
KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

20. évfolyam 2. szám

2011. február

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Redl Károly:** A Magyar Országgyűlés EU-elnökségi felkészüléséről és honlapjáról 3
- Horváth Sándor Domonkos:** Az infokommunikációs konvergencia és a könyvtár-politikai vakfolt közelítési kísérlete 7

Fórum

- Vajda Kornél:** Víziók és analógiák. Egy tanulmány margójára 13

Műhelykérdések

- Papp Annamária:** Az Év Könyvtára 2010-ben az Országos Idegennyelvű Könyvtár 17
- Márföldi István–Vraukóné Lukács Ilona:** Nyolcvannégymillió beruházás Szabolcs-Szatmár-Bereg megye könyvtáraiban 20
- Szabolcsiné Orosz Hajnalka:** Baranyai Könyvtárbusz Projekt 26
- Fátrai Erzsébet:** Közel húsz év a könyvtárközi kölcsönzésben 32
- Tóth Andrea:** „Én nagyon optimista vagyok...” Interjú Agyagási Hajnallal ... 35
- Bedekovits Tamás:** Reprodukciók készítése digitális fényképezőgéppel 38

Konferenciák

- Egervári Dóra:** 35 éves a pécsi kultúráközvetítő képzés 44

Extra Hungariam

- Szalóki Gabriella:** Az EOD-e-könyvek szolgáltatása a külföldi könyvtárakban 48

Perszonália

- Rácz Ágnes–Mezey László Miklós:** Faragó Lászlóné (1917–2010) 52
- Kállainé Vereb Mária:** Zvara Pál (1930–2010) 53
- Buda Attila:** Varsányi Livia (1934–2010) 55
- Orosz Bertalanné:** Fekete Péterné (1934–2010) 58

Könyv

- Bodrits István:** Alfa és omega 60
- Pogány György:** Tatabánya lakótelepei és utcanevei 62

From the contents

Károly Redl: Preparations at the Hungarian Parliament for Presidency of the EU Council and the related webpage (3);

Sándor Domonkos: Horváth: Information and communication convergence and library-political tasks (7);

Annamária Papp: Library of the Year in 2010 – The National Library of Foreign Literature (17);

Hajnalka Orosz-Szabolcsi: Mobile library project in Baranya county (26)

Cikkeink szerzői

Bede Kovits Tamás, a bajai Eötvös József Főiskola Könyv- és Médiatár munkatársa; *Bodrits István*, bibliográfus, lexikonszerkesztő, a szegedi Móra Ferenc Múzeum munkatársa *Buda Attila*, az ELTE BTK Toldy Ferenc Könyvtárának vezetője; *Egervári Dóra*, a Pécsi Tudományegyetem oktatója; *Fátrai Erzsébet*, a tatai József Attila Megyei Könyvtár ny. munkatársa; *Horváth Sándor Domonkos*, a győri Galgóczi Erzsébet Városi Könyvtár igazgatója; *Kállainé Vereb Mária*, a kiskunfélegyházi Petőfi Sándor Városi Könyvtár igazgatója; *Márjöldi István*, a nyíregyházi Móróczi Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár osztályvezetője; *Orosz Bertalanné*, az egri Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár ny. igazgatója; *Papp Annamária*, az Országos Idegennyelvű Könyvtár osztályvezetője; *Pogány György*, a pilisi Kármán József Városi Könyvtár igazgatója; *Rácz Ágnes*, az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) gyűjteményfejlesztési igazgatója; *Redl Károly*, az Országgyűlési Könyvtár tájékoztatói igazgatója; *Szabolcsiné Orosz Hajnalka*, a pécsi Csorba Győző Megyei–Városi Könyvtár igazgatója; *Szalóki Gabriella*, az OSZK munkatársa; *Tóth Andrea*, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Vraukóné Lukács Ilona*, a nyíregyházi Móróczi Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár igazgatóhelyettese

Szerkesztőbizottság:

Bartos Éva (elnök)

**Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária, Győri Erzsébet,
Poprády Géza, Szlatky Mária**

Szerkesztik:

Bartók Györgyi és Mezey László Miklós

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest I., Budavári Palota F épület; Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu; Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Bartos Éva**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpás István**

Borítóterv: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 6,0 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta a
Nemzeti Erőforrás Minisztérium
Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet
Előfizetési díj 1 évre 4800 Ft. Egy szám ára 400 Ft.
HU-ISSN 1216-6804

NEMZETI ERŐFORRÁS
MINISZTERIUM

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Redl Károly

A Magyar Országgyűlés EU-elnökségi felkészüléséről és honlapjáról

Az Európai Unió soros elnöki tisztségét 2011 első félévében hazánk tölti be. Az elnöki tisztség ellátása alapvetően kormányzati feladat és hatáskör, azonban a kormány mellett az Országgyűlés is jelentős szerepet tölt be az uniós elnökséggel összefüggésben. A kormány elnökségi felkészülésének általános ellenőrzése, segítése és konstruktív kritikája mellett az Országgyűlés kiemelt feladata volt a saját felkészülése és programjainak megtervezése is az elnökség időszakára. E felkészülés keretében 2007 decembere óta intenzíven foglalkoztak az elnökségi kérdésekkel.

A kormány és a parlament között az előkészületek során különleges együttműködés alakult ki. Ennek eredményeként jött létre az EU-elnökségi munkacsoport. A munkacsoport célja az elnökség előkészítése és lebonyolítása mögötti átfogó nemzeti konszenzus megteremtése volt. A nemzetközi tapasztalatok azt mutatták, hogy az Európai Unió egyetlen más tagállamában sem hoztak létre hasonló jelentőségű, az elnökségi felkészülést segítő intézményt.

Az Országgyűlésnek az elnökségi felkészülés folyamatában alapvetően három feladatköre volt:

- az EU-elnökségi munkacsoport működtetése;
- a spanyol–belga–magyar EU-elnökségi trió parlamenti együttműködése;
- az Országgyűlés által szervezett saját elnökségi programok megtervezése.

Az EU-elnökségi munkacsoport fő célja az ügyrend szerint, hogy a felkészüléshez tartozó feladatokkal kapcsolatban biztosítsa az információáramlást és az egyeztetést a kormány* és a parlament között, lehetővé téve, hogy a kormány a parlamenti pártok egyetértésével tegye meg az elnökségi felkészüléshez nélkülözhetetlen lépéseket. A munkacsoport az alábbi témákkal foglalkozott:

- A magyar elnökség prioritásai;
- A magyar elnökség arculata;
- Az elnökség lebonyolításával összefüggő személyügyi–intézményi kérdések;
- A magyar elnökségi kommunikáció;
- A magyar elnökségi költségvetés;
- A magyarországi programok és helyszínek kérdései.

* A kormány a széles körű információáramlás érdekében „AZ EURÓPAI UNIÓ TANÁCSÁNAK MAGYAR ELNÖKSÉGE” címmel indított honlapot (www.eu2011.hu).

EU 2011.hu

Dr. Kovács László
Az Országgyűlés elnöke

ELNÖKI KÖSZÖNTŐ Tisztelt Látogató!

A 2011. éjszaki léleki magyar EU-elnökség alkalmából sok szeretettel köszöntöm az Országgyűlés EU-elnökségi honlapján!

Történelmi pillanatról beszélhetünk, hiszen Magyarország először tölti be az Európai Unió soros elnöki tiszttségét. Az elnökség ellátása alapvetően kormányzati hatáskör, a kormány mellett azonban az Országgyűlésre is komoly szervezési és tartalmi feladatok hárulnak, különösen a Lisszaboni Szerződés hatályba lépése óta, amely – egyebek mellett – jelentős mértékben megnövelte a nemzeti parlamentek hatáskörét az uniós döntéshozatalban.

Magyarország nehéz, de megítélendő feladat előtt áll, az elnökségi felkészülésben és annak végrehajtásában azonban nem voltunk és nem vagyunk egyedül. Spanyolországgal és Belgiummal közös elnökségi titót alkotva Magyarország egy olyan 18 hónapot átívelő időszak alakítója, amely meghatározó az egész Unió jövőjére, és az uniós polgárok életére nézve.

2009. december 1-jén, egy hónappal a spanyol-belga-magyar elnökségi titót

A spanyol–belga–magyar EU-elnökségi trió parlamenti együttműködése keretében 2008. november 5-én egy nyilatkozat aláírására került sor. Idézet a nyilatkozatból:

„Spanyolország, Belgium és Magyarország nemzeti parlamentjei (továbbiakban: a »Felek«) ezúton kijelentik, hogy 2010–2011-ben a soros EU-elnökségre való felkészülésük során együttműködnek, és egymást kölcsönösen támogatják.

Tekintettel

- az EU-elnökség stratégiai jelentőségére a tagállamok történelmében mind nemzeti, mind nemzetközi szempontból;
- arra a közös érdekre, hogy Spanyolország, Belgium és Magyarország trió-elnöksége sikeresen valósuljon meg;
- a nemzeti parlamentek egyre növekvő szerepére és arra a kihívásra, amelyet a Lisszaboni Szerződésben foglalt lehetőségek kihasználása jelent.

a Felek megállapodnak, hogy jelen együttműködési nyilatkozattal az alábbi elveket, célokat és konkrét feladatokat szem előtt tartva parlamentjeik kapcsolatait elmélyítik, és együttműködésüket szorosabbra kötik.”

A nyilatkozat egyik érdekessége az, hogy a Belga Képviselőház elnökeként az a Herman Van Rompuy írta alá, aki ma az Európai Tanács elnöke.

Az Országgyűlés által szervezett saját elnökségi programok megtervezése három szinten történt: egyrészt az EU-elnökségi Koordinációs Titkárságban, más-

részt az Operatív Koordinációs Csoportban, harmadrészt pedig az ún. előkészítő teamekben. Az EU-elnökségi Koordinációs Titkárság az általános feladatokat gyűjtötte össze, és politikai döntéshozatalra készítette elő a kérdéseket. Az Operatív Koordinációs Csoport feladata a konkrét tennivalók kijelölése és azok végrehajtásának ellenőrzése. Az előkészítő teamekben pedig azok a munkatársak dolgoznak, akik az egyes adott üléseket megszervezik. Ezen előkészítő folyamat részeként jött létre az EU-elnökség magyar parlamenti programjait bemutató honlap, amelynek címe www.parlament-eu2011.hu.

Tekintettel arra, hogy az EU-elnökség idején feltételezhetően megszorodnak az Országgyűlés szerepével kapcsolatos olvasói kérdések, ezért a könyvtárosok számára külön is érdekes lehet az információ a honlap létezéséről. A honlap részletes információi segíthetnek a témával kapcsolatos kérdések gyors és szakszerű megválaszolásában.

A nyitó oldalon az Országgyűlés elnökének beköszöntője olvasható, amelyben így ír Spanyolország–Belgium–Magyarország uniós elnökségi triójának jelentőségéről és a honlap feladatáról:

„Más szempontból is meghatározó ez a másfél éves időszak, hiszen például 2010 júniusában került elfogadásra az Európa 2020 stratégia, útjára indul a tagállami költségvetési politikákat összehangoló európai szemeszter, és dönteni kell a közös agrárpolitika és a kohéziós politika reformjáról. Az Országgyűlés – érezve e témák alapvető fontosságát – számos találkozót szervez az uniós tagállamok és tagjelölt országok szakbizottságainak részvételével annak érdekében, hogy minél szélesebb körű eszmecsere – és végül talán egyetértés alakuljon ki e meghatározó kérdésekben.

Honlapunk egyrészt ezen találkozók előkészítését szolgálja, azonban ennél jóval többet is nyújt a tisztelt Látogatónak: átfogó képet ad az Országgyűlésről és az EU elnöki tisztség betöltésében játszott szerepéről, gazdag linktára segítségével kaput nyit a magyar elnökség többi szereplőjéhez és az uniós intézményekhez, végül de nem utolsó sorban pedig hozzájárul a Magyarországról és Budapestről kialakított pozitív kép bemutatásához.”

A közzétett információk részletes képet adnak a nemzeti parlamentek szerepéről az uniós döntéshozatalban, a Magyar Országgyűlés felkészüléséről az uniós elnökségre, az elnökségi programokról, valamint a kapcsolódó kulturális és egyéb tudnivalókról.

A honlap információinak megértéséhez hozzájárul a nemzeti parlamentek szerepének áttekintése az uniós elnökség ellátása során. A tagállamok által félévente rotációban betöltött EU-elnökség – ami hivatalosan az Európai Unió Tanácsának elnökségét jelenti – az utóbbi években komoly változáson ment keresztül. Különösen igaz ez a Lisszaboni Szerződés 2009. december 1-jei hatálybalépése után, hiszen a szerződés eredményeként a nemzeti parlamentek szerepe az európai uniós ügyek intézésében jelentősen megnövekedett. Az uniós jogalkotók (a Tanács és az Európai Parlament) is mindinkább elismerik a nemzeti parlamentek vitathatatlan legitimációs erejét a tagállamok állampolgárai szempontjából. A nemzeti parlamentek erősödésének egyik eleme, az uniós elnökségekhez kapcsolódóan, annak kormányzati dimenzióját kiegészítve, kiegészítő parlamenti események rendezése.

A nemzeti parlamenteknek nagy szabadságuk van ezeknek a programoknak a megtervezésében. Mindössze egy rendezvényt és annak előkészítő ülését kell kötelezően megrendezni. Ez az úgynevezett COSAC (Európai Üggyelgő Bizottságok Konferenciája) ülés. Az ülésen a nemzeti parlamentek és az Európai Parlament delegációi vesznek részt. A nemzetközi tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy e kötelező rendezvény mellett a nemzeti parlamentek egyre fontosabb és aktívabb szerepet töltenek be, önálló rendezvényeket szerveznek és ezen keresztül támogatják az elnökség stratégiai céljainak megvalósulását.

Természetesen a magyarországi eseményekkel párhuzamosan indokolt figyelmet fordítani az Országgyűlés brüsszeli jelenlétére is. Az Európai Parlamenttel kialakult gyakorlat szerint ugyanis az uniós elnökség során a nemzeti parlamentek Brüsszelben is különböző rendezvényeket szerveznek. Az elmúlt évek gyakorlatának megfelelően az elnökséget adó ország parlamentje az Európai Parlamenttel közösen rendez meg az elnökségi félév alatt az ún. együttes parlamenti üléseket (Joint Parliamentary Meeting) és az ún. együttes bizottsági üléseket (Joint Committee Meeting). A Magyar Országgyűlés is készül ezeknek a rendezvények megtartására 2011. első félévében.

Az Országgyűlés fontosnak tartja azt is, hogy a különböző rendezvényeket és politikai eseményeket kulturális programok kísérjék. A kulturális programok közül kiemelkedik, a Magyar Országgyűlés által 2010. július 12-én meghirdetett *Együtt-lét. Hagyományos kultúrák együttélése a Kárpát-medencében* című fotópályázat. A pályázat tartalmában hangsúlyosan a magyar elnökségi program egyik politikai prioritásként kezelt „hagyományos multikulturalizmus” témáját jeleníti meg. A pályázat kiíróinak célja az volt, hogy a magyar elnökségi félévhez méltó kiállítással mutassák be a Kárpát-medencében és Moldvában (Románia) élő magyar közösségek életét. A pályázat szakmai előkészítésben és lebonyolításban a Mai Manó Magyar Fotográfusok Háza működött közre. A díjazott képekből február első hetében kiállítás nyílik majd Brüsszelben, az Európai Parlament épületében. A zsűri által legjobbnak ítélt 50-100 pályaműből az Országház előtt, a Kossuth téren rendeznek 2011 márciusától nagyszabású kiállítást, amely augusztus közepéig lesz látható.

A Magyar Országgyűlés EU-elnökségi honlapja 2011 január első napjaiban vált hozzáférhetővé az érdeklődő nagyközönség számára.

Az infokommunikációs konvergencia és a könyvtár-politikai vakfolt közelítési kísérlete

Jó pár esztendeje definiált trend a távközlés, az információtechnológia és a médiatechnológia konvergenciája, amelyet infokommunikációs konvergenciának nevezünk. E jelenség három fő eleme a technológiai, a piaci és a szabályozási integráció. Részint a digitális technológia fejlődése, részben az értékkeremtő folyamatok szinergikus egymásra hatása indukálta, indukálja ezt a folyamatot, amelybe a tartalomipar, az elektronikus média is bekapcsolódott. *„A távközlés, informatika és elektronikus média konvergenciája, azaz a három közeledő ágazat szinergikus szolgáltatásai, közös hálózatai és integrált eszközei, berendezései átalakítják, közelebb hozzák más ágazatok technológiáját, áthatják a tudáskezelési és szervezési folyamatokat, további területeket is integráló információs társadalmi szolgáltatások s alkalmazások kialakítására sarkallnak”* (Sallai Gyula–Abos Imre: A távközlés információ- és médiatechnológia konvergenciája. = Magyar Tudomány, 2007/7.).

Sallai Gyula az infokommunikációs szolgáltatások közül példaként a következőket említi: online információs szolgáltatások (e-könyvtár, online újság, meteorológiai, pénzügyi információk, online tőzsdei, jogi pszichológiai, egészségügyi tanácsadás), online ügyintézés (biztosítás, ingatlan, utazás), online oktatás, e-kormányzat/közigazgatás, interaktív szórakoztató szolgáltatások, elektronikus és mobil kereskedelem, mobil-specifikus szolgáltatások. (http://www.uti.bme.hu/data/segedanyag/12/ikra2010-15-konvergenciasgy_095713.pdf).

Miként reagál erre a jelenségre a hatalom? Az információs társadalom kiépülésének három pillérét említi 2005-ben a terület kormányzati felelőse. Először a modern versenyaágazat megvalósítása, másodsor a versenypiaci szabályozás, harmadszor pedig a fogyasztói érdekvédelem területén. Érdekes módon az utóbbihoz értve az új közösségi hálózatok létrehozását, amelyekből a Közháló és az eMagyarország pontok hálózatát emelte ki. Érdemes idézni: *„Az eMagyarország pontok – azaz a közösségi internet-hozzáférési helyek – megteremtésének célja, hogy azok az ország egész területét behálózva, ingyen, vagy maximált áron, rendszeres nyitva tartással biztosítsák az internet-hozzáférést valamennyi érdeklődő számára. Ezek mind a fiatalok, mind az idősebbek közkedvelt találkozóhelyévé váltak, hiszen – hasonlóan a Teleházakhoz – a műszaki lehetőségeken túlmenően a társadalmi kapcsolatok építésének is kellemes hátteret nyújtanak.”* (Kovács Kál-

mán: Szabályozás és infokommunikációs konvergencia. = Híradástechnika, 2005/1.) Nagyon tetszetős ez, de innét valami hiányzik...

Közben vessünk egy pillantást a fogyasztóra, és arra, amit átélhet, tapasztalhat. Az elmúlt közel húsz év során hihetetlen technológiai változásokat éltünk (élünk) meg, mielőtt a birtokolás vágya kielégítődné, mielőtt az alkalmazott műszaki eszköz elhasználnódna, már újabb és újabb fejlesztések „követelik ki” a cseréjét, versenyezve az adott technikai eszköz korábbi generációjával, ugyanakkor versenyezve más technikai eszközökkel is, átvéve azok funkcióját, mintegy kiszorítva azokat, vagy osztozva a piaci részesedésen, esetleg az életünkben elfoglalt szerepükön.

Ez az ütem sajátos társadalmi hatásokat generál; felnőtt egy infokommunikációs generáció, amellyel az idősebb generációk változó sikerrel tartanak lépést, de ez a lépéstartás inkább a technológiai ismeretek területén kecsesget sikerrel, a generációk közötti megértési szakadékot (amely amúgy is törvényszerű) nehezen át-hidalhatóbbá teszi. Ugyanakkor egyre többet akar, egyre nagyobb sáv szélességet, fittyet hány a szerzői jogokra – „fekete” információéhsége pedig maximális kielégülést talál. Letölti az e-könyvet, letölti a zenét és a filmet anélkül, hogy bármi korlátozná, jártában-keltében élvezheti ezeket, tévét néz, interaktív világháló közösségek lehet része stb. A letölthető anyagok kulturális kínálata formálja a művelődését, mégpedig egyre fiatalabb korosztálytól kiindulva. Mindinkább mindent helyben, kényelmesen, lehetőleg ingyenesen, miniaturizálva és mobilizálva szeretne, illetve számára így természetes.

A technológia fejlődése, amely újabb és újabb fogyasztói aktusokat követel meg, egyfajta vásárlási mókuserékbe kergeti a társadalmat, azok számára pedig, akik ilyesmit képesek megfogalmazni, Füst Milán Kormos Istvánhoz intézett szavait idézik fel: „*Fiam, veled valaki játszik.*”

A játék azonban nem magyarázható semmiféle összeesküvés-elmélettel, nyilvánvaló, hogy a terület kutatói tudják a választ arra, mi az oka a felgyorsult technológiai fejlődésnek, mi az oka annak, hogy ez az infokommunikációs szektorban fejti ki leglátványosabb hatását, és valószínűleg a társadalomkutatók is leírják a fogyasztói társadalom különböző szereplőire, illetve ezek összességére gyakorolt hatásokat.

De kanyarodjunk vissza a drót végéhez, azaz a funkciógazdagodás egyik jellemző (és talán legelső) példájához, az egyszerű telefonvonalhoz. A telefonvonal a rendszerváltozást megelőző időkben (valószínűleg politikai stratégiai megfontolásból ugyanúgy, mint a technológiai fejletlenség miatt is) lényegében hiánycikk volt, hosszú várakozás után lehetett hozzájutni. A telefonvonal elsősorban a beszédtovábbítás eszköze volt, a telefonkönyvek pedig az első nagy nyilvános fogyasztói adatbázisok.

A telefonvonal használatában szinte természetesnek tűnik, hogy a szóbeli közlésen túl, viszonylag korán megkezdték a képtovábbításra való használatát, azaz a faxolást, ami a rögzített információk továbbításának hosszú ideig meghatározó és biztonságosnak tekintett módja volt. A faxolás az utóbbi időkben veszített jelentőségéből, ugyanakkor elterjedtek azok az integrált irodai eszközök, amelyek egyszerre használhatók faxként, fénymásolóként, szkennerként és nyomtatóként, illetve hálózatos nyomtatóként, wifi-hálózatos üzemmódra alkalmas nyomtatóként stb. Ezt a fajta konvergenciát nem tekinthetjük még az integrált alkalmazások diadalmenetének, azonban használatuk kisebb vállalkozások esetében kézenfekvő megoldásnak bizonyulhat. A fax, amely a telefonvonalat használva hálózatként

egyfelől szkennerként, másfelől nyomtatóként szolgált, ezen tulajdonságait mintegy lokális szolgáltatásokkal egészítette ki, majd akár egy lokális hálózati eszköz funkcióját is ellátta. Ez a fejlődési út kimondottan logikusnak tűnik.

A telefonvonal a kezdetektől lényeges szerepet töltött be a világháló elérésében, betárcsázós modemmel lehetett úgynevezett BSS megoldásokat elérni, majd közvetlenül internetkapcsolatot is létesíteni. A telefonvonal tehát a hétköznapi fogyasztók számára potenciálisan rendelkezésre álló hálózati hozzáférést jelentett, amelynek komoly hátránya volt a lassúsága, és az, hogy az internetszolgáltatás ára mellett a telefon forgalmi díját is meg kellett fizetni.

Ehhez képest az ISDN-vonalak szinte nem is jelentettek következő lépcsőt, ugyanis a fejlődés villámgyorsan átugrotta. Az ADSL-kapcsolat orvosolta a lassú elérési sebességet, és elkülönült egymástól a beszélgetés díjszabása és az adatforgalom költsége. A két szolgáltatás emellett párhuzamosan is üzemelhetett, tehát a hosszú idejű internetkapcsolat sem gátolta a telefonbeszélgetések lebonyolítását.

A telefonvonal hagyományos használati módja visszaszorult, ugyanis a helyhez kötöttség hátrányán képtelennek bizonyult úrrá lenni. A felhasználó számára a „bárhol elérhetőség” vált fontossá, ezt pedig ez az eszköz nem tudta biztosítani. A fennmaradása érdekében jelentős fejlesztéseket hajtott végre, amelynek egyik eleme a hagyományos telefonbeszélgetések tarifáinak csökkentése, ingyenes belföldi beszélgetéseket lehetővé tevő díjcsomagok bevezetése stb. volt. Ennél jelentősebb a helyhez kötött szolgáltatások fejlesztése: ilyen volt a már említett ADSL-kapcsolódás (az idők folyamán ugyanazon összegért egyre nagyobb sávzélességet kínálva), majd az IPTV-szolgáltatás, amely lényegében televíziós jeltovábbítás, bizonyos kényelmi szolgáltatásokkal kiegészítve. Ehhez képest marketing és üzletpolitikai fogásként jelenik meg az adott szolgáltatások csomagban való felkínálása, adott esetben mobiltelefon-szolgáltatást is beleértve.

Az előbbiekből kitűnik, hogy egy adott technikai lehetőség maximális kiaknázására törekedve a távközlés mellett az internet-, majd televíziós szolgáltatás lehetővé tételével, ezek csomagolásával az adott szolgáltatói kör igyekszik a számára elérhető legtöbb infokommunikációs szolgáltatást nyújtva, ezen szegmenseken piaci szerepét növelni.

A telefonvonalat időrendben és kiépítettségük mértékében leginkább a kábeltelevíziós hálózatok közelítették meg. Ezek elsősorban televíziós jeltovábbítással foglalkoztak, ám az utóbbi években kibővítették szolgáltatásaikat az internet-, majd a telefonszolgáltatásra is, valamelyest megközelítve a telefonvonalra épülő szolgáltatási szisztémát.

A mobil telefonszolgáltatás előretörése és elterjedése jelentette a kommunikáció igazi szabadságát: bárki, bárhol, bármikor elérhető, ha ez fontos a hívó számára. A mobilszolgáltatás a vezetékes telefon komoly konkurenciájának tűnik. A mobil szolgáltatók idejében felismerték, hogy a felhasználók többségének nem csupán a beszéd-alapú szolgáltatás a fontos, a hordozható számítógépek internet kapcsolatát nem sikerült megoldania a felhasználóknak a kezdetben oly kecsgetetőnek tűnő wifi rendszerekkel, a stabil mobil internetes szolgáltatás lehetőségének létrehozása igen keresett portékának bizonyult.

Meg kell említenem azt is, hogy az internet előretörésével párhuzamosan a hasznos és hasznosítható internetes tartalmak iránti használói igény is megjelent, ami zeneművek, filmfelvételek, nyomtatott anyagok legális és illegális digitalizá-

cióját indította el, a „piaci részesedést illetően” az illegális tartalmak vélhető túldominanciájával. Ezen digitális tartalmak kezdetben csak számítógépes eszközzel voltak lejátszhatóak, de rohamos gyorsasággal kiépült rájuk egy külön iparág: mp3, mp4 lejátszók jelentek meg, legújabban e-book olvasók hihetetlenül gyors piaci térhódításának lehetünk szemtanúi.

A számítástechnikában is megjelent a miniatürizálás, kis méretű, gyengébb teljesítményű, ám könnyebben hordozható PC-k bukkantak fel.

Kézenfekvő volt, hogy az infokommunikációs szolgáltatások integrált megjelenésének alapvető eszköze a mobiltelefon legyen. A mobiltelefonnal kapcsolatos igények sajátos, sokfunkciós készülékvariációkat hoztak létre.

A mobiltelefon kiszolgálja a kommunikálni vágyó igényeit: beszéd-alapú távközlést biztosít, szöveges üzenetek továbbítását, képpüzenet küldését teszi lehetővé, e-mail küldésre is alkalmas. Szabadidős szolgáltatásokat biztosít: internetelérést, fénykép készítését, filmfelvételt, rádióhallgatást, zenehallgatást, filmnézést, tévé-nézést, navigációt. Kiszolgálja az üzletember igényeit: elolvassa az e-mailen érkezett dokumentumtípusok többségét, task-managertés, határidőnaplót tartalmaz stb. stb.

A multifunkcionális szolgáltatásokra törekvés természetesen megjelenik más eszközökben is. Így egy átlag PNA-készülék tartalmaz film- és zenelejátszót, ugyanígy egy jobb e-book olvasó szintén alkalmas zene lejátszására is. Ugyanezeket tudja azonban egy PSP konzol is.

Megjelennek különféle változatai ugyanannak a témának, amire jó példa az iPod Touch–iPhone–iPad hármasság, amelyből az első egy multifunkcionális médialejátszó, szoftveralkalmazásokkal; az iPhone csaknem ugyanez, de telefonként is működik; az iPad pedig az előbbieket mikroszámítógép jellegét domborítja ki annyiban, hogy kicsit nagyobb felülettel kényezteti el a felhasználót.

A multifunkcionális mobiltelefonok versenyében megjelenik az új operációs rendszerek harca, egyre inkább miniatürizált számítógépre emlékeztetve ezeket az eszközöket.

Úgy vélem, a technológiai fejlődés önmagában adottság, a fejlesztés mozgatója pedig nem más, mint az infokommunikációs piaci részesedések megszerzése érdekében végzett eszeveszett fejlesztés. A szolgáltatók piaca nagy valószínűség szerint kellően leosztott, és sajátos összefonódásokkal, érdekhálózatokkal átszótt.

Ehhez kapcsolódik a termékek piaca, úgy mint mobiltelefonok, zenelejátszók, számítástechnikai eszközök, amelyek örült hajszában versenyeznek a vásárlók kegyeiért, komplex szolgáltatásukkal ugyanakkor további kommunikációs adatforgalmat is generálva, erős e-business áthallással (például iTunes store).

Ezen eszközöknek figyelemmel kell lennie az infokommunikációs társadalom fejlődésére, a Web 2-es igények kiszolgálására stb. Az igények és a szolgáltatások fejlesztése vélhetően oda-vissza befolyásolják egymást.

Amit jelenleg látni vélek, hogy a konvergencia a szolgáltatók és az eszközök szintjén is megmutatkozik.

Miért volt ez a kitérő? Nem másért, minthogy papírra vethessem azon vélekedésemet, hogy amit IKT-fejlődésen értettünk, az nem önmagában a technológia fejlődése, hanem a technológia egyre sajátosabb fejlődése, amely a különböző IKT-eszközök „egybeolvasását” mutatja. Ez pedig a felhasználót a komplex, komplexebb, legkomplexebb szolgáltatások keresésére ösztönözheti.

Az alapkérdés számomra az, hogy milyen „viszonyban van” az infokommunikációs konvergencia a könyvtárral mint intézménnyel, „látja-e” a könyvtárat mint infokommunikációs intézményt, és a könyvtár „látja-e” az infokommunikációs társadalomban menetelő (sodródó, illetve kívül rekedt) felhasználókat. A hatalom, a kultúrpolitika „látja-e” a könyvtárat, avagy „vakfolt” vagyunk számára. A könyvtárat az információs társadalom alapintézményének tekinti, vagy az infokommunikációs társadalom által meghaladott intézménynek? Amennyiben az utóbbi az igaz, akkor továbbfejlesztendő vagy szanálendő intézménynek?

Megjelenik-e a konvergencia hatása a könyvtári szolgáltatásokban?

Ennek tanulmányozásához térjünk vissza az alapvető dokumentumainkhoz. Az 1997. évi CXL. törvény preambuluma igen előremutatóan fogalmaz: *„Az információs társadalom és a demokratikus jogállam működésének alapfeltétele a könyvtári rendszer, amelyen keresztül az információk szabadon, bárki számára hozzáférhetőek. A könyvtári ellátás fenntartása és fejlesztése az állampolgárok és a társadalom egésze szempontjából szükséges, a könyvtári és információs szolgáltatás állami fenntartása stratégiai jelentőségű. A könyvtári rendszernek az állampolgárok érdekeit kell szolgálnia.”*

Ehhez képest a 2003-2007-es könyvtári stratégia jövőképe így hangzik: *„Az információs társadalom, a tudás alapú társadalom alapintézménye az információt gyűjtő, feltáró és szolgáltató intézmény: a könyvtár.”* A könyvtárat tehát információs alapintézményként képzei el. A stratégiai célok második pontja ezzel teljesen összhangban van: *„Az információhoz és dokumentumokhoz való hozzáférés biztosításának növelése a demokrácia és az esélyegyenlőség elveinek érvényesítése érdekében a telematikai fejlesztésen és az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer fejlesztésén keresztül.”*

Az adott stratégiai terv az adott időszakban igen ésszerűnek tűnt, a vonatkozó (és bizonyos esetekben a máig tartó) időszakra vonatkozó megvalósulási arányán érdemes elgondolkodni. Az adott dokumentum elképzel egy szükséges és ésszerű fejlesztési irányt, intézményfejlesztést, szolgáltatásfejlesztést, rendszerfejlesztést. A felhasználó azonban csak „passzív alanyként” jelenik meg, akinek ezt és azt, így és úgy biztosítunk és lehetővé teszünk.

A 2008–2013-as stratégiai terv, az ún. Portál program az előzővel ellentétben a PGTT analízis során már említi a *„folyamatos IKT fejlesztést és fejlődést”*. Rendkívül lényeges előrelépés, hogy a SWOT analízisben a lehetőségek között szerepel a következő tézis: *„A könyvtárhasználókkal együtt alakítjuk a könyvtárak szolgáltatásait”*.

Az 1–2. cél megfogalmazását erőteljesen befolyásolhatta az IKT fejlődése:

- „1. Minden nyilvánosságra került információt és adatot közvetít, kiemelten biztosítja a nemzeti kultúrához való hozzáférést*
- 2. A könyvtári épülettől és a nyitvatartási időtől függetlenül hozzáférést biztosít ezen információkhoz és adatokhoz, másrészt a könyvtári szolgáltatások jelentős részéhez”*.

A felhasználói interaktivitás a 2. cél kibontásában megjelenik (WEB 2.0 stb.), azonban a „partnerségként” aposztrofált több megjegyzésen kívül nem igazán derül ki, hogy a könyvtárhasználókkal együttes szolgáltatásfejlesztés miként mozdult volna el a SWOT analízisben szereplő szép elképzeléstől a gyakorlat irányá-

ba. Arról már nem is beszélve, hogy megint csak a könyvtárat látja az elképzelés, érintőlegesen a könyvtárhasználót, fájóan hiányzik a csak áttételesen átsejltő potenciális felhasználói, illetve könyvtárhasználatot valamilyen okból mellőző „társadalom” megszólítása.

A 2008–2013-as stratégia mindenesetre előrelépés volt az előzőhöz képest, szellemiségében és megvalósulási esélyeit tekintve is. A probléma az, amivel egyébként számol a SWOT analízisben, hogy gyakorlati megvalósulásában sem tudta igazán meggyőzni a társadalmat arról, hogy a könyvtár IKT alapintézmény. Nem veszi figyelembe az infokommunikációs konvergenciából eredő felhasználói igénykonvergenciát sem.

Furcsálljuk azt, aki kávéházat, pizzázót, art-mozit kíván üzemeltetni, lakossági ügyfélszolgálati feladatot ellátni, pedig ő valójában közösségi szolgáltatással (szabadidő, találkozóhely, e-ügyintézés) ötvözi a kulturális és információs szolgáltatást, amelyeket önmagában is érdemes lenne még inkább interaktívvá tenni.

A „virtualitás” hiányának nagyfokú aránya egy olyan árrá kezd válni, amelyet kompenzálunk kell bizonyos potenciális felhasználói rétegek felé, ha meg akarjuk nyerni őket. Ezen kompenzációs stratégia hiánya a könyvtári koncepciók egyik nagy hiátusa.

Nézzük, mit mond a legújabb dokumentum, amely a *Digitális Magyarországot* képzeli el. A 2010-ben közzétett vitairat egészen egyszerűen nem létezőnek tekinti azt, amit mi magunk „az információs társadalom alapintézményeként” definiálunk, azaz a magyar könyvtári rendszert, hatalmas információs vagyónával, infrastruktúrájával, szakalkalmazottaival. A vitairat helyesen fogalmazza meg az infokommunikációs konvergenciának nevezett jelenséget, a fejlődés gyorsulását stb. Helyesen mutat rá arra, hogy „a szolgáltatások fejlődését egyre inkább a felhasználók igényei határozzák meg” (http://www.nfm.gov.hu/data/cms2085344/digitalis_magyarorszag_program_vitairat.pdf). Intézményi együttműködési partnerként azonban elsősorban a végtelenül amortizálódott eMagyarország pontokat, esetleg a helyi postákat és művelődési házakat említi. Ez önmagában is katasztrófális minősítést adja a stratégiai tervekben megénekelte „partnerségnek”, illetve tárcaközi együttműködéseknek.

Ha egybevetjük a Kovács Kálmán miniszter 2005-ös publikációjával, azt kell látnunk, hogy a nagy ívű és nagy anyagi erőforrásokat nyert Portál programunk első évei sem voltak elegendők ahhoz, hogy a kormányzat IKT-vel kapcsolatos gondolkodásában előkelőbb szerephez jussanak a könyvtárak.

A kormányzati IKT elképzeléseknek „vakfoltja” van a könyvtárakra nézve. A bajt tetézi, hogy a könyvtári rendszer túlnyomó részének szintén „vakfoltja” van a nem könyvtárhasználókra nézve, illetve sajátos tehetetlensége, ugyanis az IKT technológiák és társadalom változási üteméhez a kormányzati beavatkozás nélkül nem sok esélyünk van igazodni. Az, hogy melyik vakfolt okozta a másikat, vagy ezek egyáltalán függetlenek-e egymástól, nos ez tyúk-tojás problémakör. Annyi azonban bizonyos, hogy lehetőségeink szerint a saját vakfoltunkkal kell leszámolnunk, mégpedig egy új, korszerűbb könyvtári-szolgáltatási filozófia kimunkálásával, és a könyvtári-információs intézményrendszer társadalomba, infokommunikációs társadalompolitikába ágyazott modern szerepmeghatározásával.

Ennek híján a „kettős vakfolt” azt okozhatja, hogy a jobb sorsra érdemes, érték-hordozó könyvtári rendszer erodálódik a közigazgatás és a költségvetési politika tektonikus mozgásai mentén.

Víziók és analógiák

Egy tanulmány margójára

A 3K tavalyi decemberi számának élén egy minden szempontból kiemelkedő értékű, terjedelmileg is jelentős tanulmány volt olvasható Balogh András tollából (*Könyvtárak a globalizáció korában*). A téma már magában is elsőrendű fontosságú. Hisz' mi lehet érdekesebb, izgalmasabb, aktuálisabb a szakmabeliek számára, mint annak megvizsgálása, hogy ma és a közeli jövőben milyen perspektívái, lehetőségei, trendjei vannak vagy lehetnek a könyvtáraknak, illetve, milyen veszélyek várnak rájuk, milyen tendenciákat kell, vagy kellene kivédeni velük kapcsolatban. No persze jövőképekben nem szűkölködünk, ám azokra szinte kivétel nélkül a nagy-nagy általánosság a jellemző, vagyis a semmitmondás. Másrészt hatalmas a globalizáció irodalma is, ám abban alig-alig esik szó a könyvtárakról, ha egyáltalán szóba kerül. Balogh András hatalmas érdeme, hogy a két témát egymásra vetítette, egyetlen hatalmas koncepcióba gyúrta. De nem kisebb érdeme, hogy korántsem érte be a kétféle téma szakirodalmának mintegy egyesítésével, hanem szinte minden ponton eredeti, egyedi, csak tőle származó meglátások, teorémák sokaságát nyújtja. Ha nem félnék a szótól (félreérthetősége okán), azt mondanám, Balogh András hatalmas víziót vázolt fel, időnként csaknem szépirodalmi eszközökkel ábrázolta, mutatta be, milyen lesz (mert már ma is sok tekintetben ilyen, vagy legalább ilyenféle) a könyvtár a globalizáció korában. De talán ne féljünk a szótól, hiszen, ha víziót mondok is, szépróiró velleitásokra is utalva, akkor is tudományos koncepcióról, lege artis szaktanulmányról van szó.

A vízió

Balogh András azt nyomatékosítja, arra veti a hangsúlyt, azt ismétli sokszor, tán túlszótól is sokszor, hogy vége a hagyományos könyvek világának, vége a papírra nyomtatott könyveknek. Az elektronikáé a jövő, részint a jelen is. Nem lesznek ilyenén módon hagyományos könyvtárak sem, hisz nincs, nem lesz szükség rájuk. A virtuális könyvtárakhoz online lehet (és kell) fordulni. Nem lesznek tehát a könyvtárakba bejáró, ott könyvek között válogató–kurkászó olvasók, mivel ki-ki odahaza (vagy bárhol) a gép elé ül, és „kikölcsönzi” az e-olvasmányt, majd ugyanilyen módon visszajuttatja. Így persze nem lesz, miért is lenne könyvtáros, hisz' a gépi rendszerek adagolják majd az elektronikus „könyveket”, és persze nem lesznek könyvtáros és olvasó közti „interakciók” sem. Érzelmi hangsúlyokkal nem, vagy alig él a szerző, ám bizonyos fájdalmas konnotációktól azért nem maradhatott teljesen mentes. Nem siratja, mint oly sokan, akiknek vagy akiktől idegen a szép új világ, a „rég” könyvet, számos előnyét, hozadékát sorolja (és osztályozza)

a digitalizált munkáknak, bizonyos megvetéssel szól a szocialista korszak nevelő jellegű, szelídebb vagy durvább oktrojjal élő könyvtári-könyvtárosi gyakorlatról, ám bizonyos dolgokról azért ő sem szívesen mondana le (legfőként talán az interakciókat sajnálja). A tanulmány nagy értéke, hogy nem penget nosztalgikus hangokat, nem él esztetizáló-romantikus kitételekkel (hová tűnik a könyvek szagát is élvező olvasó, maga a kézbe fogás gyönyöre stb.). Szakíróhoz, tudóshoz illően illúziók nélkül, sőt azok ellenére azt kutatja, mi van már ma is, és főleg, hogy mi lesz holnap.

A vízió szerves részét, az eddig bemutatottak logikus következményét is igen alaposan bemutatja a szerző. Ha minden elektronikusan működik, akkor e felett az elektronikus nem könyv-, de információmozgás felett valaki, valakik rendelkeznek. Annál is inkább és annál is konzekvensebben, mert hisz' itt üzletről is, hatalomról is szó van, muszáj, hogy legyen. Az információ érték, kincs, hatalom, érdekes, szükségszerű, hogy megszereztessék. Egyrészt üzleti, anyagi okokból, másrészt azért, hogy manipulálhatóvá tehessék. Balogh András igen szemléletes példákkal él abban a vonatkozásban, hogy miként „uralható”, az elektronikus információ. Mindkét értelemben is. Egyrészt abban, hogy hasznot hajtóvá alakítsák; másrészt abban, hogy – szinte totálisan – ellenőrizhessék, megválogathassák. E már ma megfigyelhető, tendenciájában egyre erősebbnek tűnő, a közvetlen jövőt tehát szinte egzaktan leképező folyamat leírásához a szerző egy igen erős hatású, szinte lenyűgöző analógiát vázol fel és elemez.

Az analógia

Immáron régóta köztudott, hogy az elektronika megjelenése milyen hatással volt és van a pénztőke mozgásaira. Egy-két kattintás a számítógépen és hatalmas, milliós, milliárdos nagyságrendű összegek „mennek át” másik, sokszor földrésznyi távolságú országokba, ahol a be- vagy átváltási szorzók – ekkora összegek esetében – milliós, milliárdos nyereségeket generálnak. A pénz szüli a pénzt, mindig is szülte, de ilyen méretekben, ilyen felelőtlenül, ilyen hatalmas profitot hozva még sohasem. Balogh András ennek az elektronikus tőkemozgásnak az analógiájára képzelettel el, és mutatja be az információk hasonló mozgását. Konkrét példát persze nemigen hoz, hozhat fel, hiszen ilyesmiről nincs még, talán nem is lehet empirikus adatfelmérés, -összegezés. Az analógia azonban kétségkívül imponáló és nagy meggyőző erővel bírhat. Hogy sokan (?) ilyen terveket (is) forgatnak a fejükben, azt elsősorban az látszik valószínűsíteni, hogy nem kevés a szándék, a törekvés, sőt megvalósulás is a könyvtárak (mármint az ilyen virtuális könyvtárak) magánosítására, privatizációjára. Mi másért volna érdemes privatizálni az egyébként állandó veszteséggel küzdő, kűszködő könyvtárakat, ha nem valami ilyen információs világhatalom érdekében?

Elsősorban ez az analógia a fegyver Balogh András kezében ahhoz, hogy elutasíthassa az általa György Péter nevéhez kötött, ám meglehetősen széleskörű elképzelést a digitális „édenről” De persze vannak más fegyverei is. Az analógia ezúttal még a hagyományos, standard mai könyvtárakból vétetik. Azt a tendenciát is bemutatja ugyanis a szerző, hogy miként válnak a könyvtárak egyre inkább könyvesboltokká. Hogy – pénzszüke esetén is – miért kell mindig újabb és újabb könyve-

ket beszerezni, a tegnapiakat pedig minél nagyobb arányban leselejtezni. A szerző nem hivatkozik a hazai klasszikus példákra, de a jelenség túlon túl is jól ismert, külföldi példák tucatjait is elemezte a szakcsajtó. Nos, az analógia ebben az esetben is átütő erejűnek látszik. Ráadásul Balogh András, aki igen következetesen gondolkodik, és a legkülönbözőbb – látszólag igen távol eső – jelenségeket is összefüggésbe, méghozzá éppen nem erőltetett összefüggésekbe tudja hozni, szól arról a szinte örök könyvtári–könyvtárosi dilemmáról, hogy klasszikus és modern értékeket gyűjtsünk-e, avagy olyan silányságokat, amelyekért (fejletlen, de tömeges méretekben előforduló) olvasóink rajonganak. Ez a példa segíti őt mind a privatizációval kapcsolatos, mind a manipulálási szándékokat bemutató gondolatsorokat kompaktabbá, meggyőzőbbé tennie.

Margináliák

Balogh András nagy elméletet alkotott. Az ilyesmi a jeles elmék kiváltsága, és ő bizonyonnyal közéjük tartozik. Ám a nagy elméleteknek megvannak a maguk hátulütői. Mi ugyan korántsem vagyunk a posztmodern elképzelések hívei (sőt!), amelyek szerint vége a nagy elbeszéléseknek, a nagy narrációknak, a nagy elméleteknek. Ám megfontolásra igen érdemesnek tartjuk a szociológia egyik halhatatlan klasszikusának, Robert K. Mertonnak azt a koncepcióját, amely szerint a szociológus ne, semmiképp se törjön nagy elméletekre. Érje be a középső szintű teóriákkal. Másrészt hagyjon fel a túlfeszített determinizmussal. A szociológia – túlnyomórészt – „puha” tudományág, ha vannak is „kemény” részterületei. Balogh András nagy elméletet gyártott, mint mondtunk, és ennek megvannak az árnyoldalai is. Elsőként mindjárt az, hogy történetfilozófiát kellett „választania” (amennyiben az ilyen egyáltalán választható), és ő a marxizmust választotta. Tanulmányában minden lépten-nyomon termelőerőről, termelési eszközökről, alapról (méghozzá gazdasági alapról) és felépítményről szól. Sőt. Időnként (a nagy leninista, Rozsnyai Ervín vezérletével) leninista passzusok is találhatóak dolgozatában. (Például az imperializmus különféle fokairól.) Nos, jól tudjuk, jól tudja mindenki, hogy a marxizmus korántsem halott. Az olyan – egyáltalán nem marxista – nagy szociológiai kézikönyvek, mint Anthony Giddensé, Andorka Rudolfé (a sort hosszan folytathatnám) névmutatóiban Max Weber és Marx a legtöbb hivatkozással bíró szerzők (Lenin sehol sem szokott szerepelni). Azt is tudjuk, hogy a marxizmusnak – persze egy mai értelemben interpretált marxizmusnak – ma nyugaton olyan befolyásos és mindenki által megsüvegeelt nagyságai vannak, mint Toni Negri, Giorgio Agamben, Jacques Ranciere, Jean-Luc Nancy, Étienne Balibar, Alain Badiou, Chantal Mouffe, Saskia Sassen stb. De azért amit Balogh András marxizmusban képvisel, kissé sokalljuk.

Ami az analógiát illeti: Goethe óta tudjuk, hogy az analógia azért végtelenül vonzó valami, mert nem kötelez egyrészt semmire (nem bizonyít semmit), ugyanakkor rengeteg ötletet, gondolatot, meglátást generálhat. Balogh András analógiái is ilyenek. De mivel nem bizonyítanak, „csak” ötleteket, gondolatokat sugallnak, nem igazán alkalmasok arra, hogy teljesen egyetérthessünk az analógiák szerzőjének nagy elméletével, hatalmas víziójával. Arra azonban elmélet is, analógiák is raggató alkalmat adnak, hogy valóban elgondolkodhassunk szakmánk legfőbb,

legnagyobb, legidősebb, legsorszerűbb problémáim. Mi nem tudunk Balogh András nagy elméletével szemben egy másik hasonlóan jelentőset szembeállítani. De, megvallva az igazat, miközben végtelenül élvezzük és izgalommal olvassuk újra és újra remek gondolatfüzéreit, igazán akkor szól gyarló elménkhez, amikor olyan kérdéseket boncol, amilyen például az, hogy mi a különbség egy könyvtár funkciója, alapellátása és a pályázati úton szerezhető pénzei közt. Ez a kérdés önmagában is megérne nem egy nagy tanulmányt. És ezekhez a remélhetőleg meg is születő dolgozatokhoz jobb útravalót mint Balogh András fejtegetései, aligha kaphatnánk. Itt lehetetlen felsorolni, hogy hány ilyen rangú és fontosságú passzusa van az inkriminált értekezésnek. Főlöszleges is lenne, hisz' – bizonyos vagyok benne – Balogh András írását minden szakmabéli el fogja olvasni. (Érdemes többször is.)

Vajda Kornél

A Kovács Máté Alapítvány közleménye

A 2001-ben közhasznú fokozatot elnyert Kovács Máté Alapítvány Kuratóriuma ezúton köszöni meg mindazok támogatását, akik 2009. évi személyi jövedelemadójuk egy százalékát a 2010. év elején az alapítvány adószámára utalták át. A felajánlott összeget a kuratórium ösztöndíj-támogatásra szeretné fordítani.

Az alapítványhoz 2011-ben is eljuttatható a 2010. év személyi jövedelemadójának egy százaléka; adószámunk:

18084908-1-41 Kovács Máté Alapítvány.

Annak érdekében, hogy szakmánk e nemes célú alapítványa tovább folytathassa munkáját, támogathassa az utánpótlás nevelését, tisztelettel kérjük és várjuk Kovács Máté tanítványait, tisztelőit és mindenkit, akik felelősséget éreznek ügyünk iránt: ebben az évben adójuk társadalmi szervezetnek, alapítványnak átutalható egy százalékát ajánlják fel a Kovács Máté Alapítvány számára.

Az alapítvány célja (részlet az Alapító Okiratból):

a magyar művelődés ügyének, közelebbről a magyar könyvtári kultúra fejlesztésének támogatása (oly módon, hogy tehetséges és rászoruló, a magyar felsőfokú könyvtárosképző intézményekben tanuló fiatalok egyetemi és főiskolai tanulmányaihoz anyagi és erkölcsi támogatásként ösztöndíjat biztosítson); Kovács Máté szellemi hagyatékának gondozása; fiatal könyvtárosok továbbképzésének támogatása (doktori program, részvétel tudományos konferencián, publikációk megjelentetése stb.).

Hangodi Ágnes
kuratóriumi titkár

Az Év Könyvtára 2010-ben az Országos Idegennyelvű Könyvtár

A díjról

Az Év Könyvtára cím a felhasználóközpontú működést és innovációt minősítő legmagasabb szakmai kitüntetés. A könyvtárügy ágazati irányításáért felelős minisztérium a Magyar Könyvtárosok Egyesületével, valamint a Informatikai és Könyvtári Szövetséggel együttműködve 1996 óta hirdeti meg az „Év Könyvtára” pályázatot, amelynek célja, hogy a könyvtárakat megújulásra, korszerű, sokszínű, felhasználóbarát szolgáltatások nyújtására és ezek minőségének javítására ösztönözze. A pályázatok elbírálásánál fontos szempont a használók véleménye is. Ők a Könyvtári Intézet honlapján közzétett kérdőív segítségével nyilváníthatnak véleményt.

A díj odaítélésének indokai

2010-ben az Országos Idegennyelvű Könyvtárnak ítelték oda ezt a rangos kitüntetést.

A díjat november 29-én az Országos Idegennyelvű Könyvtár olvasótermében Kálnoki-Gyöngyössy Márton, a Nemzeti Erőforrás Minisztérium kultúráért felelős helyettes államtitkára nyújtotta át a könyvtár főigazgatójának, Mender Tibornak és általa a munkaközösségnek.

A kitartó és kiválóságra törekvő munka elismerése az Év Könyvtára cím. Az értékelő bizottság szerint az Országos Idegennyelvű Könyvtár azért nyerhette el a díjat, mert az „*intézmény vezetése az elmúlt években az országos könyvtári stratégiához illeszkedő intézményfejlesztési terv mentén alakította át a könyvtár működését. Különös gondot fordítanak a minőségmenedzsmentre, így szakmai munkájukban fokozottan érvényesül a minőségelvű szemlélet, főként a használók számára nyújtott szolgáltatásokban. Kiemelten fontosnak tekintik, hogy szolgáltatásaikat a fogyasztókkal élők is igénybe vehessék, ezért az épület nagy része már akadálymentesen használható. Nagy hangsúlyt fektetnek mind az intézményi, mind a személyes partnerkapcsolatokra, valamint az aktív és potenciális használók megszólítására. Különleges összetételű gyűjteményükre és a könyvtári infrastruktúrára építve nagyon sok rendezvényt (hangversenyek, filmvetítések, irodalmi estek, kiállítások, nyílt napok) kínálnak az érdeklődőknek. Ennek köszönhetően a könyvtár a főváros egyik vonzó kulturális színterévé vált.*”

Valóban, a visszajelzések igazolják, hogy a könyvtár gyűjteménye és szolgáltatásai fontosak a közösség számára. A könyvtár munkatársai igyekeznek a lehető legjobb színvonalon kiszolgálni a használókat. Folyamatos a szakmai és használói

tendenciák figyelése, így sok esetben kreativitással és innovációval sikerül elébe menni az igényeknek. (Vö.: Sóron Ildikó: Használói elégedettségvizsgálat az Országos Idegennyelvű Könyvtárban 2008. = 3K, 2010. 1. sz., 27–40. p.) Fontos, hogy a könyvtár sikeresen reagálni tudjon az informatikai fejlődés és az új kommunikációs formák terjedése következtében jelentkező gyors változásokra.

Mindig a használó látókörében

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár arra törekszik, hogy a használók számára folyton „látható” legyen, ezért a hagyományos és a folyamatosan megújuló kommunikációs csatornákat egyaránt igénybe veszi. Egyre több helyen lelhetők fel a könyvtár magyar és idegen nyelvű általános és tematikus szórólapjai. Hasonlóan, a készülő OIK-plakát is sok színhelyen szólítja meg majd a használókat. A szakkönyvtári státus miatt a könyvtár legnagyobb használói rétege a felsőoktatás szférájából kerül ki. A könyvtár információs standdal jelenik meg minden olyan rendezvényen, amely ezt a réteget szólítja meg. Ilyen például az ELTE Bölcsész Napok, az ELTE Könyvtári Nap, a Nyelvszombat. Efféle alkalmakkor mindig lehetőség van kedvezményes beíratkozásra.

A regisztrált és potenciális felhasználókkal gyakorlatilag folyamatos a kommunikáció. Az aktív használók e-mailben és SMS-ben kapnak tájékoztatást a kölcsönzéseik állapotáról, illetve olvasójegyük érvényességi idejének lejártáról. A tájékoztató szolgálattal a telefonon és e-mail-en kívül chaten is kapcsolatba léphetnek.

A könyvtár az online közösségi felületek nyújtotta lehetőségeket is igyekszik kihasználni. A gyűjteménnyel, szolgáltatásokkal, programokkal kapcsolatos információk a hivatalos honlapon kívül blogon is megjelennek. Az OIK saját profillal van jelen a Facebookon és az Iwiwen. Ezek a fórumok már a hétköznapi élet részeivé váltak, és kiváló szociális terek egy szakkönyvtár számára. Például a Facebook egyik legjelentősebb használói csoportja (35%) a felsőoktatásban résztvevők köréből kerül ki. A virtuális szociális terekben globális és dinamikus közösségek jönnek létre, ahol az információ gyakorlatilag azonnal terjed. A potenciális és regisztrált használó számára gyorsan és kényelmesen elérhető minden, ami a könyvtárral kapcsolatos, információ, újdonság.

Vezetés gazdasági válság alatt

A válságos időszak miatti költségvetési hiány ellenére az OIK fenntartotta és tovább fejlesztette szolgáltatásait, gyűjteményét, sok érdeklődőt vonzó kulturális programokat szervezett. A vezetőség és a munkatársak egyaránt új finanszírozási forrásokat, együttműködési lehetőségeket kutattak fel. A szellemi és anyagi potenciállal igyekeztek a lehető leghatékonyabban gazdálkodni. A könyvtár regisztrált olvasóinak száma emelkedett. Kálnoki-Gyöngyössy Márton a díjátadón ezt értékékként emelte ki. Elmondta, hogy az ország jelenlegi gazdasági helyzetében a kulturális intézmények fenntartása nagyon fontos, viszont rendkívül nehéz feladat. Ezért a díj odaítélésekor a tárcza azt is figyelembe vette, hogy a pályázó intéz-

mények mennyire hatékonyan használják fel a rendelkezésre álló forrásokat. Ebben a tekintetben az Országos Idegennyelvű Könyvtár „nemcsak megugrotta ezt a mércét, hanem messze túl is teljesítette”. Az erőforrásokkal való sikeres gazdálkodás az olvasói létszám növekedésében is megmutatkozik. A várakozásokkal ellentétben a recesszió ideje alatt a regisztrált használók száma nem csökkent, sőt folyamatosan növekedett.

Fejlesztés – mindenkori cél

Az Országos Idegennyelvű Könyvtárban a fejlesztésorientáltság fontos vezetési elv. Mindig van „tartalékban” fejlesztési terv, elképzelés, amely finanszírozási forrás megjelenése esetén gyorsan kidolgozható, így az intézmény jó eséllyel szállhat versenybe a megvalósításhoz szükséges forrásokért. Ennek is köszönhető, hogy a közelmúltban a könyvtár két projektje jelentős európai uniós támogatást nyert.

A „Több szólamban” projekt (TÁMOP 3.2.4.-08/1/KMR-2009-0006) 19 367 770 forint támogatásban részesült, és a nemzetiségi és zenei szolgáltatások fejlesztését célozza. A Nemzetiségi adatbázis kiegészül az 1985–1991 közötti szakirodalommal, a katalógus pedig ezer darab bakelitlemez adataival bővül. Így teljesebbé válik a zenei és a nemzetiségekkel kapcsolatos tudásanyag, amely az ODR-tagság és a HUMANUS-együttműködés révén áttekinthető egységes formában, közös felületen válik hozzáférhetővé, megismerhetővé bárki számára.

A könyvtár honlapját portál váltja fel, amelyen belül működni fog nemzetiségi és zenei alportál. A nemzetiségi alportálon a könyvtárral kapcsolatos információk a tizenhárom hazai kisebbség nyelvén lesznek olvashatók, a zenei alportálon pedig öt nagy világnyelven (angolul, németül, franciául, olaszul, oroszul).

A nemzetiségi alportálon működni fog a „Kérdezd a könyvtárost anyanyelveden” szolgáltatás, éspedig kilenc (bolgár, görög, horvát, lengyel, német, román, szerb, szlovák, szlovén) nemzetiségi nyelven. A fejlesztés lehetővé teszi a nemzetiségek és a magyartól eltérő nyelvet beszélők számára az anyanyelven való tájékozódást és információszerzést.

A könyvtárhasználat lehető legjobb körülményeinek biztosítása érdekében a használói terek bútorzatának kisebb mértékű korszerűsítésére is sor kerül. A szolgáltatások minőségének javítására a könyvtár munkatársai szakmai és nyelvi képzéseken vesznek részt.

Azért, hogy a könyvtár nyújtotta tanulási, képzési lehetőségeket és a projektfejlesztéseit minél többen megismerjék és használják, folyamatosan fogadunk a könyvtárat és a szolgáltatásokat megismerni kívánó csoportokat, és szervezünk könyvtárhasználatot ösztönző foglalkozásokat, rendhagyó órákat, vetélkedőket.

A projekt fő célcsoportja – ahogy már utaltam rá – a tanuló ifjúság, de ezen túl természetesen mindenki, aki önképzés, továbbképzés, információszerzés vagy színvonalas szórakozás céljából látogat a könyvtárba.

A „Komplex akadálymentesítés az Országos Idegennyelvű Könyvtárban projekt” (KMOP 4.4.2./09-2010-0001) öt szolgáltatótér teljes akadálymentesítését célozza; a tervezet 22 308 753 forintos támogatást nyert. Ezeket a tereket bármilyen fogyatékkal élő személy problémamentesen tudja majd használni. Továbbá

sor kerül egy akadálymentes parkoló kialakítására, az első emeleten pedig egy akadálymentes, pelenkázót is magába foglaló vizesblokk megépítésére. A látássérült látogatók rendelkezésére fog állni egy speciális szoftverekkel felszerelt számítógép és laptop. A könyvtár épületében hangos térkép fog működni a látássérültek könyvtáron belüli tájékozódásának megkönnyítésére. Elkészül az intézmény honlapjának akadálymentes változata és Braille-írású könyvtárismertető.

A fejlesztés eredményeként az OIK a fogyatékkal élő olvasók igényeinek megfelelő, akadálymentes könyvtárrá válik, ahol mindenki számára lehetőség nyílik a szabadidő hasznos eltöltésére, és biztosított lesz az információhoz való egyenlő esélyű hozzáférés. A könyvtár így hozzájárul a fogyatékkal élők munkaerő-piaci helyzetének javításához is.

Távlati szemlélet

Az OIK munkaközössége a jelen igényeit szolgálja, ugyanakkor a jövőre is figyel. A könyvtár 2009–2013-as stratégiai terve a jövőben megvalósítani kívánt célok dokumentuma. Irányjelző és emlékeztető minden dolgozó számára arról, hogy szakmailag hova szeretnének eljutni, és a használók legjobb kiszolgálása érdekében mit szükséges megtenni.

Röviden összefoglalva: a cél az, hogy az olvasók számára az Országos Idegennyelvű Könyvtár – a címtől függetlenül – minden esztendőben az év könyvtára legyen.

Papp Annamária

Nyolcvannégymilliós beruházás Szabolcs-Szatmár-Bereg megye könyvtáraiban

Napjainkban, a modern világ gyorsan változó információs környezetében jelentősen módosult a könyvtárak szerepe is. A XXI. század megköveteli, hogy a gyűjtemények mind nagyobb része legyen elérhető távoli felhasználók számára is. A könyvtárak megújulására és tartalomszolgáltató szerepének növelésére új lehetőségek nyíltak meg a TIOP- és TÁMOP-pályázatok segítségével.

A nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár mindkét pályázaton sikeresen szerepelt. Míg a TIOP támogatásával jelentős infrastrukturális fejlesztést hajtottunk végre a megye több könyvtárában, addig a TÁMOP pályázatban a tartalomszolgáltatás bővítésére helyeztük a hangsúlyt.

A Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár által menedzselt projektben a megye nyolc városának 23 intézménye vesz részt; Nyíregyháza mellett Kisvárdra, Mátészalka, Nagyálló, Nyírbátor, Tiszavasvári, Tiszalök és Vásárosnamény könyvtárai és a hozzájuk kapcsolódó társintézmények az adott városból vagy vonzáskörzetéből.

A tervezés során két nagy területre koncentráltunk. Az egyik a *helytörténeti anyagok feltárása és közzététele*, a másik az *esélyegyenlőség megteremtése* a legkülönbözőbb társadalmi csoportok számára, különös tekintettel a *társadalmi hátrányokkal és a fogyatékkal élők számára*.

❶ **Az egységes helytörténeti archívum** kialakítása a nyomtatott, auditív- és videotartalmak egységes felületen történő elérését teszi majd lehetővé. Mivel a Nyíregyházi Rádió ötvenötévnnyi, a Nyíregyházi Televízió huszonötévnnyi archív anyagát könyvtárunk őrzi, ezért lehetőségünk nyílt az eddig csak nyomtatott dokumentumokból felépülő helytörténeti archívum kibővítésére. Feladatunk e felbecsülhetetlen értékű, birtokunkban lévő anyag feltárása és közzététele. Egy olyan megyei elektronikus katalógus és helyismereti adatbázis kialakítására törekszünk, amely igazodik az országos lelőhely-nyilvántartás elveihez. A feltárás a HunTéka elektronikus könyvtár modulja segítségével történik, és a közzététel is az ehhez az adatbázishoz illeszkedő program segítségével valósul majd meg. Az így kialakítandó közös interaktív könyvtári honlapon a felhasználók a nap 24 órájában böngészhetnek a felbecsülhetetlen értékű helytörténeti dokumentumok között. A megvalósuló fejlesztés fontos eleme, hogy az újonnan kialakítandó adatbázis kapcsolódni tudjon más országos, illetve nemzetközi rendszerekhez, és lehetőség legyen más felületen történő hozzáférésre is.

A **dokumentumok kutathatóságát** két szinten kívánjuk megoldani. Egyik lehetőség, hogy a *dokumentumot az interneten mindenki számára elérhetővé tesszük*, amennyiben a szerzői jogok ezt biztosítják. Másrészt, amennyiben ez a jog nem áll rendelkezésünkre, ott (a NAVA rendszeréhez hasonlóan) *az internetes felületen az olvasó láthatja, hogy az adott eseményről milyen nyomtatott sajtós, rádiós vagy televíziós archív anyag áll rendelkezésre, amelyet a könyvtár zárt rendszerében megtekinthet*. A hozzáférés harmadik szintjével, amikor *az olvasó a szerzői jogok megfizetése után letöltheti a jogvédett anyagokat*, egyelőre csak a tervezés fázisáig jutottunk el.

A készülő adatbázis nemcsak Nyíregyháza helytörténeti dokumentumaira koncentrálna, hanem a már említettett nyolc város és ezen keresztül, lehetőség szerint az egész megye helytörténeti archívuma kíván lenni. Közel 60 000 nyomtatott, 15 000 kép- és hangdokumentum, valamint 200 000 bibliográfiatétel feldolgozása vár ránk.

— **Az egységes szolgáltatási rendszer kialakításával** a célunk az, hogy a megye különböző intézményeiben tárolt dokumentumok, információk egy közös felületen legyenek elérhetőek a világon bárhol élő potenciális felhasználó számára.

Az adatbázisban a tárgyszavas metódus mellett többféle tematikus keresési lehetőséget is biztosítunk. Az archívumban nemcsak a megye és települései történetével kapcsolatos anyagokban lehet majd keresni, hanem a más megyékben készült és publikált irodalmi anyagokban is (a rádió és a televízió archívumában több országos híró író portréja, saját előadású irodalmi művei megtalálhatóak).

Távolabbi célunk, hogy a rendelkezésre álló rádiós, nyomtatott sajtós és televíziós anyagokból létrehozunk egy város- és megyetörténeti oktató anyagot, amelyből a diákok széles körű helytörténeti ismeretekre tehetnek szert. Úgy véljük, hogy a mai magyar oktatási rendszer egyik legnagyobb hiányossága, hogy a diákok iskolai tanulmányaik során nagyon keveset foglalkoznak lakóhelyük, közvetlen környezetük múltjával, mint a tradicionális európai kultúrákban nevelkedett társaik.

Ennek a hiányosságnak a felszámolásához kívánunk hozzájárulni a honlapunkon kialakítandó felülettel és a tervezett oktató anyaggal. Mert ahogyan a nagy amerikai filozófus, George Santayana fogalmazott: „*Az a nép, amely nem emlékszik saját múltjára, arra van kárhozható, hogy újra átélje azt*”.

🕒 **A hátrányos helyzetű társadalmi csoportok információs esélyegyenlőségének biztosítása** a másik kiemelt feladatunk a pályázat megvalósítása során. Biztosítani kell számukra, hogy *igénybe tudják és merjék venni a könyvtári szolgáltatásokat* hagyományos és online módon is. Mind a jog, mind pedig az emberiség jegyében igyekszünk valamennyi hátránnyal küzdő társadalmi réteg és csoport számára megteremteni a dokumentumokhoz, az információkhoz való hozzáférés lehetőségét. E pályázat keretében egyik *kiemelt feladatunk az olvasáskultúra fejlesztése és a szépirodalmi ismeretek bővítése a cigány lakosság körében.*

A „*Míg én rólad mindent, Te rólam semmit...*” címmel negyedik alkalommal nyílik lehetőségünk egy megyei *cigány vers- és prózamondó verseny* meghirdetésére, szervezésére. A korábbiakhoz hasonlóan területi (kistérségi) elődöntőket tervezünk, és április elejére (április 8., Nemzetközi Roma Nap) hirdetjük a megyei döntőt. A vétékdedőn bárki részt vehet korra, nemre, fajra való tekintet nélkül. Egyetlen egy kitétel van, hogy cigány költő vagy prózaíró művét, esetleg annak részletét kell bemutatni. *Célunk többes. Közlebbi célunk* részben megismertetni és megszólaltatni minél nagyobb számban a cigány alkotók műveit; részben bátorítani a cigány lakosságot az ilyenfajta szereplésre, tehetségének megmutatására, gátlásai leküzdésére; továbbá biztatni a többségi társadalomhoz tartozókat egy olyan kultúrának, egy olyan népcsoport irodalmának a megismerésére, amelytől idegenkedik. Segítsük ezáltal is a cigány és a magyar emberek együtt- és ne csak egymás mellett élését. *Távolabbi célunk*, hogy a versenyre való felkészülés szükségessé tegye a könyvtárba való bejárást, a válogatást. Ezáltal a könyvtár légkörének, az általa biztosított szolgáltatásoknak (olvasás, tanulástámogatás, képzésekkel munkába állás segítése stb.) megismerése, elfogadása, értékeinek felismerése rendszeres használókká tegye őket. Ezt támogatóndó – pályázattól függetlenül – minden eddiginél nagyobb hangsúlyt fektetünk a könyvtárlátogatások szervezésére, különös tekintettel azokra az iskolákra, ahol nagyobb létszámban tanulnak roma vagy más társadalmi hátránnyal küzdő gyerekek, s igyekszünk a vidéki kollégák figyelmét is ráirányítani erre a feladatra. Ám nagyon jól tudjuk, hogy a „*feladatra készülni kell*”, tehát szükséges egy újabb lépés beiktatása, a könyvtáros kollégák felkészítése. A probléma nem új keletű, már tettünk is egy kísérletet erre korábban, sajnos, nem sok eredménnyel. Erről egy régebbi írásomban* be is számoltam, a vélhető, sejthető háttérrel, az okokat vázoltam. A megoldás, úgy tűnik, csak részben keresendő helyi szinten. Egy egységes politikai akarat és nagyon határozott szemléletváltás szükségeltetik.

A *Szülők akadémiája* című előadás-sorozatunkat szintén azok számára hirdettük meg, akiket meg kell tanítani a mindennapi élet dolgaira.

Közeli célunk segíteni őket abban, „*Hogy legyen rendszer az életükben; hogy ismerjék meg az órát, az idő fontosságát. Hogy tanulják meg becsülni önmagukat, hogy mások is becsülhessék őket! Ehhez munka kell. A munkahelyen követelmé-*

* Vraukóné Lukács Ilona: „Az olvasást előbb kell megszerettetni, mint megtanítani”... = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2010. 6. sz. 22–27. p.

nyek vannak. Annak megfelelni kitartóan, azzal rendszeresen jövedelemhez jutni, ennek következtében rendszeresen étkezni, óvodába, iskolába járni... Hogy ne távoli, aligha elérhető célként lebegjen előttük a nyolc osztály elvégzése. Tanítsuk meg ezeket az embereket tervezni, jövőképet építeni. Fel kell őket készíteni a kudarcokra, azok feloldására; meg kell tanítani őket újramegtervezni. Merni hivatalba bemenni, ügyeket intézni, kommunikálni. Mindehhez iskola kell, munka kell! Ha mindez meg van, akkor lehet könyvre is gondolni. Arra, hogy az lehet az életnek a természetes velejárója; igény és élmény.”**

Előadásaink célja, hogy a szülők megértsék és elsajátítsák azokat a módszereket, amelyekkel felkészíthetik gyerekeiket a későbbi, tanulást segítő könyvtárhasználatra. Fontos, hogy a szülők tisztában legyenek azzal, milyen szerepük és feladatuk van abban, hogy gyerekeik gazdag szókinccsel, jó olvasási készséggel bírjanak.

Távolabbi célunk, hogy a könyvtárba járás a cigány lakosság számára is életforma legyen, mivel az olvasni tudás, a könyv szeretete előrelépésük feltétele. Ezt az apró lépések elvének betartásával igyekszünk megvalósítani. Magát az előadás-sorozatot Nyíregyháza város cigánytelepén, az egykori Huszár laktanya területén élő cigánytelepre visszük ki. A volt tiszti lak sokáig iskolaként működött. Pár évvel ezelőtt ezt felszámolták, és a gyerekeket a város más iskoláiban helyezték el. Az egykori iskola ma *Huszárvár* néven szociális és kulturális centruma a telepén élő cigányoknak. Itt lesznek az előadások a valamikori iskolai könyvtárban, az abból megmaradt és a megyei könyvtár feldolgozó munkatársai által leválogatott könyvek között. Ide minden alkalommal saját állományunkból az előadás tematikájához illeszkedő könyveket viszünk ki. Ezzel remélve a folyamatos könyvhözszokást a telepén lakók részéről és természetesen a könyvtár állományának gyarapodását is. Ebben hosszabb távon gondolkozunk: egy majdani fiókkönyvtár kialakításában.

A két programot egy ponton összekapcsoljuk. A vers- és prózamondó verseny megyei döntőjére, amelynek helyszíne a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár, meghívjuk az „akadémiára” rendszeresen járókat. Sőt, a zsűri egyik tagját is közülük jelöljük majd ki. (A zsűri elnökének az egykoron megyénk egyik gyermekotthonában nevelkedett, ma alapítványt is működtető ismert színész szeretnék megnyerni.) Ez lenne az a nap, amikor közösen, velünk és a háttérrel biztosító Humannet Alapítvány munkatársainak segítségével léphetik át a küszöböt. Segítve e pár embert az ún. „küszöbfelelem” leküzdésében is. S hogy más művészeti ágban is bemutatkozhasanak, a telepén élő két tájképfestő alkotásaiból kiállítás nyitunk azon a napon. Ezzel mintegy folytatjuk azt a programot, amelyet még az elmúlt évtized végén indítottunk, hogy minden megyénkben élő kisebbség bemutatkozására lehetőséget biztosítsunk, már amit a könyvtár keretei megengednek. Ez is egyike azoknak a lépéseknek, amelyet a fent jelzett. korábbi írásomban is jeleztem. Egy lépése mindenkinek van, csak meg kell tennie. Ha továbblép, és felelősséggel teszi, akkor sokat tehet olyan társadalmi probléma megoldásáért, amelyet sokan csak messziről szemlélnek, ítélik meg, netán megvetnek. Ez valóban jóval egyszerűbb, mint tenni bármit is.

A „*Mostan színes tintákról álmodom*” elnevezésű programunkkal a vakok és gyengénlátók szépirodalmi élményeit szeretnénk gyarapítani úgy, hogy az „*Az em-*

** Uo. 25–26. p.

beri élet színei – hangokkal” alcímmel tervezett tízrészes előadás-sorozatunk hanganyagát (a szerzői jogok figyelembevételével) rögzítjük, és számukra hozzáférhetővé tesszük.

A *Vakok és Gyengénlátók Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Egyesületével* több évre visszatekintő kapcsolatunk van. Ennek a sokoldalú, pályázatokban is gyakran egymást támogató kapcsolatnak ez a program természetes folyománya. S mint ahogy a már négy alkalommal a fent nevezett és a Szocio East Egyesülettel (amely az önkéntes munka elterjesztésén fáradozik) az Ünnepi Könyvhét idején – ami éppen egybeesik az önkéntesség hetével – „*Add az időt! Add a hangod!*” címmel felolvasó napot tartunk. A rögzített hanganyag szintén az olvasás képességétől megfosztott társaink szabadidejének hasznos eltöltését, szellemi frissességük megtartását szolgálja.

Ugyancsak a látásukban korlátozott embertársaink könyvtárhasználatát szeretnénk könnyebbé, komfortosabbá tenni azzal, hogy *Braille-írással külön listát is készítünk* a könyvtár állományában lévő *hangos könyvekről*, illetve az *öregbetűs könyveket* a számukra könnyen megközelíthető helyen, külön tároljuk. Ezen tervek kivitelezésével bővítjük e réteg számára nyújtott szolgáltatásainkat, illetve azok elérhetőségét, amelyet eddig a Braille-nyomtató használatával és a fényviszszaverő csíkoknak a lépcsőkön való elhelyezésével is biztosítottunk.

Feladatunknak érezzük, hogy minél jobban megismerjük a fogyatékkal élő társaink igényeit, lehetőségeit, ehhez alkalmazkodva fogalmazzuk és szervezzük meg azokat a szolgáltatásokat, melyekkel mi, könyvtárosok segíthetjük őket a jobb minőségű élethez. Ezt szolgálja soron következő, bár nem a pályázat részeként megvalósuló szakmai továbbképzésünk is. Ez alkalommal a Sz. Kárpáti Ildikó, a Vakok Óvodája, Általános Iskolája, Speciális Szakiskolája, Módszertani Intézménye, Diákotthona és Gyermekeotthona igazgatóhelyettese lesz az egyik vendégünk, aki az intézményükben tanulók, az onnét kikerülők speciális olvasási igényeiről tájékoztatja majd a megye települési könyvtárosait. Kárpáti Árpád Zoltán, a Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége (SINOSZ) alelnöke a hallássérültek olvasási szokásairól, speciális kommunikációjáról tart előadást jeltolmács segítségével. Célnk, hogy a látássérültekhez hasonlóan a siketek – mint ellátandó, hátrányos helyzetű csoport – bekerüljenek a könyvtáros szakma látókörébe.

A biblioterápia már ismertebb, de alig gyakorolt, ritkán használt módszer a mindennapokban. Vagy legalábbis nem tudatosan használt módszer. Ha viszont arra gondolunk, hogy hány olyan kistelepülés van, ahol a könyvtáros mindenese, esetenként még „pszichológusa” is a település lakóinak, akkor már csak egy lépés kell ahhoz, hogy ne csak meghallgassa a hozzá bajával betérőt, hanem olyan könyvet is ajánljon neki, vagy éppen ott olvasson fel részleteket, amellyel segít a lélek helyrebillenésében, a probléma feldolgozásában. S akkor eljutottunk oda, hogy a könyvtarósságot hivatásként, életformaként megélő kollégáknak milyen felbecsülhetetlen szerepe lehet egy közösség életében. Sónon Ildikót, az Országos Idegennyelvű Könyvtár osztályvezetőjét arra kértük, legyen segítségére a kollégáknak ebben a munkában, adjon hozzá ötleteket, mutasson be módszereket.

A TÁMOP-pályázattal teljesebbé, kerekébb tudjuk tenni azt a munkát, amit már korábban megkezdtünk. Feladatunk, hogy teremtsük meg a feltételeit annak, hogy a program lezárása után is ugyanilyen kereken, sok szálon futtatva tudjuk ezeket a megkezdett, működő szolgáltatásokat nyújtani.

Az olvasók magasabb szintű kiszolgálását könyvtárosaink többirányú továbbképzésével, a minőségbiztosítási rendszerünk továbbfejlesztésével segítjük.

Segédkönyvtáros képzésben a megyéből tíz kolléga vehet részt úgy, hogy a képzés teljes költségét – kivéve a vizsgadíjat – pályázati forrásból tudjuk fedezni. Ezzel a lehetőséggel leginkább a kistélepülések könyvtáraiban szeretnénk a személyi feltételeket megerősíteni. Nagyobb rálátást biztosítva a szakma egészére, s arra helyezve a hangsúlyt, hogy amit helyben nem tud biztosítani felhasználóink, hogyan tudná azt másképp a legrövidebb időn belül a felhasználó rendelkezésére bocsájtani. A lehetőségeket kívánjuk megmutatni, amelyekkel élhetnek, s amelyeket a világhálóra való csatlakozás feltételeinek megteremtésével használni tudnak, és felhasználóikkal is megismertessék az információhoz jutás minden lehetséges módját.

Az angol nyelvi képzés a nagyobb települések könyvtárvezetőinek és a megyei könyvtár munkatársainak körében keltett érdeklődést. A szakirodalmi tájékoztató, a világhálón és az informatika világában való eligazodás számukra teszi ezt leginkább szükségessé, hiszen a nyelvismerettel felvértezve kerülhetünk be a szakma nemzetközi vérkeringésébe is. A szélesebb körből merített információval nagyobb hatékonysággal tudják saját és az általuk ellátott, segített könyvtárak munkáját is hatékonyabbá tenni.

Az intézményi akkreditációs folyamat is e projekt keretében zajlik. Ezzel az a célunk, hogy akkreditált intézményként önállóan is szervezhessünk képzéseket a mindenkori piaci igényeknek megfelelően. Részben maradvá a szakma által megkívánt továbbképzéseknél, részben felvállalva olyan területek igényeit, amelyeket a körülöttünk gyorsan változó világ diktál.

Az ISO-alapú minőségirányítási rendszer 2007-től szabályozza a könyvtári munkafolyamatokat. Továbbfejlesztése és kibővítése a könyvtári minőségfejlesztési program keretében elengedhetetlen. Vannak munkafolyamatok, munkafázisok, amelyeknek szabályozottsága, időben, mennyiségben való mérése (pl. napi bontásban) eddig elképzelhetetlen volt. A fejlesztés során ennek kidolgozása is szükséges a személyi és anyagi forrásokkal való jobb gazdálkodás érdekében. A létrejövő fejlesztésekkel magasabb színvonalú, egyenlő esélyű hozzáférést biztosító könyvtári rendszer jöhet létre megyénkben. Ehhez szükséges, hogy mi ebben a munkában élen járjunk, és nem lehet más célunk, mint a *Minősített Könyvtár* cím, majd a *Könyvtári Minőségi Díj* elnyerése. Ez létfontosságú munkánk, önbecsülésünk szempontjából egyaránt. A legnagyobb eredmény azonban az lenne, ha egyre több olvasónk keresné fel intézményeinket, mosolyukkal fejezven ki elégedettségüket, szeretetük jeleként látogatva bennünket a lehető leggyakrabban. Ezért lehet egy rövidebb távú célunk, hogy ismerjük el olvasóinkat *AZ ÉV OLVASÓJA* címmel, s ők is minősítsenek bennünket: döntsék el ők, ki kapja *AZ ÉV KÖNYVTÁR-ROSA* címet. A közös értékelés – remélhetőleg – kövezi az utat a fent megnevezett elismerésekig.

Pályázatunk megtervezésekor az a hit vezérelt bennünket, hogy a könyvtár a hétköznapi kultúra szíve, centruma, hogy az a terep, ahol lehet és érdemes is tartalmasan kapcsolódni, fejlődni, tanulmányokban elmélyülni. Ezzel a hittel igyekszünk megvalósítani a pályázatban megfogalmazott célokat is.

Márföldi István–Vraukóné Lukács Ilona

Baranyai Könyvtárbusz Projekt

Előzmények

A jogelőd Csorba Győző Megyei Könyvtár 2006-ban nyújtott be először pályázatot a könyvtárbusszal történő könyvtári szolgáltatás beindítására Baranya megyében. A felhívást a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma a Magyar Fejlesztési Bank Részvénytársasággal a KÖZKINCS HITELPROGRAM-II címmel hirdette meg. Akkor a pályázati forrás elégtelensége miatt (az önrésszel együtt 50 millió forint volt a megpályázható összeg) lépett vissza az intézmény.

A második pályázatot, amely 2008-ban a Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program (TIOP) keretében a „Könyvtári szolgáltatások összehangolt infrastruktúra-fejlesztése – Tudásdepó-Expressz” (kódszáma: TIOP-1.2.3-08/1-2008;) támogatására készült Kalányos Katalin, akkori igazgató pályázata alapján, amely az első elbíráláskor sikertelen volt, majd a 2009-ben – a pályázati források megnövelése után – nyertessé nyilvánították.

A pályázatokról a következő hír jelent meg a világhálón¹:

Országszerte 204 könyvtár infrastrukturális fejlesztése valósulhat meg 2010 végéig az Európai Unió több mint 2,2 milliárd forintos támogatásával a Tudásdepó Expressz elnevezésű program keretében. A kezdeményezésnek köszönhetően elindulhat Magyarország első könyvtárbusza is.

A pályázat célja, hogy a tanulók, tanárok, érdeklődők az ország legkisebb, legtávolabbi településének könyvtárából is megrendelhesék az ország bármely más bibliotékájában őrzött dokumentumokat. A pályázatban kötelezően megvalósítandó feladat volt a fogyatékkal élők számára biztosítandó speciális könyvtári szolgáltatások fejlesztése, de a kiírás a működő könyvtárral nem rendelkező kistelepülések körzetekben könyvekkel, folyóiratokkal, számítógépekkel, internetkapcsolattal felszerelt, rendszeres időközönként érkező mozgókönyvtári rendszer kialakítását is megoldozta.

Az NFÜ [Nemzeti Fejlesztési Ügynökség] tájékoztatása szerint a program első ütemére 87 pályázat érkezett be, ezek közül 84 felelt meg a feltételeknek. A tartalmában jó minőségűnek ítélt pályázatokból a rendelkezésre álló, megnövelt forráskerettel 33 nyertes projekt született, amelyből 30 konzorciális, így összesen 204 könyvtár javíthatja szolgáltatásai színvonalát. Az egy-egy projektre jutó támogatások összege 100 millió és 7,7 millió forint között mozgott; az elbírálásnál előnyben részesültek a leghátrányosabb helyzetű kistérségek könyvtárai. A pályázat segítségével elindulhat Magyarország első könyvtárbusza: a pécsi Csorba Győző Megyei Könyvtár 26 hátrányos helyzetű roma településen működteti majd a mozgókönyvtári ellátást... minden pályázatban megtalálható a fogyatékkal élők számára biztosított korszerű informatikai infrastruktúra – így Braille-nyomatók, képernyőolvasó szoftverek vagy felolvasó készülékek – beszerzése is.

A jogelőd könyvtár a Könyvtárbusz beszerzése a Csorba Győző Megyei Könyvtár részére, a kistelepüléseken élő hátrányos helyzetű csoportok ellátása érdekében című nyertes pályázatának lebonyolítására 99 999 170,- forintot nyert. A támogatott pályázat – szerződéskötés utáni – megvalósítási időszakának kezdő idő-

pontja 2009. szeptember 15-e volt. A pályázatban megfogalmazottak kivitelezését pályázatíró cég (a Szigetvári Kultúr- és Zöld Zóna Egyesület), illetve közbeszerzési tanácsadó is segítette.

Mindezek ellenére az első alkalommal kiírt közbeszerzési eljárás a könyvtárbusz beszerzésére eredménytelenül zárult 2009. december 27-én, mert nem jelentkezett egyetlen gyártó cég sem, amelyik elkészítette volna a speciális járművet.

A könyvtár új helyzete és feladatai

A Baranya Megyei Önkormányzat és Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata 2009. november 5-én társulást hozott létre: Baranya–Pécs Közkönyvtári Társulás² néven, úgy hogy a Csorba Győző Megyei Könyvtárat megszüntették és integrálták a szintén megszüntetett Pécsi Városi Könyvtárral.³ November 12-én a Társulás Tanácsa 4/2009. (XI. 12.) sz. határozatával elfogadta a Csorba Győző Megyei–Városi Könyvtár Alapító Okiratát, amelynek jogutódlással történő tényleges működése 2010. január 1-jén kezdődött el. Az intézmény új, először megbízott, majd március elsejétől öt évre kinevezett vezetője jómagam lettem. 2010 tehát nagy ívű változássorozatot hozott a könyvtár életében. . .

Mindezek következményeként egyszerre több – az eddig könyvtárszakmai munkát és működést alapjaiban megváltoztató – folyamat indult el az intézményben:

- a) új stratégiai terv készült;
- b) a szervezeti struktúra és a könyvtár osztályszerkezete átalakult és megerősödött;
- c) elkezdődött a pécsi fiókkönyvtárak racionalizálási tervének végrehajtása;
- d) az első félév kiemelt célja volt: az intézmény Dél-Dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpontba (a továbbiakban Tudásközpont) való átköltöztetésével kapcsolatos feladatok tervezése, szervezése, elvégzése;
- e) az első negyedévben megtörtént a Könyvtárbusz Projekt teljes átdolgozása.

A Könyvtárbusz Projekttel kapcsolatos kiindulási helyzet és lépések

2010-ben a Csorba Győző Megyei–Városi Könyvtárnak – a Dél-Dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpontba költöző önálló intézményként – egyik kiemelt feladata volt hálózati tevékenységének megerősítése (az új munkaszervezetben megtörtént az önálló Hálózati Osztály kialakítása), amelyben prioritásként jelent meg a kisebbségi/nemzetiségi (terveinkben szerepel a jövőben Nemzetiségi Ellátó Központ létrehozása is) és a Baranya megyei KSZR (Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer) – kistérségi mozgókönyvtári ellátás, illetve a könyvtárbusz szolgáltatás szervezése.

E szolgáltató rendszer célja hasonló az országos koncepciókban szereplő kitételekhez; alapvető célkitűzése, hogy a Baranya megyében élők közvetve vagy közvetlenül hozzáférjenek az igényüknek megfelelő, hatékony és korszerű könyvtári szolgáltatásokhoz. Kiemelt célja, hogy folyamatos – a többi szolgáltató könyvtárral egyeztetett – működtetésével a közeljövőben a teljes „könyvtári lefedettség” jöjjön létre megyénkben. Mindezzel elősegítjük azt is, hogy a helyi önkormányzatok törvényben meghatározott kötelező feladata megvalósuljon.

A következő mozgókönyvtári ellátási formák működnek megyénkben:

- Könyvtári szolgáltató hely (2010-ben 200 helyen);
- Könyvtárbusz (2010 decemberétől – 27 kistélepülésen).

2010. február 23-a óta vagyok a Könyvtárbusz Projekt menedzsere. Még februárban megtörtént az új irányvonalak meghatározása, március elsejétől kezdődött a megvalósítási időszak utolsó tíz hónapjára vonatkozó tényleges feladatok kidolgozása is. Nagyon hamar kiderült, hogy majd két nehézséggel is szembe kell néznie a könyvtárbuszt elkészítő járműgyártónak.

Ezek a következők voltak:

- ① Sajnos, elmaradt az elmúlt években a Tudásközpont garázsában helyet kapó könyvtárbusszal kapcsolatos tervdokumentáció áttekintése, a műszaki paraméterek pontos vizsgálata (pl.: mekkora az alapterülete, hány jármű helyezhető el benne, mekkora a bejárati ajtó mérete), továbbá a fenntartóval is egyeztetett előkészítése. Még januárban felmerült az egyik legfontosabb probléma: három méter a Tudásközpont garázsajtójának magassága! Tehát a könyvtárbusz csak ez alatti méretben tud beállni a garázsba. A fenntartó pedig egyértelműen jelezte az intézménynek, hogy nem kíván más parkolóhelyet keresni a járműnek, mert az újabb anyagi terhet jelentene számára.
- ② A másik fontos gond az volt, hogy az eredeti pályázatban nem szerepelt a jármű önálló szélessávú internethez való csatlakozásának megoldása (csak egy wifi volt betervezve!). Az új célkitűzéseknek megfelelően majd a mobil műholdas szolgáltatási rendszer parabolaantennával biztosítja ezt. E berendezés azért is fontos, hogy megvalósulhasson a pályázat egyik legfontosabb eleme: az internet által nyújtott webes és e-szolgáltatások gyors és gombnyomásra történő üzemképes igénybevétele Baranya megye leghátrányosabb helyzetű településein is. A mozgókönyvtári szolgáltatást igénybe vevő kistélepülések közül – különösen a horvát határ mellettiéknél – jelenleg sem mobil, sem internetszolgáltatói lefedettség nincs. Továbbá azért is elengedhetetlen a műholdas szélessávú internet szolgáltatás megléte, mert a könyvtárbuszban történő könyvtári munkafolyamatoknak (kölcsonzés) és a rádiófrekvenciás biztonsági rendszernek (RFID)⁴ is ezekre az alapokra kell épülnie.

Mindezek mellett a fenntartó legfontosabb kérdése az intézmény felé az volt, hogy milyen költségtényezők és kiadások jelentkeznek majd a könyvtárbusz működtetése kapcsán?

Mivel még nem állnak rendelkezésünkre adatok arról, hogy a könyvtári szolgáltatást végző jármű működtetése milyen anyagi terhet ró majd az intézményre, ezért 2010-ben csak a többcélú kistérségi társulások rendelkezésére álló mozgókönyvtárra vonatkozó normatív támogatás⁵ összegével számolhattunk. A normatívából az úgynevezett kontaktszemély (az a személy, akivel közvetlen kapcsolatot tartunk a busz településre érkezéséig; ő gyűjti majd össze a visszahozott dokumentumokat, és továbbítja a Tudásközpontban dolgozó könyvtárosnak a felmerülő kéréseket is) tiszteletdíja, a könyvtári szolgáltatást végző jármű áramfelvételi lehetőségének kiépítése és működtetésének költsége a települési önkormányzatokhoz került.

Azért, hogy a megvalósítási szakaszban is biztosítani tudjuk a projekt anyagi feltételeit, a március 4–16. közötti időszakban mind a 27 településre eljutottunk, s megkötöttük a normatív támogatáshoz kapcsolódó könyvtárellátási szerződéseket erre az évre vonatkozóan.

Egyúttal kijelöltük (fotókat is készítettünk) a tervezett megállóhelyet, kérdőíves felmérést végeztünk (lakosság lélekszáma, összetétele, helyi igények stb.). Minden esetben alkalmazkodtunk a helyi igényekhez. A megállók kijelölésekor a polgármesterek segítségét kértük; általában az önkormányzat előtt vagy annak közelében lesz a könyvtárbusz megállója. Fontos kitételünk volt, hogy legyen áramvételi lehetőség is a közelben a jármű számára. Egyeztetettük a kontaktszemély feladatait is. Felmértük, hogy milyen megállóidőket tervezünk be; minden településre kéthetente jut majd el a könyvtárbusz, és másfél órát fog ott állni. Az egyiket délelőttre (elsősorban az otthon tartózkodókra és az idősebb korosztályra való tekintettel), a másikat pedig késő délutánra (17 óra után), illetve hétvégére (szombat, vasárnapra kellett helyezni, mert a szabadnapokat is ki kell majd adnunk a járművön dolgozóknak) terveztük. Napközben az emberek nagy része elfoglalt, így csak hazafelé menet, vagy csupán a hétvégén tudják igénybe venni a busz könyvtári, kulturális és információs szolgáltatásait.

Szerződésmódosítás – közbeszerzés

Előkészítő és könyvtárszakmai feladataink mellett, meg kellett vizsgálnunk a pályázati anyagban mindazokat az eredeti pályázatban szereplő kötelező eszközbeszerzéseket, amelyeknél arra a következtésre jutott a pályázati stáb, hogy mindenképpen változtatásra van szükség: mert vagy indokolatlan a beszerzésük, vagy túl részletező a megnevezésük, illetve ugyanannak a funkciónak azonos minőségben, ésszerűbb és helytakarékosabb keretek közötti biztosítása is megfelelő lenne.

Ezek:

- Benq A53 Notebook típusmegjelölés megszüntetése;.....
- a STAR500 blokknyomtató pénztárfiókkal eszköz beszerzése (a mozgókönyvtári normatívából nem képezhetünk bevételt!),
- a PoetCompact felolvasó készülék és a Míra olvasókészülék szoftverekkel és egy optikai segédeszközzel (nagyító) történő kiváltása – a jármű helytakarékos berendezése szempontjából.

Mindezen tényezők szükségessé tették tehát, hogy új, immár a stáb által is vállalható irányvonalat választva, műszaki tartalomra vonatkozó szerződésmódosítást nyújtsunk be.

Az Oktatási és Kulturális Minisztérium Támogatáskezelő Igazgatósága a műszaki tartalomra és a végső határidőre vonatkozó szerződésmódosítási kérelmünket 2010. június 10-én fogadta el.

Az első közbeszerzési eljárás sikertelensége miatt több járműkészítő céggel vetjük fel a kapcsolatot, s folytattunk a második közbeszerzési eljárás kiírása előtti piacutató tárgyalást. Ezek a cégek a következők voltak:

1. Webasto-Hungaria Kft.
2. Galgóczi Autó Kft.
3. Scania Hungaria Kft.

4. ETS Kft.–European Truck Service Ltd.–Official Dealer of IVECO

5. Jász-Plasztik Autócentrum Kft.

Valamennyi céget tájékoztattuk arról, hogy három méternél alacsonyabb járművet kell elkészíteni, meghatározott műszaki tartalommal, a gyártás időszaka is kb. három és fél hónap lehet, mert a pályázat megvalósításának végső határideje: 2010. december 31.

A Könyvtárbusz Projekt második közbeszerzési eljárása 2010. május 23-ával indult el.

Végül is az augusztusi hónap sikere lett az eredményes közbeszerzési eljárást követően megkötött szállítási szerződés a Jász-Plasztik Autócentrum Kft.-vel. A kft. mindösszesen 112 nap alatt (2010. december 6-ra, Mikulásra) készítette el – az országos viszonylatban is különleges, műholdas antennával rendelkező – Mercedes típusú, nyergesvontató formájában megjelenő Baranya megyében szolgáltató könyvtárbuszt. A projektre vonatkozó könyvtárszakmai elvárásainkat maximálisan figyelembe vették, és valamennyi kérésünk megoldása megtalálható a cég által készített tervdokumentációban.

A sikeres közbeszerzési eljárás után – tütemezni tudtuk a kistelepülésekkel a március hónapban megbeszélteket:

- a „Könyvtárbusz Roadshow”-program megvalósítását;
- lakossági fórumok megtartását (2010. augusztus 28-a és szeptember 11-e között valamennyi szolgáltató helyen megtartottuk a könyvtári járművet és a tervezett szolgáltatásokat bemutató PPT-s előadást);
- szóróanyagok elkészítését;
- a kötelező uniós elemeket tartalmazó táblák gyártását.

Egyúttal intézményünkben egy szerződéses munkaviszonyban álló könyvtáros megkezdte a jármű dokumentumállományának szerzeményezését és feldolgozását is. A november hónapra tervezett, gépjárművezetőre (E-kategóriás jogosítvány) vonatkozó pályázatunk még folyamatban van. Jelenleg megbízott gépjárművezető dolgozik a járművön.

Szeptember 9-én benyújtottuk a második szerződés módosítást is: a székhely címének és levelezési címének változására – a Tudásközpontba való költözésünkből fakadóan –, illetve a projekt költségvetésében foglalt bizonyos tételek változása, ennek nyomán a költségtáblák módosulása miatt. Ennek elfogadása és aláírása részben szeptember 28-án megtörtént, illetve folyamatban van.

Október hónapban megrendeltük, s a járműgyártó cég telephelyére szállítottuk mindazokat a felszerelési tárgyakat, eszközöket (laptop, LCD televízió, projektor, vetítővászon, kézmosó, mini hűtőgép), amelyek igazán XXI. századi mobil könyvtárrá varázsolják majd a járművet. Egyúttal felvettük a kapcsolatot az E-Corvinával (a könyvtári adatbázis tervezésével kapcsolatban), az ODIN-nal (RFID) és a műholdas antennát szállító céggel, hogy a könyvtárbusz korszerű és internet alapú szolgáltatásai is időben telepítésre kerülhessenek.

2010. december 3-án volt a könyvtárbusz műszaki átadása-átvétele, és december 6-án ünnepélyes kulcsátadó rendezvényt tartottunk a Dél-Dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpontban, ahova a megbeszélte időre megérkezett a sajtó fogalmazása szerinti „csodamasina”...⁶

Összefoglalva

Most, a Baranya megyei könyvtárbusz megérkezése és december 11-i elindulása után valamennyi közreműködő és a projekt stábjának tagjai izgalommal várják, hogy valóban úgy működik-e ez az extra kivitelű, modern könyvtári és információs szolgáltatásokat is nyújtó bibliobusz, ahogy mi megterveztuk...

A lakossági fórumokon már kiderült, hogy nagyon nagy reményekkel készül valamennyi leendő olvasó arra, hogy mielőbb igénybe vehesse a széles körű könyvtári, információs és kulturális szolgáltatást nyújtó járművet. A látványban is elegáns és impozáns könyvtárbusz érkezése – remélhetőleg – felpezsdíti majd a Baranya megye kistelepülésein lakó emberek mindennapjait. A megye „fokozottan hátrányos” helyzetű 27 apró falujában, ahol eddig egyáltalán nem jutottak könyvekhez, vagy csak elavult, tönkrement és régi dokumentumállományt tudtak használni, óriási előrelépést, minőségi léptékváltást jelent majd a könyvtárbusz modern kínálata. Ez a 2010-es évben a Csorba Győző Megyei–Városi Könyvtár hiánypótló és példaértékű vállalkozása...

JEGYZETEK

- 1 Erste Bank – Uniospenz.hu – Könyvtárbusz járja majd a hátrányos helyzetű településeket http://www.uniospenz.hu/20090604/tudasdepo_expressz_ketmilliard_forint_a_konyvtari_szolgáltatások_fejlesztesere (2010.10.30.)
- 2 A Baranya Megyei Önkormányzat Közgyűlése a „Társulási Megállapodás”-t a 15/2009. (XI. 6.) Kgy. határozatával, Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzatának Közgyűlése az 514/2009. (11. 05.) sz. határozatával fogadta el.
- 3 Mindkét intézmény 2009. december 31-ével szűnt meg.
- 4 RFID (Radio Frequency IDentification) vagyis Rádiófrekvenciás Azonosítás.
- 5 5/2005. (I. 19.) Kormányrendelet a többcélú kistérségi társulások által ellátott egyes közszolgáltatások 2005. évi normatív működési támogatásáról alapján.
- 6 Forrás: <http://www.bama.hu/baranya/kozelet/falujaro-ultramodern-konyvtarbusz-348009> (A letöltés ideje: 2010. december 7.)

IRODALOM

- Bali Aranka: A mozgókönyvtári ellátás tapasztalatai a kaposvári körzetben. = Könyvtári Levelező/lap. 2007. 4. sz. 3–6 p.
- Czupi Gyula–Kardos Ferenc: Kistérségi könyvtári ellátás – A nagykanizsai kísérlet. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. 2007. 5. sz. 205–214 p.
- Fehér Miklós: Kistérségi ellátás. = Zalai Könyvtári Levelező. 2005. 1. sz. 22–24 p.
- Fehér Miklós: Kistelepülések könyvtári ellátása. Helyzetkép és szakirodalmi szemle. = Könyvtári Figyelő. 2002. 3. sz. 367–428. p.

Szabolcsiné Orosz Hajnalka

Közel húsz év a könyvtárközi kölcsönzésben

1987-ig könyvkereskedőként dolgoztam egy kis bányászvárosban. Abban az időben, amikor a könyvkiadók által megjelentetett könyveket a könyvterjesztő vállalatoknak kötelező volt átvenni, a terjesztő vállalatok pedig – jobb híján – forgalomarányosan, válogatás nélkül tovább osztották boltjaiknak. Természetesen a boltoknak teljesíteni kellett az előírt éves forgalmat, forgási sebességet, a magas árukészletért pedig megrovás járt. Hogyan lehetett ezeknek az elvárásoknak megfelelni egy olyan árukészlettel, amely nem felelt meg az adott városban élők keresletének? Nálunk mindig hiánycikk volt az ifjúsági, szórakoztató irodalom, de volt helyette politika, szociográfia, filozófia stb. – no, nem nagy példányszámban, de az is elfekvő készlet maradt. Más városban, főleg nagy városokban ez pont fordítva volt. Mit lehetett tenni? Az egyetlen megoldás az együttműködés, a boltok közötti cserebere volt, amit igen magas fokon műveltünk, felvállalva az ezzel járó rizikót és többletmunkát. Nem szívesen mondtuk vásárlóinknak, hogy nincs! Egyrészt, mert az ő pénzük után kaptuk a bérünk nagy részét, ennek következtében meg akartuk őket tartani, másrészt, és talán ez volt a legfontosabb, elégedett vásárlókat akartunk. Szerettem ezt a munkát, és talán ennek köszönhető, hogy amikor a kilencvenes évek elején rám osztották a József Attila Megyei Könyvtárban (JAMK) a sokak által kárhóztatott könyvtárközi kölcsönzést, nem estem kétségbe. Boltközi, könyvtárközi – nincs különbség, megy ez nekem! Aztán jött a valóság lomhán, kevés sikerrel. Érkeztek a kéréslapok, gyakran hiányos adatokkal, beazonosíthatatlanul, öt példányra tíz kérés, előjegyzés, továbbítás, amely egy idő után követhetetlenné vált. Nem volt sokkal sikeresebb az általunk küldött kérések sorsa sem, pedig figyeltem a helyes adatokra és próbáltam a megfelelő helyre irányítani a kérést. Nem volt ritka, hogy egy-egy kéréslapunk hónapokkal később, több könyvtárt megjárva került vissza eredmény nélkül, miközben nap mint nap reklamált az olvasó! Hát, nem így képzeltem a könyvtárközi kölcsönzést! Közben, 1993-ban hosszú szünet után újra indult a könyvtáros képzés Szombathelyen, a Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskolán. Felvettek! Ott ültem először számítógéphez, ismerkedtem az internettel és különböző könyvtári adatbázisokkal. Ugyancsak ebben az évben építette ki lokális hálózatát könyvtárunk, a tatabányai József Attila Megyei Könyvtár négy munkaállomással – addig egy szem Commodore 64 jelentette a gépparkot –, persze azonnal vállaltam, hogy a kurrens folyóiratok érkeztetését a TEXTÁR segítségével, számítógéppel végzem majd nap mint nap, így én is kaptam számítógépet. Micsoda lehetőség adódott! Lett internet-hozzáférésem, e-postafiókom; gondolkodhattam, hogyan hasznosíthatom ezeket a könyvtárközi kölcsönzésben.

1994 elején – a pontos dátumra nem emlékszem – első attrakcióm egy e-mailben küldött kérés volt a Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár igazgatónöjének –

más e-mail címet nem ismertem és különben is a tanárom, gondoltam, nagy baj nem lehet. Két nappal később megérkezett a könyv! Pallósiné Toldy Márta sokáig emlegette ezt az e-mailt, ha találkoztunk. Világos, hogy ezek után nem nagyon akartam kézzel írott kéréslapokat gyártani! Átnéztem a már létező könyvtári honlapokat, telefonáltam össze-vissza, szépen gyarapodott a címtáram, és küldtem a kéréseket ahova csak lehetett, e-mailben. Eleinte meglepett leveleket kaptam, de érkeztek a könyvek, még hozzá gyorsan, vagy a válaszok, hogy kérjem mástól. Az is igaz, hogy volt olyan egyetemi könyvtár, ahonnan megdorgáltak, és követelték a hagyományos kéréslapot. Megjegyzem, sokáig nem is kértem tőlük semmit! Sikertült meggyőzni Komárom-Esztergom megye városi és községi könyvtárosait is, hogy éljenek ezzel a lehetőséggel. Többségüknél nemhogy internet, de még számítógép sem volt, mégis megoldották. Küldték kéréseiket otthonról, iskolából, parókiáról, ki-ki, ahonnan tudta. Mi ez, ha nem az együttműködés magas iskolája? Ha nem tudtam teljesíteni, egyszerűen továbbítottam levelüket más könyvtárhoz. Mennyivel egyszerűbb és gyorsabb lett minden! Ezeknek az e-maileknek a gyorsaságuk mellett volt egy másik óriási előnye, a közvetlenebb, kevésbé hivatalos hangvétel! Mi, könyvtárközisek leveleztünk egymással, egy sajátos levelezési stílus alakult ki, már nem Kedves Kolléga vagy Kolléganő voltunk, hanem a keresztnevünkön szólítottuk egymást. Nagyon szerettem és szeretem ma is az ilyen mosolyt fakasztó pár szavas leveleket „Mártám, Drágám...; Ajaj, már csak a holnapi postával megy; Kérd mástól, nálunk szublimált; OK, megy; Tudsz egy kicsit várni, még keresem; Ó-ó! Csak úgy látszik, hogy van...” stb., stb. Szépen, lassan jó kedvűek lettünk!

A kilencvenes évek közepétől az internet elterjedésével egyre több, elsősorban egyetemi és nagy gyűjteménnyel rendelkező könyvtár tette katalógusát online elérhetővé, mi több, megjelentek a közös katalogizáló rendszerek is – OSZKÁR, KözEIKat, VOCAL –, amelyek lehetővé tették egy-egy dokumentum lelőhelyének gyorsabb felkutatását.

Az igazi minőségi áttörést a könyvtárközi kölcsönzésben 1998 hozta az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer (ODR) létrejöttével. A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által kialakított és támogatott szolgáltatási rendszer jogszabályi alapjait az 1997. évi CXL. törvény teremtette meg, majd működését a fenti törvény alapján a 73/2003. (V. 28.) kormányrendelet szabályozta. A rendszer tagjai, szolgáltatói a megyei könyvtárak, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, az országos szakkönyvtárak, az állami egyetemi könyvtárak és a nemzeti könyvtár lett. Ezzel létrejött egy, az ország könyvtáraiban lévő dokumentumok szinte teljességét lefedő virtuális könyvtár, amely magába foglalja többek között a könyvtárközi dokumentum-ellátást is, megteremtve ezzel az információhoz és dokumentumokhoz való hozzájutás egyenlő esélyének lehetőségét. Egy felületről információt kaptunk a lelőhelyről, esetenként a dokumentum státusáról, a kérés pedig, azonnal indíthatóvá vált.

Elsők között regisztráltunk, hogy használni tudjuk az elektronikus kéréslapot. Az ODR használatával rengeteg időt tudtunk megtakarítani, hamarosan közkedvelté is vált! 2000 októberében már 135 regisztrált könyvtár volt a rendszerben, ez a szám mára 1146-ra duzzadt. A könyvtárközi forgalom pár év alatt a duplájára nőtt, és a postaköltség hozzájárulásának megvonása is csak rövid időre akasztotta meg a növekedést.

Év	Eredeti dokumentum	Másolat	Elektronikus dokumentum	Összesen
1998	22 530	20 790	0	43 320
1999	27 393	27 911	0	55 304
2000	33 105	28 087	0	61 192
2001	33 417	32 264	0	65 681
2002	55 634	35 626	1 280	92 540
2003	70 435	32 926	3 697	106 978
2004*	80 410	24 080	5 449	109 939
2005	92 714	21 031	9 315	123 060
2006	90 232	17 982	9 668	117 882
2007*	60 067	12 956	11 811	84 834
2008	61 085	9 545	12 863	83 493
2009	66 922	8 876	14 724	90 522
Mindösszesen	698 964	266 475	68 809	1 034 248

* 2004-ben három nagy szolgáltató könyvtár felújítás, illetve feladatváltás miatt csak korlátozottan vett részt a feladatok ellátásában.

** 2007-től az óriási arányú postai díjnövekedés miatt a szolgáltató könyvtár csak az eredeti dokumentum elküldésének postaköltségét tudja átvállalni, a visszaküldés díját a kérő könyvtár vagy a felhasználó fizeti meg. (http://www.ki.oszk.hu/107/e107_plugin/content/content.php?cat.567)

Az elektronikus levelezésről persze továbbra sem mondhattunk le, miután a szolgáltató könyvtárak közül eleinte csak a VOCAL könyvtárak állománya volt teljességgel a rendszerben, a többi könyvtár állományának csak egy része volt elérhető. A hiányzó státusokról nem is beszélve! Nekünk kölcsönözhető példány kellett és azonnal! 2001 márciusában a szegediek segítségével elindult a könyvtárközi levelező lista, amely a dokumentum keresésén túl a napi problémák megvitatására is lehetőséget adott. Hogy mennyire élő ez a lista ma is, idézek a *polcologia.klog.hu* 2010. április 19-ei bejegyzéséből „– ez nagyon aktív lista, azt tapasztaljuk, hogy a könyvtárközisek szinte versengenek, hogy ki küldje el előbb a kérdésben föl-tett dokumentumot a kérdező könyvtárosnak!!! egy-egy könyvtár képet kap más könyvtárak »készességéről«...”

Amikor megszületett az ötlet 2001 tavaszán az ODR tagkönyvtáraiban könyvtárközivel foglalkozó kollégák összehívására, ezt a fórumot használtam fel közvélemény-kutatásra. Egyáltalán legyen-e, milyen témák legyenek, tartanának-e előadást, legyen-e fórum stb. Ha akkor a könyvtárközisek nem lelkesítenek és nem biztosítanak részvételükről, biztos, hogy nem szervezem meg! Az akkor egyszeri rendezvénynek szánt „összejövetel” évente ismétlődő országos konferenciává nőtte ki magát, 2010-ben ünnepelte tizedik évfordulóját, amelyet nyugdíjba vonulásom miatt már nem én szervezhettem.

Elsődleges célja ezeknek a konferenciáknak a személyes találkozás volt! Fontosnak tartottuk, hogy együtt, egy időben kapjunk tájékoztatást a különböző, bennünket érintő fejlesztési irányokról, jogszabály-módosításokról, a postaköltség alakulásáról, a munkánkat érintő vizsgálatokról és betekintést nyerhessünk egy-egy könyvtár könyvtárközi kölcsönzését érintő gyakorlatába. A konferenciákról emlékeztetők készültek, amelyek többek között a Könyvtári Intézet honlapjáról is

elérhető. A közös ebédekkel, délutáni beszélgetésekkel lehetőség nyílt ismerkedésre, ezzel azután arcokat kapcsolhattunk e-mailjeinkhez. Az érdeklődés az első perctől élénk volt, sikerét pedig mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a résztvevők száma – száz körüli – megközelítően ugyanannyi volt mind a tíz alkalommal. Természetesen ez köszönhető a kiváló előadóknak és minden résztvevőnek, aki itt volt, mi több, a délutáni fórumokon megosztotta velünk gondját-baját. Külön köszönet illeti Monostori Imrét, az akkori igazgatónkat, aki kilenc éven át teljes szabadkezet engedett a szervezésben, és támogatott mindenben!

A tizedik konferencia utolsó „fellépőjeként” a kilenc konferencia összefoglalását követően feltettem egy szemtelennek tűnő kérdést – ez egy sikertörténet? Akik ott voltak, tudják a választ – igen! Miért is osztom meg most ezt a véleményem? Mert elmaradt a következő kérdés! Kinek a sikere? Enyém, a szervezőé? A József Attila Megyei Könyvtaré? Nem, ez egy közösen megvalósított sikertörténet, a könyvtárközi kölcsönzők sikere! Azok sikere, akik gyártották, míg kellett, a régi kéréslapokat, csitígtatták olvasóikat, akik tanulták kezelni az újabb és újabb technikai csodákat, akik nyitottak voltak és maradtak minden újra, akik képesek több száz kilométert utazni, hogy megismerjék egymást, akik időnként türelmetlenek, miért nincs végre egy jól használható közös katalógus, de akik azonnal értesítik a többieket, hogy van saját elektronikus kéréslapjuk.

Az elmúlt évek során egyre inkább tudatosult bennem, hogy a könyvtárközi kölcsönzéssel foglalkozó könyvtárosok önálló, sajátos csapatot alkotnak a könyvtárak világában, méghozzá egy nagyon jó csapatot. Örülök, hogy ennek a csapatnak egyik tagja lehettem. Köszönöm az együttműködést!

Fátrai Erzsébet

„Én nagyon optimista vagyok...”

Interjú Agyagási Hajnallal,
a Maros Megyei Könyvtár munkatársával,
aki 2010-ben elnyerte
„Az év fiatal könyvtárosa” díjat

2010. november elején tartották meg a Romániai Magyar Könyvtárosok Egyesülete VII. vándorgyűlését Kászonalitízen, ahol díjazták az év fiatal könyvtárosát is. A marosvásárhelyi Agyagási Hajnal volt a kitüntetett, akit kolléganője, Csiki Emese, a Maros Megyei Könyvtár osztályvezetője laudált ekképpen: „... sokra tartom a Hajni munkáját és főképpen a hozzáállását mindahhoz, ami a könyvtárhoz tartozik, hiszen sokszor ezen a ponton dől el valaminek a sorsa. ... Dolgozik! ... szívvél-lélekkel ... Látszik az arcán, ha jól mennek a dolgok, szenved, ha nyikorognak. Valóban, a könyvtár nem marad változatlan, itt is érezhetőek a változások; Agyagási Hajnal pedig nyitot-

tan reagál: továbbgondolja és alkalmazhatóvá teszi az újdonságokat a mi sajátos helyzetünkre, mivel Vásárhelyen a közönségszolgálat nem éppen a legegyszerűbb. Gyerekek és nagymamák várják sokszor amikor megérkezik, mindenki a megoldatlan házi feladatával és gyözködik, hogy értse már meg, nem lehet házi nélkül iskolába menni, az unokának nincs ideje leírni, a nagymama pedig már nem tudja elkészíteni: kedves, kicsi, aranyos, fiatal könyvtáros kisasszony, egész nap úgyszincs semmi dolga itt, a könyvtárban, ennyit igazán megtehet az olvasókért... mert akkor még máskor is jövünk, jövő héten is, mert akkor is lesz lecke! Ilyenek történnek velem. Érdekes, hogy mással nem... lám-lám, vajon miért? Olvasásra szoktatja a líceumi pedagógusjelölteket, akik gyakorlatozni jönnek a könyvtárba, közös feladatokat ad nekik olyan módon, ami alól nem lehet és nem is akarnak kibúvót találni. Ráncolja a szemöldökét, csóválja a fejét, és mégis mindenki szereti: kicsik és nagyok, kollégák és könyvtárba járók. Egyformán érezhető a jelenléte és a hiánya is! ...”*

A fenti méltatást olvasva jogosan támad fel bennünk a kíváncsiság, hogy legalább egy rövid beszélgetés erejéig megismerkedjünk a díjazottal, aki a megkereséskor a gratulációt szerényen a következőképpen igyekezett elhárítani: „Rendkívüli dolgokat nem vittem véghez, ugyanis én egy egyszerű könyvtáros vagyok.” Bizonyosan nem vagyok egyedül azzal a véleménnyel, hogy az olvasók számára éppen ez az „egyszerű könyvtároság” az, ami a legtöbbet adhatja.

– *Hogyan nyerted el „Az év fiatal könyvtárosa” díjat?*

– A díjat minden évben kiosztja a Romániai Magyar Könyvtárosok Egyesülete. Felhívást intéznek a tagokhoz, hogy javasoljanak kollégákat, akiket érdemesnek tartanak a díjra. Tehát javaslatok és meggyőző érvelés alapján dönti el az egyesület vezetősége, ki kapja meg a díjat az adott évben.

– *Mióta dolgozol könyvtárosként? Melyik a legemlékezetesebb élményed a könyvtárról?*

– 1998-ban végeztem a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem könyvtár szakán, 1999-től dolgozom a Maros Megyei Könyvtárban. Első perctől kezdve az olvasószolgálatba kerültem, és sikerült jó kapcsolatot kialakítanom az olvasókkal.

Emlékezetes élményem? Kellemes élménynek számít egy Sütő András felolvasó délután, amit középiskolásokkal szerveztem. Számomra meglepő volt, hogy nagyon sokan jelentkeztek, és nagyon szívesen olvastak fel részleteket Sütő András *Anyám könnyű álmot ígér* című regényéből. A felolvasás végén igyekeztek meggyőzni arról, milyen jól érezték magukat és szeretnének visszajönni.

– *Bemutatnád néhány mondatban a könyvtárat, ahol dolgozol? Melyik részben dolgozol, melyik a szűkebb munkaterületed?*

– A könyvtár, amint már említettem, a Maros Megyei Könyvtár, Marosvásárhelyen, a főtéren egy nagyon szép szecessziós épületben, a Kultúrpalotában mű-

* http://www.hun-info.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=30149&Itemid=35

ködik. 1913-ban építették Bernády György polgármestersége alatt. A kultúrpalota egyik szárnyában található az intézmény, ami már az épület tervezésekor könyvtárnak készült. Most a mi szárnyunkban a földszinten van a társadalomtudományi részleg, és itt történik a beíratkozás is. Az első emeleten kapott helyet az irodalom részleg, ide tartozik minden, ami irodalom valamennyi nyelven, nyelvtanulás, nyelvtan, irodalomkritika. Ezt az emeletet megosztjuk a bibliográfiai, helyismere-ti részleggel. A második emeleten 74 férőhelyes olvasóterem várja az érdeklődő- ket, itt, a raktárban tároljuk a törzsanyag egy részét. Ugyancsak itt található a be- szerző- és feldolgozó osztályunk, valamint a könyvkötészet. A harmadik emeleten található a dokumentációs részleg az 1913–1944 közötti időszakban összegyűjtött könyvekkel és az akkori sajtókiadványokkal. Itt is olvasótermi rendszer működik. A könyvtár minden részlege a Kultúrpalotában működik. Másik helyiségben van a technikai részlegünk és egy kicsit arrébb a gyerekrészlegünk. Ezenkívül a város különböző negyedeiben négy fiókkönyvtár működik. Az én pontos munkahelyem az irodalmi részleg, itt teljesítek olvasószolgálatot.

– *Melyik a legkedvesebb könyvtári munkád?*

– Természetesen az olvasószolgálat, mert úgy gondolom, ez a könyvtár legdi- namikusabb részlege, ugyanakkor csapatmunkát is jelent. Egy olvasószolgálatos könyvtáros együtt dolgozik a részlegen levő kollégáival, és ha igénylik, a beszer- zést lebonyolító kollégával, valamint az olvasókkal, akik közlik kívánságaikat, és mi igyekszünk a lehetőségek szerint eleget tenni.

– *Hogyan látod a gyerekek, az ifjúság és a könyvtár kapcsolatát?*

– Én nagyon optimista vagyok, elég sokat dolgoztam együtt középiskolás diá- kokkal, mindig nagyon lelkeseknek bizonyultak. Gyakran előfordult, hogy az eleinte csak háziolvasmányért bejáró gyerekek visszatértek olvasni egy Rejtő-könyvet, vagy a legújabban felkapott könyvet kikölcsönözni egyetemista korukban is. Szerintem, ha egy könyvtárnak van egy komoly enciklopédikus állománya, és ez kiegészül a fel- kapott szerzők műveivel, akkor az mindenképpen bevonzza az olvasókat, mindenfé- le hókuszpókusz nélkül.

– *Mégis megkérdem: hogyan próbáljátok felhívni a figyelmet a könyvtárra, miként próbáltok megnyerni még több felhasználót, olvasót? Hogyan is követitek a változásokat, amelyek a könyvtárak számára olyan nagy kihívást jelentenek nap- jainkban?*

– Könyvtárunk elég sok rendezvényt szervez különféle évfordulók alkalmából. A kollégáim gyakran lépnek ki a könyvtár falai közül, eljárnak különböző iskolák- ba programokat szervezni, mesélni a könyvtárról. Minden évben kétszer megszer- vezzük a nyitott kapuk napjait, amikor elég sok gyerek, diák jön el, és megnézhetnek olyan részlegeket vagy helyeket, ahová nem jutnak be máskor. Rendezvényeinkkel mindig igyekszünk jelen lenni a helyi sajtóban is. A változásokkal, azt hiszem, igyekszünk lépést tartani. A számítógép-hálózatunk kiépült, igyekszünk bevezetni a könyvtárunk egész állományát az adatbázisunkba, és idővel majd számítógépes kölcsönzést végezni. Könyvtárunk részt vesz a BIBLIONET programban, így si- került megszerezni tíz számítógépet olvasói használatra, amitől azt reméljük, hogy új társadalmi rétegeket fog bevonni a könyvtárban.

– *Hogyan látod a könyvtárak jövőjét?*

– A könyvtárak voltak, vannak és lesznek. Előfordulhat, hogy átértékelődnek egy kicsit vagy kiegészülnek mindenféle új elektronikai hordozókkal, vagy többféle információt nyújtunk majd idővel a könyvön kívül, de attól a könyvtárak megmaradnak.

– *Álmaid könyvtára milyen lenne?*

– Ez egy érdekes kérdés. Biztos vagyok benne, hogy nálunk nem nagyon valószínű meg egy olyan modern könyvtár, mint Európa északi felében (Rotterdam, Amsterdam vagy Delft). De az adott körülmények között szeretnék egy hagyományos könyvtárat nagy ablakokkal, tele rengeteg könyvvel, megfelelő bútorzattal, ahol a számítógépek csak kiegészítő szerepet kapnak. Ahová szívesen benéz mindenki, mert jó hangulat van, kellemes időtöltésre számíthatnak, és elhivatott könyvtárosok segítenek mindenkinek.

– *Ha a mesebeli tündér teljesítené három kívánságodat, mik lennének azok?*

– Könyvtárral kapcsolatos kívánságaim: nyilván pénz, mert azzal sok mindent lehetne változtatni a részlegünkön, jó könyvek és elhivatott könyvtárosok...

– *Köszönöm a beszélgetést, és további sok sikert, kívánságaid teljesülését, no meg persze sok-sok kedves, érdeklődő olvasót kívánok!*

Tóth Andrea

Reprodukciók készítése digitális fényképezőgéppel

Egyre többször merül fel az igény, hogy gyűjteményünk régi, sérülékeny darabjairól saját részre, esetleg könyvtárközi szolgáltatás céljából elektronikus másolatot készítsünk. Ha digitalizálásról beszélünk, a legtöbb könyvtár számára a síkgyágyas szkener az elérhető eszköz. Vannak azonban olyan esetek, amikor egy dokumentum digitalizálására nem a szkener a megfelelő készülék, hanem a sérülések elkerülése végett célszerű lenne valamely egyéb digitalizáló berendezés használata. Mivel azonban sok könyvtár nem rendelkezik ilyen technológiával, áthidaló megoldást kell találni. A következő néhány oldalon azt kívánom bemutatni, hogy amennyiben kisebb mennyiségű digitalizálandó anyagról van szó, miként váltható ki a digitalizáló berendezés használata digitális fényképezőgéppel. Rövid elméleti összefoglaló után egy muzeális dokumentum első fejezetének fotózását mutatom be, ami reményeim szerint elég szemléletes lesz ahhoz, hogy a téma iránt érdeklődők hasznára váljon.

Vannak olyan esetek, amikor muzeális könyveket, fotográfiákat és kéziratokat akkor sem érdemes a szkener üveglapjára fektetnünk, ha nem kell félni meggyűrődésüktől. Ennek oka, hogy a felület tisztításához használt vegyszer, vagy a hőha-

tás visszafordíthatatlan károsító folyamatokat indíthat el az eredeti dokumentumon. Nagyméretű, esetleg szorosabban kötött, vagy már rossz fizikai állapotban lévő dokumentumok szkennelése szintén nem tanácsos, hiszen a folyamatos mozgás, lapozás károsíthatja. Ilyen esetekben, amennyiben nem áll rendelkezésünkre nem-síkgyas szkennelő berendezés, érdemes a digitális fényképezés lehetőségeit kihasználni.

A repró fényképezés technikai feltételei

Digitális fotózással történő reprodukáláshoz a következő eszközökre és szoftverekre lehet szükségünk:

Digitális fényképezőgép Bár középkategóriás kompakttal már több beállítás is elvégezhető, ami elegendő lehet egy reprográfiai fotózás kivitelezéséhez, erre a célra hasznosnak tartom tükörreflexes fényképezőgép beszerzését. Utóbbi esetben teljesen manuálisan is készíthetjük a fotókat, és arról se feledkezzünk meg, hogyha elmélyül tudásunk, és további lehetőségekkel szeretnénk élni, akkor kellemetlen lehet, ha fényképezőgépünk képességei akadályoznak meg bennünket a hatékonyabb és eredményesebb munka elvégzésében.

Repró állvány Nem feltétlenül szükséges, de nagyobb mennyiségű digitalizálendő oldal fotózása során lényegesen meggyorsítja a munkát. Ha repró állványra rögzítjük fényképezőgépünket, a szerkezet biztosítja számunkra, hogy kameránk fősíkja és a fotózandó dokumentum síkja egymáshoz viszonyítva teljesen párhuzamos helyzetben legyen, megakadályozva ezzel a torzulást. A munkalapra szerelt függőleges állvány vertikálisan mozgatható feje lehetővé teszi a kamera és a dokumentum távolságának változtatását, ami a különböző méretű dokumentumok miatt hasznos lehet. Ha a repró állványhoz nem tartozik lámpa, akkor külön kell gondoskodnunk a megvilágításról.

Fényforrás Egyes könyvtárak rendelkezhetnek olyan helyiséggel, ahol van elegendő mennyiségű természetes fény a fotózáshoz. Abban az esetben viszont, ha teljes dokumentumot – vagyis több száz oldalt – digitalizálunk, a természetes fény ereje és összetétele a több órás munkavégzés ideje alatt változhat, vagyis nem lesznek egyforma színárnyalatúak a képek, ami rontja munkánk végeredményét. Ezért célszerű mesterséges fényforrásról gondoskodnunk. A digitalizálendő dokumentumot legalább kettő, két oldalon elhelyezett, azonos fényerejű lámpával kell megvilágítanunk, hogy minimumra csökkentsük az árnyékképződést. Megfelelő fehéregyensúly beállítások mellett a lámpa izzója bármilyen típusú lehet.

Képnézegető és képszerkesztő szoftverek Az elkészült felvételek megjelenítéséhez és végleges formájának kialakításához szükségesek.

A digitalizálás utolsó lépése a metaadatok megadása, és a végleges formátumban történő mentés. Ez ugyan már túlmutat a digitális fényképezés munkafolyamatán, de a digitalizált dokumentum végleges formájának elnyerésében és a visszakereshetőség érdekében fontos szerepe van. A fényképezést végző szakember-

nek tisztában kell lennie a végső céllal, hiszen annak tudatában készíti majd el az oldalak reprodukcióit.

Repró fényképezés a gyakorlatban

Reprodukálendő dokumentumként a választásom egy 1907-es kiadású, nagy formátumú, rossz állapotban lévő dokumentumra esett, ami elrongyolódott állapotban van, hiányzik a belső címdala, és több lap kihullott belőle. Ha szkennerral végeztem volna a digitalizálását, a folyamatos mozgatás miatt tovább ronthatam volna az állagán, ezért ebben az esetben maximálisan indokolt a digitális fotózással történő reprodukálás.

Előkészítés

Eszközeim: (1. kép)

- Nikon D60 tükörreflexes fényképezőgép
- AF-S DX Zoom-Nikkor 18–55 mm f/3.5–5.6G EDII zoom-objektív
- SanDisk Extreme III SD memóriakártya, 4 GB
- Két lámpás repró állvány
- 1 db lámpa
- 1 pár vászonkesztyű

1. kép

A maximális mélységélesség elérése végett *manuális módot* és legkisebb blendenyílást választottam a fényképezőgépen. Ez lényegesen hosszabb záridő megválasztására kényszerített, de mivel állvánnyal dolgoztam, ez nem jelentett problémát. Hogy minimumra csökkentsem a torzulást, az állvány fejét a lehető legtávolabbra csavartam a munkalaptól, így erősítve fel rá a fényképezőgépet. Kamerám nem tud TIFF formátummal dolgozni, ezért annak ellenére, hogy OCR program használatára készültem, továbbra is JPEG formátummal fényképeztem. A RAW fájlformátum használatát körülményessége miatt vettem el. A dokumentum további védelme érdekében vászonkesztyűt használtam. Erre az emberi kéz folyamatos izzadása miatt van szükség, ami a foltképződésen kívül más károsító folyamatokat is elindíthat.

Fotózás

A fényképezést a befókuszálással, majd a fehéregyensúly méréssel kezdtem. Az első felvétel elkészítése után meg kellett állapítanom, hogy sem a megvilágítás, sem pedig az általam választott fehéregyensúly mérési mód nem megfelelő.

A világitással az volt a baj, hogy a két lámpa fénye árnyékképződést okozott, ezért további fényforrásra volt szükségem. Egy harmadik, egyszerű asztali lámpát állítottam be a repró állvánnyal szemben, ezzel gyakorlatilag a minimumra csök-

kent az árnyékképződés. A másik probléma az volt, hogy a repró állvány lámpái túl erősek voltak, és a dokumentum fényes papírfelülete nagyon becsillant. Ezt a problémát úgy küszöböltem ki, hogy egy-egy fehér lapot rögzítettem a lámpák elé, csökkentve ezzel fényerejüket. A harmadik lámpára szintén tettem papírt, de ez annyira lecsökkentette a derítés erejét, hogy még a fotózás folytatása előtt leszedtem, ami a végeredmény tekintetében jó döntésnek bizonyult.

A fehéregyensúly beállításánál először az *izzólámpás megvilágítás* lehetőséget választottam, de a kép sárgás lett tőle, ezért a manuális mérés mellett döntöttem. Ehhez egy fehér lapra volt szükségem, és máris el tudtam végezni a mérést. Az eredmény lényegesen jobb lett.

Az expozíció is kevésnek bizonyult, annak ellenére, hogy a kamera fénymérőjén ellenőriztem a beállítások helyességét. Mivel a képek sötétek lettek, egy fényértékkel túlexponáltam a felvételeket, ami helyrebillentette a képek fedettségét.

A fotózás során kiderült, hogy a torzulás megakadályozása nem egyszerű feladat, hiszen a könyv lapjai feldomborodtak, olykor felpöndörödtek, így minden felvétel elkészítése előtt körültekintőnek kellett lennem. Annak ellenére, hogy szoftveres lehetőségek is vannak a torzulások javítására, próbáltam minimálisra csökkenteni a jelenséget, hogy minél egyszerűbben tudjam elvégezni az utómunkákat.

Utómunkák

Kétféle végeredménnyel készítettem el a digitalizált dokumentumot: PDF formátumban, az eredeti forma megtartásával, illetve RTF formátumban, karakterfelismerő program segítségével.

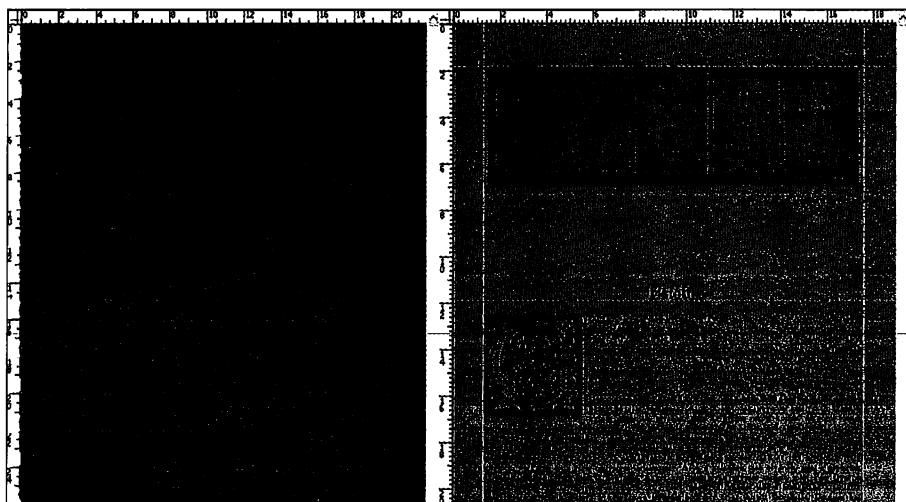
Az eredeti forma megőrzése PDF formátumban Ha szeretnénk száz százalékosan megőrizni a dokumentum eredeti formáját, akkor annyit kell tenni, hogy a fotók megvágása és korrekciója után elmentjük őket valamilyen képformátumban, vagy beolvasztatjuk őket egy PDF konverterbe. Én az utóbbi lehetőséget választottam. Első lépésként képszerkesztő szoftverrel elvégeztem a korrekciókat. A képek kivágásánál a következő tényezőkre figyeltem:

- a sorok párhuzamosak legyenek az alsó–felső margókkal;
- azonos margószélesség a különböző felvételek esetében (segédvonalak használata);
- a képek azonos tónusúak és színárnyalatúak legyenek.

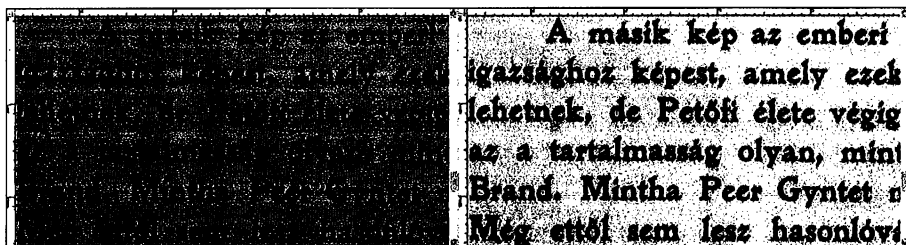
A nyers kép és mellette a végleges forma a szerkesztés során használt segédvonalakkal a 2. képen látható.

A következő lépés a javított képek konverziója volt, aminek eredményeként a kész fájl megjelent a megadott mappában.

Karakterfelismertetés és RTF formátumú dokumentum létrehozása Karakterfelismertetés során a JPEG formátumú forrásfájlokat használtam. A karakterfelismertetés előtt kontraszterősítést végeztem, hogy az OCR szoftver minél hatékonyabban tudjon dolgozni a karakterfelismertetés során. (3. kép) A korrekciók után a javított képeket olvastattam be az OCR programba, majd a hibásan értelmezett karakterek javítása után elmentettem a kész dokumentumot.

2. kép

3. kép

—A munkafolyamatot végignézve tény, hogy nagyobb-mennyiségű anyag digitalizálására nem alkalmas a leírt módszer. Áthidaló megoldásnak azonban mindenképpen jónak tartom, amennyiben valóban kisebb mennyiségű digitalizáló munkáról van szó. A mai gazdasági helyzet rákényszeríti a szakmát a kreativitásra. Tapasztalataim alapján digitális fényképezőgéppel elég sok könyvtár rendelkezik, és régebbi de még használható repro állvány beszerzése az internet segítségével nem lehetetlen feladat – magam is így jutottam hozzá egyhez. Bízom abban, hogy rövid összefoglalóm segítségével szolgál azoknak a kreatív könyvtárosoknak, akik érdeklődnek a téma iránt, és szeretnék a gyakorlatban is kipróbálni.

IRODALOM

Bakonyi Géza–Kokas Károly: Bevezetés a könyvtári informatika alapjaiba. Szeged: JATE-Press, 2006.

Horváth Tibor–Papp István (szerk.) Könyvtárosok kézikönyve 4. köt. Budapest: Osiris Kiadó, 2004.

- Kallenborn, Reiner–Becker Carolin: Digital discovery: strategies and solutions. = *New Library World*; 2009. 5–6 sz. 280–290. p.
- Ládi László: Digitalizálás a könyvtárakban. = *Könyv és Nevelés*, 2007. 1. sz. 9–15. p.
- Láng Attila, D.: Könyvdigitalizálás. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/konyvtar/ekonyvt/konyvdig/konyvdig.htm> [2010. december 23.]
- Moldován István: Digitalizálás gyorsan, nagy tömegben. = *Könyvtári Levelező/lap*, 2008. 12. sz. 36–38. p.
- Sikeres digitalizálás lépésről lépésre. http://mek.oszk.hu/minerva/html/dok/goodpractice_hun.htm [2010. december 23.]
- Yakushin, Harumi: Librarian in question: the digitalization of library and the „raison d’être” of librarian. = *Journal of Information Science & Technology Association*, 2007. 9. sz. 434–440. p.

Bedekovits Tamás

CORVINA
ALAPÍTVÁNY

Az Országos Széchényi Könyvtár
kéri az Ön segítségét, támogassa működésünket

adójának 1%-ával,

hogy a továbbiakban is kimagasló és színvonalas
kiállításokkal, gyűjteményekkel, hungaricumokkal bővíthessük
a könyvtár állományát.

A felajánlásokat az
Országos Széchényi Könyvtár Corvina Alapítvány
javára kérjük.

Adószám: 19020350-2-41

35 éves a pécsi kultúráközvetítő képzés

Kulturális valóságismeret és EKF 2010 –
konferencia és emlékülés

2010. november 18–19-én Pécsen, Európa Kulturális Fővárosában a pécsi kultúráközvetítés 35., valamint a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar megalakulásának 5. évfordulója alkalmából a Kar Kultúratudományi és Könyvtártudományi Intézete szervezésében tudományos konferencia és emlékülés megtartására került sor. A konferencia támogatói voltak a Pécsi Akadémiai Bizottság Közművelődési és Könyvtártudományi Munkabizottsága, a Kultúráközvetítők Társasága, a Pécs/Sopianae Örökség Nonprofit Kft. és a Pécsi Tudományegyetem Alumni Irodája.

A konferencia a tágan értelmezett kultúráközvetítés fő tendenciáit, jelenségeit dolgozta fel, továbbá bemutatta a kulturális erőforrások újszerű mobilizációjával kapcsolatos kutatások aktuális eredményeit is. A téma jellegéből fakadóan a sokféle megközelítés, valamint az interdiszciplinaritás jellemezte a tanácskozást. A plenáris előadásokon elhangzottak kiválóan előkészítették a későbbi, szűkebb körű diskurzusokat.

Elsőként Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor a kultúra területén megfigyelhető folyamatos változásokról, illetve azok folyamatairól, az értékek módosulásairól mutatták be empirikus kutatásaik eredményeit, és vontak le azokból gondolatébresztő következtetéseket. Később Halmi Zsuzsa, a Kultúráközvetítők Társaságának elnöke a kultúráközvetítés múltjába és jelenébe vezette be a hallgatóságot. Kocsis Mihály, a Kar docense pedig a kultúráközvetítéssel foglalkozó volt hallgatónk életútjének eredményeiről és tanulságairól tartott érdekes előadást.

A plenáris előadások után a hat szekcióban folytatódott a konferencia munkája, úgymint:

1. A kultúrakutatás jelene és új irányai
2. A felnőttoktatás kihívásai az ezredforduló előtt és után
3. Multikulturális társadalom és oktatás
4. A kultúráközvetítő szereptudat összetevői
5. Mobil könyvtári innovációk a kulturális esélyegyenlőség megvalósításában
6. Az emberi erőforrás-fejlesztés kultúrája – múlt és jelen

Beszámolónkban a *Mobil könyvtári innovációk a kulturális esélyegyenlőség megvalósításában* szekció munkájával foglalkozunk részletesebben. A könyvtári

szekció – illeszkedve a rendezvény tematikájához, egyben képviselve a sajátos szakmai szempontokat is – a régióban különösen aktuális és emellett érdekes téma tárgyalására vállalkozott, amikor a *mobil könyvtári innovációk* és a kulturális esélyegyenlőség kérdésének taglalását helyezte a középpontba. Úgy tűnik fel ugyanis, hogy a mozgókönyvtári ellátás nemhogy veszítene szerepéből, ellenkezőleg, a mobilitást biztosító eszközök bővülésével és segítségével újabb perspektívák nyílnak meg a szolgáltatás előtt. Ma már nem csupán az olvasnivalók eljuttatását vállalhatják, hanem egyben az információs tér kitágításában is jelentős szerepet játszhatnak. Így feladataikat ma már nem csupán a művelődési lehetőségekhez történő hozzáférés biztosítása jelenti, hanem az információs szabadság gyakorlásának segítése, továbbá a meglévő esélykülönbségek mérséklése is. Baranyában és a dél-dunántúli régióban különös jelentősége van e kérdésnek, hiszen az itteni lakosság többnyire apró falvakban él. Baranya megye 301 településéből 261 község lakónépességének száma nem éri el az ezer főt. Mind gazdasági, mind kulturális téren tovább súlyosbítja a helyzetet, hogy a régióban jelentős a halmozottan hátrányos, mind gazdasági, mind pedig társadalmi szempontból elmaradott kistérségek száma. E térségekben a települések többsége önállóan nem tart fent művelődési intézményeket, így könyvtárat sem. Ezek hiányában pedig sérülhetnek a régióban élők alapvető állampolgári jogai. Hogy az ezzel kapcsolatos helyzetet jobban érzékeltessük, hívjuk fel a következőre a figyelmet: a dél-dunántúli határ menti települések egy részében a mobiltelefonok működtetéséhez sincs elegendő térerő, nem beszélve az internethálózatról. A gazdasági hátrányok, az országos átlagot jelentősen meghaladó munkanélküliség miatt a lakosság jelentős hányada nem tudja vállalni a szolgáltatási díjak kifizetését sem. Az aprófalvak lakói számára tehát valóban közvetlen és szinte megélhetési segítséget nyújt, ha a könyvtári szolgáltatások révén hozzá tudnak jutni a megfelelő mennyiségű és minőségű információkhoz. Ennek szolgálatában kezdte meg működését Baranyában, 2010 decemberében a Könyvtárbusz Projekt,^{*} amely a mozgókönyvtári szolgáltatás egyik legmodernebb lehetősége, és amely a tanácskozás számára különös időszerűséget adott.

A konferencia két napja alatt a könyvtári szekcióban, az ország valamennyi részéből jött előadók segítségével, összesen tíz előadást hallhattunk, amelyek tematikusan két részre oszthatók: történeti áttekintések, valamint a gyakorlatban is megvalósuló példák bemutatása. Az előadások harmada a mozgókönyvtári szolgáltatások kialakulásával, hazai, valamint nemzetközi történeti áttekintéssel, a jogszabályi háttér változásának kronológiájával foglalkozott. A többi előadó a mozgókönyvtári szolgáltatás konkrét hazai (Magyarország, Baranya megye, Pécs, Sásd), illetve nemzetközi (például Skandinávia, Dél-Amerika, Afrika stb., valamint a Magyarországgal szomszédos országok) gyakorlatát mutatta be. Két előadás hangzott el, amelyek csak indirekt módon kapcsolódtak a témához: vizsgálatuk tárgyát inkább a könyvtárak használóinak szokásai adták. A szekció-előadások sorrendje követte a tematikai felosztást, ugyanis először a mobil könyvtárak kialakulásáról, történetéről hallhattunk, ezt követően pedig megismerkedhettünk a gyakorlattal is.

* Vö.: Szabolcsiné Orosz Hajnalka: Baranyai Könyvtárbusz Projekt. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2011. 2. sz. 26–31. p.

Először a téma kiváló hazai szakértőjét, Tóth Gyula (Szombathely) előadását hallhattuk, aki a mozgókönyvtári ellátás magyarországi történetét dolgozta fel. Előadása átfogó képet adott a hazai múltról és jelenről, hogy szinte valamennyi előadó számára hivatkozási pontot biztosított.

Ezt követően Pogányné Rózsa Gabriella (Nyugat-magyarországi Egyetem) a brit mozgókönyvtári szolgáltatások kezdetéről tartott rövid ismertetést, amelyből megtudhattuk, hogy Samuel Brown jóvoltából már az 1800-as évek elején kialakult egy sajátos mozgókönyvtári szolgáltatás, az úgynevezett „itinerating library”.

Sipos Anna Magdolna (Pécsi Tudományegyetem), a szekció elnöke arról értekezett, hogy történelmileg és a jogi szabályozás szintjén, 1945-öt követően hogyan jelent meg a könyvtárhasználat mint állampolgári jog, és ahhoz milyen tartalmat definiáltak a könyvtári szaktörvények.

A történeti áttekintések után a gyakorlat felőli megközelítésre került sor. Szabolcsiné Orosz Hajnalka, a Csorba Győző Megyei–Városi Könyvtár igazgatója a baranyai mozgókönyvtári szolgáltatás gyakorlatát, valamint a jövőbeli terveket vázolta. A Könyvtárbusz Projekt a Dél-Dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont gondozásában megvalósuló mobil könyvtári innováció, amit egy 2008-as TIOP-pályázatnak köszönhetően, a 2011-es esztendő folyamán indítanak el. A könyvtárbusz ünnepélyes átadására 2010. december 9-én került sor. Az általános baranyai helyzetkép után egy szűkebb régiót magában foglaló térség példájával ismertetett meg bennünket

Szeifer Csaba, a sásdi Művelődési Központ és Könyvtár igazgatója a sásdi kistérségben megvalósuló mozgókönyvtári ellátás témájában tartotta bemutatóját. A sásdi könyvtár a Csorba Győző Megyei–Városi Könyvtárral (valamint a Dél-Dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközponttal) együttműködve végzi a mobilkönyvtári tevékenységét, ezzel segítve a kistérség mintegy 16 ezer főt számláló községe számára az információkhoz és dokumentumokhoz jutást.

Takács Margit (Debreceni Egyetem) prezentációjában részletesen beszélt a hazai mozgókönyvtárak helyzetéről.

Őt követte Iszály Ferenc, aki a mobilkönyvtárak és az internet szerepéről tartott előadást. Bemutatójának középpontjában a Magyarországgal szomszédos országokban működő mobil könyvtári szolgáltatások bemutatása állt.

Tóth Máté (Könyvtári Intézet, Pécsi Tudományegyetem) látványos, fotókkal gazdagon illusztrált prezentációjából megtudhattuk, hogy a különböző földrajzi jellemzőjű országokban más és más adottságú szállító eszközöket használnak a mozgókönyvtári ellátásban. A speciális táji adottságokkal, időjárás- és közlekedési viszonyokkal bíró térségekben – többek között – hajóval, tevével, számmal, elefánttal vagy kibermobillal juttatják el a könyveket az olvasóknak.

Eszenyiné Borbély Mária, (Debreceni Egyetem) a használói elégedettséget befolyásoló tényezők témájában tartotta meg szekció-előadását. Szerinte az egyetemi hallgatók különböző felhasználói csoportokba oszthatók, annak függvényében, milyen tárgyszavak segítségével keresnek az OPAC-ban. Ennek alapján megkülönböztethetünk profi, leíró, leszűkítő, túlbonyolító, internetfüggő, tudatosan kereső hallgatókat, valamint megrögzött tárgyszórajongókat.

Egervári Dóra (Pécsi Tudományegyetem) előadása zárta a szekció munkáját. Prezentációjában az egyetemisták információs műveltségét fejlesztő kurzus terve-

zetét mutatta be, amelynek elfogadása esetén, a pécsi Könyvtártudományi Intézet az egész egyetem vonatkozásában gazdájává válhat az egyetemisták információs kompetenciája fejlesztésének.

A szekcióban elhangzott valamennyi előadás alátámasztotta és bizonyította, hogy a mobil könyvtáraknak létjogosultsága van, mozogjon az akár a földön, a vízben vagy a levegőben, keréken vagy négy lábon. Minden változat azt a célt szolgálja, hogy az érdeklődő, olvasó, könyvtár-, illetve szolgáltatáshasználó hozzájusson azokhoz a könyvekhez, dokumentumokhoz, információkhoz, amelyekre szüksége van. A történeti aspektust és a napi gyakorlatot is feldolgozó rendezvény szerencsésen ötvözte a kétféle megközelítést. A rendezvény hozzájárult a mozgókönyvtári ellátás kérdésének alaposabb feldolgozásához. A rendezők gondoskodnak arról, hogy a téma iránt érdeklődők, de a rendezvényen részt venni nem tudók is megismerhessék a feldolgozott témát. Az előadások szerkesztett változatait tartalmazó digitális kötet 2011 első negyedévében jelenik meg, továbbá elérhető lesz a Magyar Elektronikus Könyvtár gyűjteményében is.

Egervári Dóra

Az EOD-e-könyvek szolgáltatása a külföldi könyvtárakban

Az E-könyvek igény szerint szolgáltatás (eBooks on Demand)¹ jelenleg 12 ország 30 könyvtárában működik, amelynek keretében szerzői jogilag szabadon forgalmazható régi könyvek digitalizálását lehet megrendelni online környezetben.² A szolgáltatást üzemeltető EOD-konzorciumot nyolc ország tizenhárom könyvtára hozta létre 2006 októberében. A szolgáltatás keretében digitalizált műveket PDF formátumban³ és szabványos EOD-borítóval továbbítják a megrendelőknek. A szolgáltatás filozófiája szerint a megrendelések során digitalizált művek másolata a kézbesítés után a könyvtár tulajdonába kerül. A másolat három hónapos várakozási idő után bekerül a könyvtár digitális könyvtárába, és elérhetővé válik a többi olvasó számára is. Az Innsbrucki Leopold Franzen Egyetemi Könyvtáron keresztül, ahol a szolgáltatás központja működik, a digitális másolatok elérhetővé válnak az Európában, az Európai Digitális Könyvtárban is.⁴ A digitális másolatok szolgáltatása minden tagkönyvtár általános gyakorlatának megfelelően történik.

A **Berlini Humboldt Egyetem Könyvtárában** az EOD-e-könyvek esetén megőrzik és szolgáltatják a TIFF és PDF fájlokat is. Közös portált készítettek a különféle digitális dokumentumoknak, ahonnan keresést lehet indítani. Az intézményi célok között központi helyen szerepel a digitalizálás támogatása és a hosszú távú megőrzés. Ennek megfelelően elkülönített forrás áll rendelkezésére a könyvtár digitális kompetencia központjának. A dokumentumok bekerülnek az Integrált Német Digitális Adatbázisba is. Egy felmérés szerint a Humboldt Egyetemi Könyvtár digitális könyvtára a világon a 12. legjobb minősítést szerezte meg. Nyílt hozzáférést biztosítanak a digitális dokumentumokhoz, bárki számára online elérhetőek. A digitalizált dokumentumokból több másolatot őriznek, a szolgáltató felületre a PDF-en és TIFF-en⁵ kívül XML⁶ verziót is készítenek. A digitális könyvtárban statisztikai modul is van, amelybe a felhasználók is betekinhetnek dokumentumonként. A digitalizálási folyamat nyilvántartásához a Goobi munkafolyamat-követő rendszert használják. Mivel a könyvtár részt vesz a DFG Viewer projektben⁷, amely a digitalizált művek szabványos megjelenítését célozza, a szolgáltatásnak ezzel kompatibilisnek kell lennie. Nehézséget jelent a könyvtárnak a digitális művek katalogizálása, mert kevés a munkaerő erre a feladatra.

Az **Észt Nemzeti Könyvtárban** a metaadatokat az OPAC-ból generálja az ODM, az EOD-szolgáltatás központi megrendelés-kezelő alkalmazása. A digitalizálás során készült TIFF-fájlokat csak a szerveren őrzik, a többi formátumot a digitális dokumentummal együtt kezelik. Az EOD-e-könyvek szolgáltatását ez lassítja, mert egyesével, manuálisan ellenőrzik a metaadatokat, csak utána engedik a szolgáltatni az e-könyveket. Ha a szöveg optikai karakterfelismertetéssel (OCR-

rel) van ellenőrizve, akkor a PDF-et és a TIFF-et is megőrzi. A szolgáltató formátum a PDF, de készítenek flashet is, és minden dokumentumnál használnak digitális vízjelet. A teljes szöveget a PDF-ből veszik át. A digitális könyvtár neve: DIGAR: <http://digar.nlib.ee/digar/esileht>, ahol az EOD-e-könyvek elérhetőek.

A Szlovén Nemzeti és Egyetemi Könyvtárban 2007-ben kezdték fejleszteni a digitális könyvtárat, amely a FEDORA nyílt forráskódú rendszeren alapszik. A köteles példányként beérkezett e-könyveket és a digitalizált dokumentumokat egy helyen őrzik. Az EOD-e-könyvek bekerülnek a dLIB.si⁸, központi szlovén digitális könyvtárba, de a nemzeti könyvtár saját digitális raktárába is, a helyi szerveren is megőrzi a dokumentumokat. URN-t⁹ generálnak, a metaadatokat az elektronikus katalógusból gyűjtik ki, és XML fájlt készítenek, amelyet a digitális archívumba tárolnak.

A Regensburgi Egyetemi Könyvtárban van egy külön adatbázis a digitalizált megrendelésekről a központi EOD-megrendelés nyilvántartáson kívül (ODM). A DigiTool webalapú rendszert használják, amely a digitális tartalmak szolgáltatására fejlesztett ki az Exlibris, elsősorban felsőoktatási és kutatókönyvtárak számára. A digitális könyvtár össze van kapcsolva a Bajor Közös Katalógussal, így a digitális dokumentumok azon keresztül is elérhetőek. Az URN generálásához XEpicur szoftvert használnak. A PDF-fájl láblécébe kerül az URN és az EOD-logó is. A metaadatok nyilvántartásához METS fájlt és CVS templét generálnak, amelyet Excellel lehet megnyitni, a fájlba kézzel írják bele a metaadatokat, nem a katalógusból veszik át. A METS-fájl köti össze az archivált és a megjeleníthető formátumokat.

A Morvaországi Egyetemi Könyvtárban (Brno) és a Cseh Nemzeti Műszaki Könyvtárban egy olyan tartalomkezelő rendszert használnak, amely a cseh Kramerius Digitális Könyvtárral¹⁰ van összekötésben, a dokumentumok azon keresztül válnak elérhetővé. A digitalizálás során keletkezett képeket a saját szerverükön tárolják, és a metaadatokat a katalógusból importálják. Újra feldolgozzák az e-könyveket, ha szükséges, fejezetenként a metaadat-szerkesztővel.

A Szászországi Állami és Egyetemi Könyvtár (Drezda) gyakorlatában az EOD-e-könyv a könyvtár saját, illetve a tartományi közös katalógusba is bekerül. A digitalizálás folyamataihoz a Goobi munkafolyamat-nyilvántartó rendszert használják. Ebben a szoftverben egy beépített modul a metaadat-szerkesztő. A rendszerben jól követhető a dokumentum státusza. A metaadat-szerkesztő lehetővé teszi, hogy oldal szinten nyilván lehessen tartani a dokumentumot. Több katalógus és keresőmotor számára elérhetőek az EOD-e-könyvek. Bekerülnek az Europeanaba és a készülő Német Digitális Könyvtárba. A könyvtár munkatársai több metaadat-formátumot szeretnének használni, hogy a digitális dokumentumok minél több helyen elérhetőek legyenek.

A Pozsonyi Egyetemi Könyvtárban a digitális könyvtár Greenstone szoftveren alapszik, amely segít az online megjelenítés előállításában. Ez a rendszer beépített metaadat-szerkesztőt tartalmaz, amely alkalmas az adatok importálására–

exportálására is. A digitalizálás és szolgáltatás során TIFF, JPEG, XML, PDF formátumokat használnak.

A **Bajor Állami Könyvtárban** a digitalizált dokumentumok nyilvántartására és szolgáltatására saját fejlesztésű rendszert használnak. Ez párhuzamosan működik az EOD központi munkafolyamat-nyilvántartóval, de különböznek egymástól, ezért dupla munkát jelent a könyvtár számára. A TIFF-fájlokat a Rosetta rendszerben tárolják, a PDF pedig a szolgáltató formátum. A digitalizált dokumentumok az OPAC-on keresztül elérhetőek.

Az **Innsbrucki Egyetemi Könyvtárban** készült e-könyvek bekerülnek az Osztrák Digitális Könyvtárba. A digitális dokumentumok tíz perc alatt szolgáltató formátumba kerülnek, és online elérhetővé válnak az e-könyvek. METS Objects a katalógusból veszik a metaadatokat. XML formátumot a Fine Readerből nyerik. Külön érdekesség, hogy a PDF-fájlokban sárgával jelölik a bizonytalan karaktereket.

Az **Országos Széchényi Könyvtárban** az EOD-e-könyvek EOD-borító nélküli PDF-formátumban az OSZKDK-ba¹¹ kerülnek. A metaadatokat az elektronikus katalógusból importálják, az URN bekerül a katalógusrekordba, így az e-könyvek onnan is elérhetővé válnak. A digitális dokumentumokhoz külön példányinformáció is készül.

A **Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában** az elektronikus katalóguson keresztül akarják elérhetővé tenni a digitalizált művek teljes szövegű változatát is. Az EOD-e-könyvek a REAL-ban érhetőek el, amely az MTA digitális gyűjteménye és az ePrints szoftveren alapul.

Összefoglalás

Az EOD-tagkönyvtárakban általános gyakorlat, hogy a TIFF-fájlokat megőrzik archiválás céljából, az EOD-e-könyveket borító nélkül PDF-formátumban szolgáltatják a digitális könyvtárakban. Néhány esetben a könyvtárak törekszenek a megjelenítés tökéletesítésére, lapozószoftvert, dokumentummegjelenítőt használnak (például DFG Viewer), vagy Flash változatot állítanak elő, amely a digitális olvasás élményét segíti. A legtöbb könyvtárban a teljes szövegű változatot szolgáltatják, Innsbruckban a bizonytalan karaktereket sárgával jelölik a szövegben. Szlovéniában, Ausztriában az országos, Németországban a regionális digitális könyvtárakban elérhetővé válnak, valamint a közös katalógusokból kereshetőek az e-könyvek. A könyvtárak egy részében használnak a digitalizálás és szolgáltatás követéséhez munkafolyamat-nyilvántartó szoftvert: Goobi, DigiTool vagy egyedi fejlesztést használnak, így Ausztriában és Csehországban. Ezek a rendszerek általában tartalmaznak metaadatszerkesztő modult, amely megkönnyíti a feldolgozást és szolgáltatást.

Az eltérő példák azt mutatják, hogy a szolgáltatás színvonalának javítása érdekében össze kell hangolni a különböző gyakorlatokat és technológiai megoldásokat, ezekből pedig ajánlásokat kell készíteni a tagkönyvtárak számára. A konzor-

ciumi tagoknak meg kell állapodniuk egy közös metaadatkészletben is. Ehhez a partnerek között egy technikai felmérésre van szükség, hogy egymástól a jó példákat át tudják venni. Az ily módon összeállított alapelveket meg fogják osztani a többi európai könyvtárral is.

JEGYZETEK

- 1 További információ: <http://www.books2ebooks.eu>; magyarul: <http://www.oszk.hu/eod/>
- 2 E-könyvek igény szerint: új könyvtári szolgáltatás. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2007. 10. sz. 34–38. old.
- 3 *Portable Document Format (PDF)*, szöveg és kép megjelenítésére alkalmas formátum.
- 4 További információ: <http://www.europeana.eu>
- 5 Tagged Image File Format (TIFF), a digitalizálás során keletkezett mesterfájl
- 6 Extensible Markup Language (XML), Kiterjeszhető Leíró Nyelv
- 7 További információ: <http://dfg-viewer.de/en/regarding-the-project/>
- 8 <http://www.dlib.si>
- 9 Uniform Resource Name (URN), az internet források hosszú élettartamú azonosítója
- 10 <http://kramerius.nkp.cz/>
- 11 Országos Széchényi Könyvtár – Digitális Könyvtár <http://oszkdk.oszk.hu/>

Szalóki Gabriella

**Faragó Lászlóné
(1917–2010)**

Életének 93. évében távozott a hazai könyvtárügy utóbbi csaknem egy évszázadának hiteles tanúja és aktív részese.

Faragó Lászlóné, Lili igazi „könyves családból” származott, nagyapja, Politzer Zsigmond alapította azt a céget, amely a századforduló táján Politzer Zsigmond és Fia néven kiadóként és szakkönyvek (főként jogi és közgazdasági irodalom) kereskedéseként vált ismertté, sőt tekintélyessé. A fiatal lány a családi cégnél kezdett dolgozni mint külföldi beszerző, így ismerkedett meg a külhoni könyvszakmával, a nemzeti bibliográfiákkal. A könyvkereskedői munka közben fogalmazódott meg benne életre szóló hitvallása: „*Összehozni az adott igény és a kért anyag találkozását*”.

1949-ben, a családi cég államosítása idején lett könyvtáros. Előbb dokumentációs tanfolyamot végzett, majd könyvtáros főiskolán szerzett diplomát. Első munkahelye a Központi Technológiai Könyvtár (a későbbi Országos Műszaki Könyvtár) volt; 1952-ben került a Műszaki Egyetem Központi Könyvtárába, ahol már tanfolyamok szervezésében is részt vett, miközben maga is folyamatosan képezte magát. Néhány hónapig dolgozott az Országos Pedagógiai Könyvtárban is, ezt az időt is tanulásra használta föl: megismerte a vidéki iskolai könyvtárak helyzetét, gondjait. 1959-től a Művelődésügyi Minisztérium könyvtári osztályának munkatársaként ellátta az Országos Könyvtárügyi Tanács titkári teendőit is.

1962-ben került a Könyvtártudományi és Módszertani Központba (KMK), ahol legjelentősebb feladata és életművének egyik legmaradandóbb alkotása, az első *Könyvtári Minerva* (1965) volt. 1966 tavaszától lett az Országos Széchényi Könyvtár katalogizáló osztályának vezetője, s ekként vonult nyugalomba 1975 végén. Számvetésként fogalmazta meg gazdag munkásságának egyik tapasztalatát: „*Míg pályám elején arra törekedtem, hogy a saját munkámat végezzem jól, addig pályafutásom végén már az lett a legfontosabb törekvésem, hogy mások, tehát munkatársaim számára próbáljam megteremteni az előrehaladás szakmai feltételeit.*”

Faragó Lili – túlzás nélkül állítható – reneszánsz alkatú, rendkívül sokoldalú és széles érdeklődésű személyiség volt. Kiderül ez abból az interjúból is, amelyet évekkal nyugalomba vonulása után a *Könyvtáros* folyóiratnak adott (Haraszthy Gyula: *Életre szóló szép és okos szenvedély. = Könyvtáros, 1979. 5. sz. 266–269. p.*). Ebben többek között mestereiről is úgy vallott, hogy azon közben magáról is beszélt. Szekeres Páltól azt tanulta meg, hogy a humán műveltségű munkatárs is lehet jó műszaki könyvtáros, ha elsajátítja a műszaki tudományok alapjait. Waldapfel Esztertől a munkahelyhez való ragaszkodásra vett példát, ugyanakkor azt is megtanulta tőle, hogy az új feladat hívásakor el lehet hagyni a régi, megszo-

kott helyet. Barabási Rezső pedig az újra való fogékonyság, a friss szakirodalom követése fontosságának fölismeretetésében, illetve a technikai tudás fejlesztése tényleg volt mestere. És ez a praktikus gondolkodású, már-már „technokrata” vonzalmú Faragó Lili magát a könyvet műtárgyként becsülte és szerette. Többször idézett interjújában maga mondta: „*A könyvnek nemcsak a tartalma volt fontos számomra: a könyvet esztétikai objektumnak is tekintem. A megjelenési forma, a szép külső, a tipográfia, az illusztráció mindig felkeltette a figyelmemet. Ha a tartalom és a forma szépsége összetalálkozott, ez ugyanolyan élményt nyújtott számomra, mint a szép zene: a harmónia tökéletességének élményét.*”

Faragó Lili, aki kipróbálta magát a műszaki és az iskolai könyvtárosságban, aki egy évtizedig vezette az Országos Széchényi Könyvtár katalogizáló munkálatait, aki tanulmányokat írt és kiadványokat szerkesztett, valódi inyenc élvezője volt a könyv- és képzőművészetnek, valamint a zenének.

Nyugdíjasként is aktív maradt, részt vett az OSZK hungarika-kutatásaiban, rendszeresen készített szemléket a *Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom* számára; ezzel – ahogy mondta – „*azsúrban maradt*” a szakma friss fejleményeivel.

A Könyvtáros-interjúban mondta: „*A könyv, könyvtár, a művelődés ügye nem 'hivatali munka', hanem egész életre szóló elhivatottság, szép és okos szenvedély*”. Élete és pályája ennek a szép és okos szenvedélynek a jegyében telt el, és halála után ennek példáját örökíti a fiatalabb könyvtáros generációkra. Ezzel is maradandót és emlékezetre méltót alkotott.

Rácz Ágnes–Mezey László Miklós

Zvara Pál
(1930–2010)

Zvara Pál, a kiskunfélegyházi városi könyvtár igazgatója 1959-től 1991-ig vezette az intézményt.

1930. augusztus 22-én, Kondoroson született és 2010. december 15-én, Kiskunfélegyházán hunyt el. Hamvait december 30-án, a helyi Felsőtemetőben helyezték el.

1959-ben, a „népkönyvtárak” megalapításának tizedik évében jött a félegyházi városi könyvtárba dolgozni. Tanári pályáját cserélte fel az akkor még mostoha körülmények között működő félegyházi könyvtárral. Fiatalos lendülettel, igazi hivatástudattal lépett a Hattyúház falai közé.

Nehéz időszak volt ez, hőskorszaknak is nevezi a könyvtáros szakma.

A szó igazi értelmében volt az: mostoha körülmények, nehéz feltételek, füstölő szenes kályhák jellemezték az időszakot. Csak ráadás volt a 11 községi könyvtár és a 64 könyvtári egység. Igazgató úr csekély létszámú, háromszemélyes kollektíva élén kezdte el a munkát.

Kitartó munkája eredményeként könyvtári célokra megszerezte a Hattyúházat. Sok-sok harc előzte meg 1966. január 30-át, amikor a restaurált műemléképületben megnyílt a könyvtár.

Állandó harcot vívott a könyvbeszerzési keret emeléséért, a dolgozók fizetésének javításáért.

A '70-es években, a TIT helyi szervezete elnökeként kezdte el a Földrajzi szabadegyetemi sorozat szervezését, amely napjainkig is kedvelt és látogatott program. A különféle könyves ünnepeken a jóvoltából sok íróval, költővel találkozhatunk a félegyháziak.

Jelentős eredmény volt, amikor 1986-ban, a Hattyúházból a volt IBUSZ-iroda helyiségeibe, méltó körülmények közé került a gyermekkönyvtár.

A raktározás minden könyvtárnak gondot okozott. A Dózsa György utcai raktáron kívül több tanyai iskola épületében is voltak a könyvtárnak könyvei (Selymes, Izsáki úti iskolák).

Az állomány bővülésével mindinkább szűkösnek bizonyult a Hattyúház. Többféle megoldás körvonalazódott a könyvtár bővítése tekintetében, ígértek átalakítást, bővítést. Sőt a kultúrpalota tervei is elkészültek. Mindezek az elképzelések sajnos, nem valósultak meg. A könyvtár, a kultúra mindig mostoha gyermeke volt a tanácsvezetőknek.

A '90-es évek elején nagy erőfeszítések árán megnyílhatott a könyvtár zenei részlege, ezzel régi igény és kívánság teljesült a könyvtár, a könyvtárosok életében. A városi könyvtár bővítésén túl szívügyének tekintette a környező települések könyvtárainak fejlesztését is, a területi ellátórendszer szervezését.

Igazgatói munkája során olyan gyűjtemény kialakulását segítette az intézményben, amely megalapozta azt, hogy ma is ismert és elismert a kiskunfélegyházi Petőfi Sándor Városi Könyvtár.

Hosszabb ideig volt a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Bács-Kiskun megyei szervezetének elnöke, amely feladatot lelkiismeretesen látta el.

Zvara Pál könyvtárosi életútja során maradandót alkotott a hazai könyvtárügyben, Bács-Kiskun megyében, Kiskunfélegyházán a városi könyvtár alapjainak lerakásában, az intézmény fejlesztésében és működtetésében.

Munkásságának elismeréseként többször részesült rangos elismerésben.

Emlékét megőrizzük, szellemi hagyatékát ápoljuk és továbbörökítjük.

Kállainé Vereb Mária

Varsányi Livia (1934–2010)

1934. január 22-én született Budapesten, egy, az 1800-as évek végétől Óbudán élő polgári család gyermekeként. Az érzelmetli családi és közvetlen tárgyi környezet, a régi óbudai családi ház alapjaiban meghatározta későbbi kötődését Óbuda polgárainak művelődéséhez és szűkebb pátriájának helytörténeti értékeihez. Első gyermeküket kislánként temető pedagógusszülők féltő szeretetében nevelkedett, és szinte gyermekként tapasztalta meg a II. világháború alatt az óbudai ház oltalmazó menedék szerepét, az együttérzés, szolidaritás és rejtekezés emberi nagyságát.

Középiskolai tanulmányait az Angolkisasszonyok gimnáziumában kezdte, s 1952-ben a Szilágyi Erzsébet Gimnáziumban érettségizett. Az ELTE Bölcsészkarán 1957-ben szerzett könyvtárosi oklevelet, szakmai gyakorlatot az országgyűlési és a Központi Statisztikai Hivatal könyvtárában végzett. Az egyetem befejezése után – két kisgyermekének gondozása miatt – kötetlenebb munkaterületen dolgozott, a Pénzügyminisztérium könyvtárát és magánkönyvtárakat rendezett. Az első komolyabb szakmai élményt Honti Rezső (1879–1956) nyelvész, irodalomtörténész és műfordító könyvtárának rendezése jelentette. 1959 nyarától 1969-ig a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár óbudai Fő téren lévő épületében dolgozott, 1963-tól a könyvtár vezetőjeként.

1962-ben avatták bölcsészdoktorrá, disszertációjának témája a könyv- és könyvtárstatisztika volt. E témakörben – az óbudai könyvtárban végzett felmérések alapján – számos cikket is publikált a szaksajtóban. 1973-ban szerzőtársa volt a munkahelye fennállásának 50. évfordulójára készült FSZEK története kötetnek, amelyben az 1951–1959 közötti évek történetét írta meg.

1969 nyarán a Magyar Rádió és Televízió munkatársa lett, azzal a megbízással, hogy szervezze meg az akkor alakuló Tömegkommunikációs Kutatóközpont szakkönyvtárát. Ebben az időszakban tagja volt a szocialista országok Nemzetközi Tömegkommunikációs Koordinációs Bizottságának, s ennek keretében Bulgáriában, Csehszlovákiában, majd 1974-ben négy hónapos állami ösztöndíjjal az NDK-ban vett részt, tanulmányúton, illetve konferenciákon. Szakmai beszámolóit a Magyar Rádió és Televízió Tömegkommunikációs Kutatóközpont kiadásában megjelentetett *Tanulmányok* sorozata adta közre.

1974 végétől a Kohó- és Gépipari Tudományos Informatikai és Ipargazdasági Központ munkatársa volt, 1975-től vezette a Kohó- és Gépipari Minisztérium országos feladatkörű tudományos szakkönyvtárát.

A Magyar Könyvtárosok Egyesületében megalakulása óta volt a Műszaki Könyvtárosok Szekciójának tagja.

1983 februárjától tudományterület szerint is új kihívással kellett szembenéznie, miután a Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára Állománygazdálkodási Osztályának vezetője lett. A ma Corvinus nevet viselő egyetem Központi Könyvtára 1983 elején kezdte meg folyamatos működését a főépülettől nem messze lévő Zsil utcában, miután kinőtte az Ybl Miklós által tervezett, egykori Vámházban lévő helyét. Nem feledhető ugyanis, hogy a nyolcvanas évek elejétől megerősödött a közgazdasági gondolkodás jelentősége Magyarországon, sőt az akkor adott ideológiai keretek lassú módosulása is elkezdődött, ami természetesen hatással volt az ország legnagyobb szakirányú egyetemének oktatására és könyvtári szolgáltatásaira egyaránt. Másfelől, a mából visszatekintve megfigyelhető az emberi dolgok múlandósága is, hiszen az alapintézmény akkor még Marx Károly nevét viselte, és a Zsil utcai tartózkodás, habár a munkakörülményeket jelentősen javította és a szolgáltatásokat magasabb szintre emelte, a könyvtár életében ma már mégiscsak epizódnak tűnik, főleg a jelenlegi épület, berendezés, professzionális működés és a várható folyamatos érdeklődés szempontjából.

Varsányi Livia is ebben az időszakban került a Központi Könyvtárba, jelentős könyvtári gyakorlattal, éppen ezért nem lehetett számára új jelenség, hogy – mint minden szakkönyvtárban – új munkahelyén is bizonyos ellentétet tapasztalt a tényleges könyvtári szakma és a fegyűjtőkör szerinti végzettséggel rendelkező kollégák között. A felfogáskülönbség általánosságban az elvégzett munka értékével, konkrétan pedig a beszerzendő művek tartalmi arányaival, példányszámával és a működési költségekkel, némi egyszerűsítéssel: az állomány alakulásával, a munkafolyamatok összehangolásával volt összefüggésben. Különösen élesen vetődtek fel ezek a kérdések a költözés befejeződése után, amikor a többletlehetőségek kihasználására került sor. Az ehhez hasonló, elsősorban a gyűjtőkörrel kapcsolatos nézetkülönbség azonban nagyon fontos, megkerülhetetlen hajtóerő, hogy egy (szak)könyvtár állományának összetétele mind a tudományos, mind az átalakuló, érdeklődésében specializálódó, korábban ismeretlen olvasói, hallgatói elvárásoknak megfeleljen, ezáltal a szakismereteket elmélyítő, azokat más összefüggésekbe helyező, az oktatás változását jobban követő, kiegészítő dokumentumok beszerzése szükségessé és egyben lehetővé váljon. Tekintettel kellett lenni ugyanis arra, hogy 1985 után eleinte lassan, majd felgyorsulva olyan kül- és belpolitikai lehetőségek nyíltak meg, amelyek gyorsan befolyásolták a hazai információszerzési lehetőségeket, és felettébb érdekelték a hallgatók egy részét, a könyvtárnak tehát az ő igényeikre is tekintettel kellett lennie.

Livia a gyűjtőkör kitágításában sokéves tapasztalatait felhasználva, arra építve hatásosan és meggyőzően tudott érvelni a rokon- és határtudományok beszerzése mellett. Nem várt módon kapott ehhez segítséget a könyvkiadástól, amely a nyolcvanas évek elejétől sokkal korszerűbbé, sokszínűbbé vált, például addig ismeretlen szakmunkák fordításai jelentek meg, ennek következtében a raktári és olvasótermi polcokon egyaránt helyt kaphattak a közgazdaságtudomány aktuális művei mellett a legfontosabb szépirodalmi alkotások, a történettudomány, művelődéstörténet, művészetek és más tudományok legfrissebb művei is.

1983-ban még Walleshausen Gyula volt a könyvtár igazgatója, Huszár Ernőné két évvel később vette át az intézmény irányítását. Livia mindkettőjükkel jó munkakapcsolatot alakított ki, amit elsősorban abból lehetett érzékelni, hogy az általa vezetett osztály tevékenysége zökkenőmentessé és elismertté vált. Egyik jelentős

fegyverténye volt, hogy el is tudta fogadtatni a gyarapítási szempontok bővítését az addigi gyakorlattal szemben, valójában persze nem is szemben, inkább annak kiegészítéseként. E cél elérése érdekében biztosan támaszkodhatott addigi, sok területet átfogó dokumentumismeretére. Személyes jó tulajdonságai, tanácskozások közben a másik fél szempontjainak figyelembevétele, a konfliktushelyzeteken mindig átszűrő, megértő, egyben határozott tárgyalási modora lehetővé tették, hogy elképzelését megvalósítsa, s az 1983–1989 közötti időszak gyarapításában a nem közgazdaságtudományi tárgyú beszerzések az ő ízlését, tudását, érdeklődését, előrelátását mutatják. Mivel már a Zsil utcában is több olvasóterem volt, amelyek kézikönyvtári állományát ki kellett egészíteni, Lívia érdeme, hogy ezekbe nem csupán közgazdaságtudományi, hanem más tematikájú kézikönyvek is kerültek, több példányban is, ezáltal a helyben olvasás, a kutatás lehetőségei sokszorozódtak meg. Ez az egyik maradandó emléke azoknak az éveknél, amelyeket a Központi Könyvtárban töltött.

Lívia a könyvek és könyvjellegű dokumentumok gyarapítása mellett természetesen a nemzetközi cserét, az állományból való kivonást és a formai feltárás vonatkozó munkaterületeit is irányította. Ez utóbbiakban fokozottan épített a régebb óta ott dolgozó kollégák segítségére, hely- és állományismeretére, a raktári és olvasószolgálati jelzésekre. A konkrét beszerzői, apasztói, feldolgozó munkába azonban nem avatkozott be, viszont igényelte a munkáról szóló tájékoztatást. Szabad kezett adott munkatársainak, de nem engedte szabadon őket. A szándékot nézte mindig, nem a szavakat vagy az indulatokat.

Azok számára, akik a közelében dolgozhattak, mai is emlékezetes kapcsolatteremtő és beleérző képessége, együttérző, segítőkész magatartása, megértő és megbocsátó lénye. Számon tartotta közvetlen munkatársai névnapját, és az osztály nevében apró, de mindig a személyiség ismeretéből fakadó, örömet okozó ajándékokkal köszöntött mindenkit. Aki a naptár rendjében éppen soron következett, mindig egyedi gratulációt is kapott tőle: Lívia ugyanis egy-egy, néhány sorból álló verset is írt: kedvesen ironikusait, szeretetreméltót, humorosat és mindig igazat. Az akkor mellette dolgozók közül feltételezhetően többen őriznek egy-két ekkor készült köszöntőt, – én mindenesetre a magaméit igen kedves emlékként tartom életem dokumentumai között.

1989-ben – elsősorban egészségi okokból – nyugalomba vonult. Nyugdíjasként érdeklődése ismét az óbudai helytörténeti munka irányába fordult. 1999-ben az *Óbudai Helytörténeti Füzetek*ben adta közre emlékezéseit a régi Óbuda asztali örömeire emlékezve. Kötetéről a sorozatot indító polgármester, Tarlós István bevezetőjében azt írta, hogy tudományos igénnyel készült, mégis színesen és „ízesen”. A népszerű kötetnek 2007-ben jelent meg második kiadása.

Hosszú, súlyos betegségében érdeklődését, humorát és jó kedélyét mindvégig megőrizte, és tartotta a szellemi–lelki kapcsolatot egykori osztálytársai, évfolyamtársai és kollégáinak, hozzá közelálló népes táborával.

Buda Attila

Fekete Péterné (1934–2010)

Az egri Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár közössége gyászolja olvasószolgálatának egykori vezetőjét, a Szabó Ervin-emlékéremmel kitüntetett könyvtárost. Fekete Péterné Rózsahegyi Mária 2010. december 21-én hosszú szenvedés után elhunyt.

1954. április 1-jén lépte át a megyei könyvtár korábbi épületének küszöbét, és pár hónapos kényszerű hivatali munka kivételével (az egri járási tanács könyvtárügyi előadója volt) egészen 1989. december 15-ig az intézményben dolgozott.

Középiskolás diákként, olvasóként találkoztam először Vele. Türelmes és segítőkész volt. Szerette az olvasókat, nem ismert fáradtságot, ha tanácsért vagy konkrét kéréssel fordultak hozzá. Több mint húszéves munkakapcsolatunk alatt sokszor tanúja voltam, mennyi tapintattal és hozzáértéssel foglalkozik a hozzá fordulókkal.

Nála minden olvasó azonos figyelmet kapott, legyen bár diák, főiskolai hallgató, olvasmányt kereső nyugdíjas vagy információért érkező szakember. A vezetői megbízással járó kötelezettségek jobban fárasztották, mint az olvasók kérései. A tudás, a könyvélmény átadásának öröme éltette. Ugyanannyi időt töltött el a közvetlen olvasószolgálatban, mint a többiek, ezt természetesnek tekintette. Munkatársainak is önzetlenül segített, a példamutatást tartotta fontosnak. Nehezen dolgozta fel, ha azt látta, hogy egyik-másik kolléga nem szívvel-lélekkel végzi munkáját, ha fásultságot tapasztalt.

Több mint három évtizedig részese volt az intézmény szakmai fejlődésének: közreműködött a szabadpolcos rendszer kialakításában, a tájékoztató szolgálat megszervezésében, kihasználta az egyre gazdagabb kézikönyvtár, a bővülő periodika állomány, a differenciáltabb feltárás lehetőségeit. Örült az új szakrészlegeknek, mivel ezek az olvasók jobb ellátását szolgálták. Részt vett az állomány gyarapításában, közvetítette a használói igényeket. Szerény ember volt, önmagának sohasem kért, csak az olvasóknak és a munkatársainak.

Szakmai pályafutása végén még meg kellett birkóznia a számítógépes kölcsönzés bevezetésével is. A szükséges ismereteket elsajátította, de az elektronizáció kérdései már nem lelkesítették. A könyvtárosságban a közvetlen emberi kapcsolatokat kedvelte. A tájékozódásban elsősorban az alaposágot, az elmélyülést, nem a gyorsaságot díjazta. A könyvek világa vonzotta, az olvasás megszerettetését, az olvasók szolgálatát tekintette hivatásának.

Hány fiatalnak, felnőttnek segített több mint három évtizedes szolgálata során? Erre nincs számszerű adat, de bizonyára sokan őrzik emlékeik között kedves, mindig udvarias egyéniségét, hasznos tanácsait. Szakmaszeretete lányára is hatott, aki

lelkesedéssel, hozzáértéssel alakította ki a könyvtár idegen nyelvi gyűjteményét, s magas színvonalú felkészültséggel segíti a nyelvtanulókat.

A könyvtárak világa nagyon megváltozott. Sajnos, az olvasás veszít vonzásából, az elmélyült, több forrásra támaszkodó ismeretszerzést felváltja a gyors internetes – és gyakran felületes – tájékozódás. A könyvtárosok sokat tehetnek azért, hogy a fiatalok és a felnőttek okosan használják az új lehetőségeket, s az eddig felhalmozott kulturális javak is értő használókra találjanak. Más körülmények között is példa lehet azoknak a könyvtárosoknak a hivatásszeretete, akik tudásuk legjavát adták a hozzájuk fordulóknak.

~~Kedves Marika, tudom, hogy a családnak hiányzol legjobban, de mi, volt kollégáid is szegényebbek lettünk. Emléked szívünkben őrizzük. Életed gazdag, tartalmas volt, nyugodjál békében!~~

Orosz Bertalanné

Alfa és omega

Páratlan értékű, katolikus szellemű, magyar művelődéstörténeti lexikon alapsozozatának utolsó, 15. kötete látott napvilágot a közelmúltban. Alfa és omega, a görög ábécé első és utolsó betűje, a kezdet és a vég szimbóluma – ezzel kezdődik a szócikkek sora. Közel nyolc évtizede jelent meg katolikus lexikon Magyarországon (*Katolikus lexikon*. 1–4. kötet, Bp., 1931–1933. Szerk. Bangha Béla). Az 1980-as évek elején nagyszabású vállalkozásba kezdett a Szent István Társulat, amikor elhatározta egy új, magyar katolikus lexikon elkészítését és kiadását, hiszen a központi ideológiai irányítás nem kedvezett a nemzeti és főként az egyházi irodalom kiadásának. Ilyen közegben nem volt könnyű föladat szerzőket, cikkírókat találni, hiszen még élt a félelem az egyházi kiadóval való együttműködés politikai következményeitől. Továbbá elgondolkodtató jel volt a kiadó számára a teljes állami támogatást élvező, 1953 óta az Akadémiai Kiadó gondozásában készülődő *Magyar nagylexikon* kudarcsorozata, amely jól kifejezte, hogy 1945 után a magyar lexikonkiadás szerves fejlődése megrekedt.

Mindig is megvolt az igény, a rendszerváltozás után különösen nagy szükség is volt magyar nyelven olyan adattárra, amely nem értékel és nem sugall rangsort sajátos szempontok szerint, hanem tényeket közöl intézményekről, vallásokról, világegyházról, eszmékről, rendre rámutatva a magyar összefüggésekre is. A *Diós István* főszerkesztő és *Viczián János* szerkesztő által vezetett szerzőgárda azért is volt nehéz helyzetben, amikor hozzáfogott az egyetemes egyház kétezer és a magyar egyház ezeréves történelme folyamán fölgyülemllett tudásanyag rendezéséhez, lexikoncikkékké formálásához, mert a szervezett, intézményesített egyháztörténeti kutatás, a forrásirodalom megteremtése hazánkban még csak születőben volt. Amikor 1983 májusában elhatározták, hogy a tervezett német nyelvű *Lexikon für Theologie und Kirche* kivonatoss, magyarított fordítása helyett a honi katolicizmus ezeréves múltját önálló szaklexikonban ismertetik, döntően a magyar egyház viszontagságos életének bemutatása volt a cél. Nagy figyelmet kellett fordítani arra a tényre, hogy 1948, az iskolák államosítása, a „fordulat éve” után iskolázott nemzedékek – a vallásoktatás korlátozásából eredően – ismeretei szerények vagy hiányosak. Tartalmi és szerkesztésbeli újításokkal, nemzeti szempontú gyűjtőkörrel, a világban szétszórta magyarság vallásos életének adatait, a hozzáférhető források föltárásával, a teljességre törekedve próbálták meg az egyes cikkszoportokban közölni. A címszavak legalább fele magyar nyelvű lexikonban első közlés, mint pl.: a kétezer éves egyház világszervezete (a nagyvilág összes katolikus érseksége és püspöksége, szerzetesrendje); az ezeréves magyar egyház szervezete (érsekségek, püspökségek, szerzetesrendek, apátságok, prépostságok); ezer éve az összes (hazai és) magyar – címzetes, választott, fölszentelt – érsek és püspök életrajza; katolikus néprajz, a hazai népi vallásosság; kálváriák helységenként; az egyházművészetünk (megmaradt és elrabolt) emlékei tételesen (templomok, szobrok, festmények stb. adatokkal); katolikus és görög katolikus napilapok, hetilapok, folyó-

iratok, könyvsorozatok; hitbuzgalmi vagy katolikus szellemiségű egyesületek; intézmények (iskolák, kórházak, könyvtárak, nyomdák); a többször átszervezett hazai közigazgatási egységeink: vármegyék (elszakított területei, 1919 és 1945 utáni utóéletükkel fölszámolásig), székek, vidékek, kerületek a megszervezéstől a megszüntetésig; a kivándorolt, illetve menekült katolikus magyarság (egyházközösségenkénti) közösségi élete; a moldvai magyarság települései; a szovjet világ magyarirításai; a népi demokráciák magyar egyházellenes terrorperei, törvénytelen ségei, a szerzetesrendek föloszlatásának következményei.

Megfigyelhető a szerkesztői törekvés: érthető magyar nyelven közölni a latin szaknyelv szavait. Legjelesebb összefoglaló cikkeinek egyike az újdonság: a *Magyarország járványtörténete*, amely olvasmánynak is izgalmas (adatait, hatásait sajnos, a történetírásban alig említik). A szócikkeket pontosabb és bőségesebb adatokkal közölheték volna, ha a kezdeti s nem a befejező szakaszban jelennek meg a Szögi László szerkesztette *Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban*, vagy Zombori István szerkesztette *Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség* sorozatok kötetei.

A Szent István Társulat által 1993-ban indított *Magyar katolikus lexikon* tizenöt kötetű 300 szerző munkája, 44 ezer cikket, kb. 60 ezer címszót tartalmaz. Rövidesen követi a pótkötet és az indexkötet. Az eddig megjelent kötetek tartalmához hasonlóan a jelen kötet is a kétezer éves keresztény és az ezer éves magyar kultúrkincs összefoglalása. Az adatgazdag, példaértékű alapossggal megírt, katolikus szellemű ismerettár a magyar lexikonirodalom kiemelkedő szellemi teljesítménye. Hiátust pótol, hiszen – tudomásom szerint – 1945 után Közép-Európában nem jelent meg ennél terjedelmesebb vallásos lexikon. A korszerű magyar lexikonszerkesztési elveket *Szinnyei József* teremtette meg (*Magyar írók élete és munkái*. 1–14. köt. Bp., 1890–1914.), őt *Gulyás Pál* követte (*Magyar írók élete és munkái*. Új sorozat. 1–6. köt. A–D. Bp., 1939–1944.), *Viczián János* fejlesztette tovább és rendezte sajtó alá a *Gulyás-hagyatékot* (eddig megjelent: *Magyar írók élete és munkái*. 7–19. kötet, Bp., 1990–2002.). Mindez azért érdemel említést, mert *Diós István* főszerkesztő munkatársa, *Viczián János* szerkesztő – aki véleményem szerint a magyar lexikonirodalom élő klasszikusa – tapasztalata, ismeretanyaga és tudása a magyar lexikonok szakmai színvonala fölé emeli a *Magyar katolikus lexikont*. Lexikonszerkesztési elvét még a Budán működött *Harcza utcai Lexikon Műhely* (1990–1994) szellemi vezetőjeként megfogalmazta, és itt a katolikus lexikon előszavában is olvashatjuk: „*a létező tudásanyag friss, elfogulatlan, rövid és tömör összegzését várja a használó, (...) a legfontosabb, pontos adatokat (...) értékelő közhelyek, töltelékiszavak, egyéni vélemények általánosítása nélkül.*” Egyedülálló és lenyűgöző a lexikon elején 63 oldalon keresztül felsorolt *Irodalmi források* sokrétűsége és gazdagsága. Az összehasonlító lexikonelemzés módszerével olvastuk az 1990 után magyar nyelven megjelent nagylexikonok (*Britannica Hungarica*. 1–19. köt. Bp., 1994–2007., *Magyar nagylexikon*. 1–19. köt. Bp., 1993–2004., és a *Révai új lexikona*. 1–18. köt. Szekszárd, 1996–2006.) azonos címszavairól írt szócikkeket a katolikus lexikon azonos szócikkeivel. A találmra kiválasztott *Somogy megye, vármegye* szócikke a *Britannicában* 1,5 hasáb a szakirodalom és a szerző feltüntetése nélkül, a *Magyar nagylexikonban* 3 hasáb, 2 tétel szakirodalom és a szerző kilétét nem tudjuk meg, a *Révai új lexikonában* 8,5 hasáb, 12 tétel szakirodalommal, szerző nélkül; a katolikus lexikonban 11 hasáb, 44 tétel szakirodalom és

a cikk szerzőjének betűjele is megtalálható a szócikk végén. A főhasználó számára mindez a négy nagylexikonunk használhatóságára, pontosságára, igényességére vet fényt. A *Magyar katolikus lexikon* szerzői és szerkesztői elérték kitűzött céljukat: elfogultságoktól mentes, adatgazdag, hagyományainkat ápoló, magyar és egyetemes lexikont alkottak. Ha a *Magyar katolikus lexikon* szerkesztői a Pallas- és Révai nagy lexikona után nem is írhatná le az *Egyetemes magyar enciklopédia* szavait, hogy „...*a nemzeti művelődés és közhasznú ismeretek oly roppant mennyiségű anyaga gyűjtetett össze, aminővel hazánkban semmiféle hasonló vállalat nem mérkőzhetik*”, azt biztosan állíthatjuk, hogy a lexikonsorozat minden kötetével nagymértékben hozzájárult a nemzeti és katolikus tudásanyag újjárendezéséhez. Köszönettel tartozunk a kiadónak, a szerzőknek és szerkesztőknek áldozatos munkájukért, amivel gyarapították az értékes magyar ismerettárak, kézikönyvek sorát.

(Magyar katolikus lexikon. Főszerk. Diós István. Szerk. Viczián János. Budapest, Szent István Társulat, 1993–2010, 15 db.)

Bodrits István

Tatabánya lakótelepei és utcanevei

A modern értelemben felfogott, tudományos igényű helynévkutatás mintegy százötven esztendő múltá tekintethet vissza Magyarországon. Pesty Frigyes az érdem, aki az 1860-as években kezdte meg az akkori magyarországi helységek névanyagának szisztematikus összegyűjtését és lefektette a helynévkutatás tudományos módszerének elveit, hiszen a történeti és nyelvészeti alapokat nélkülöző naiv, népi eredetű és értelmezés szinte egyidős magukkal a földrajzi nevekkal – gondoljunk csak a középkori krónika- és gestaírókra, például Anonymusra. Pesty monumentális, 68 kéziratot kötetes anyaggyűjtése részben még ma is kiadatlan. A huszadik században azután Mályusz Elemér és a nevéhez kapcsolódó történettudományi irányzat, a népiségtörténet sürgette a különböző típusú helynevek gyűjtését és rendszerezését, mint ami szükséges és nélkülözhetetlen előfeltétele a valóban tudományos igényű és színvonalú helytörténetnek. Mályusz 1931-ben publikált programadó tanulmányában (*A népiség története*. In: *A magyar történetírás új útjai*. Szerk. Hóman Bálint. Bp. : Magyar Szemle Társaság, 1931. 237–268. p.) elsősorban a levéltárakat vélte alkalmasnak ezen országos program összehangolására. A könyvtáraknak nem szánt szerepet ebben a nagy munkában; ennek alapvető oka feltehetően az volt, hogy a két világháború közötti évtizedekben az akkori könyvtárügy és könyvtári rendszer még nem volt felkészülve ezekre a feladatokra. Nyilvánvalóan egyébként sem lehet ex cathedra kijelenteni, hogy ez vagy az a közgyűjtemény legyen gazdája az anyaggyűjtésnek és közreadásnak.

Hogy a két intézmény, a könyvtár és a levéltár együttműködése milyen gyümölcsöző lehet, bizonyítja a közelmúltban megjelent *Tatabánya lakótelepei és utcanevei* című kötet. Szerzője *Tapalcainé Sáray Szabó Éva* könyvtáros, számos Komárom-Esztergom megyei vonatkozású helytörténeti könyv, tanulmány, bibliográfia

szerzője, aki 1993-tól Tatabányán a *Városi Levéltár* munkatársa, amely intézmény a kiadvány megjelentetését vállalta. Adott volt tehát a helytörténész könyvtáros és a primer forrásanyagot őrző gyűjtemény együttműködése, és ennek eredménye a minden szempontból figyelemre méltó összeállítás.

Települések utcanevei (elvileg) történetileg szervesen alakulnak ki és értelem-szerűen magukon viselik koruk társadalmi értékrendjét, amely jó esetben vállalja a múltat a maga teljességében. Szerencsésebb történetű országokban – ha van ilyen ország egyáltalán – a politikai változások nem dőlnek fel annyira a társadalmi konszenzust, mint a különféle diktatúrákat átélte Kelet- és Közép-Európában, így hosszú századok óta változatlanok az utcanevek, és őrzik a település múltjának ezen szegmensét.

Tatabánya sajátos múltú település: a mai megyeszékhely négy faluból (Bánhida, Alsógalla, Felsőgalla, Tatabánya) egyesítéséből jött létre 1947-ben, és az új város – 1950 óta immár megyeszékhely is – névadója a legfiatalabb, jogilag mindössze 1902 óta létező egykori bányászkolónia, Tatabánya lett. A tanácsrendszer kialakulásakor négy megyeszékhelyet fosztottak meg – alapvetően politikai okokból – rangjától, így lett Nógrádban Balassagyarmat helyett Salgótarján, Békésben Gyula mellőzésével Békéscsaba, Csongrádban Szeged lefokozásával Hódmezővásárhely (bár *Tömörkény*, *Móra* és *Juhász Gyula* városa még a szocializmus alatt visszazserzte korábbi rangját) és Komárom megyében a klerikálisnak tartott Esztergom helyett Tatabánya megyeszékhely úgy, hogy az „Esztergom” alak évtizedekre még a megye nevéből is eltűnt. Mindez azt jelenti, hogy a mai Komárom-Esztergom megye székhelye korántsem büszkélkedhet olyan nagy múlttal és városias település-szerkezettel, mint a többi megyei jogú város, és ez utcaneveiben is érzékelhető. Alapos változtatásokra került sor 1947-ben, részben persze azért, mert a négy korábban önálló településen természetesen sok azonos nevű közterület volt.

Mindezen hátrányok ellenére többé-kevésbé Tatabányán is érvényesülnek az utcanevekben általában megfigyelhető sajátosságok. Vagyis – mint Tapolcainé a kötet bevezetőjében ismerteti – a városban található utcák között akad irányt jelölő földrajzi név – ez a típus egyike a klasszikus elnevezéseknek –, vannak a közterület tulajdonságát kifejező elnevezések, megfigyelhetünk a fekvésére utalót, egyesek a különféle mesterségekről, szakmákról kaptak nevet, mások pedig az ott álló egykori vagy mai jellegzetes épületek, intézmények emlékét őrzik. De elvont fogalmak épp úgy lehetnek névadók, mint történelmi események, a jellegzetes növény- vagy állatvilág, netán anyagok vagy személyek. A történelmi változást az utcanevekben leginkább az elvont fogalmakról, történelmi eseményekről vagy személyekről elnevezett utcák esetében lehet érzékelni.

Tapolcainé munkája kitűnően szemlélteti mindezt. A kötet bevezető részében rövid áttekintést olvashatunk a mai Tatabánya kialakulásáról, az egyes meghatározó telepek létesítéséről, majd a 31. oldalon kezdődik a tényleges adattár, az *Utca-nevek katasztere* című rész.

A szerző a vonatkozó szakirodalom nyomán, mondhatnók, a klasszikus, letisztult megoldásokat figyelembe véve alakította ki az adattár szócikkeinek szerkezetét. A betűrendes részben a város valamennyi egykori és mai utcaneve megtalálható. A szócikkek élén a félkövér betűvel kiemelt utcanév olvasható, majd megtaláljuk az első említés adatát, a következő sorban pedig az utca korábbi, illetve későbbi elnevezését. Ezt követi a névmagyarázat, utána a források felsorolása található.

Tapolcainé a következő sorban azoknak a térképeknek évszámát adja meg, amelyeken megtalálható a közterület. Ezután az adott városrész nevét olvashatjuk, majd elhelyezkedéséről kapunk információt, megjelölve, melyik utcával párhuzamos, melyikről nyílik. *Ld. még* utaló vezet el a használt a kapcsolódó szócikkhez, végül az egyéb pontban különféle tudnivalók kaptak helyet.

A logikus, jól áttekinthető szerkezet konkrét tartalommal való kitöltése nem volt könnyű feladat, tekintettel arra, hogy a II. világháborúban elpusztultak a közterületek elnevezéséről döntő közgyűlések jegyzőkönyvei, így nem ritkán nem lehetett pontosan megállapítani adott út, utca stb. elnevezésének pontos dátumát. Ezért Tapolcainé a legkülönbözőbb kiegészítő forrásokat is felhasználta az anyaggyűjtéshez és az adatok pontosításához (térképek, újságcikkek, kéziratos és nyomtatott monográfiák, iskolai anyakönyvek, sőt még a telefonkönyvek adatait is hasznosította).

Szemezgetve Tatabánya egykori és mai utcaneveiben, egy meglepő sajátossággal találok. A mai megyeszékhely az 1950-es évek erős iparosításának, a bányászatnak köszönheti tényleges várossá válását; bizonyos értelemben „szocialista város” volt, ha nem is olyan tiszta formában, mint Komló, Ózd vagy Dunaujváros. Ezért nem kis meglepetéssel tapasztaltam, hogy a városban nem neveztek el közterületet Marxról, Engelsről, Leninről, Sztálinról, Rákosiról. A kötelező munkásmozgalmi tiszteletkört elsősorban a helyi párttradíciók ápolásával „tudták le” a város akkori vezetői. Kétségtelenül érdekes történeti téma lenne kideríteni, hogy hatott-e „felülről” valamilyen nyomás, amit sikerült valahogyan kivédeni, vagy teljes egészében helyi ügynek tekintődött a közterületek elnevezésének kérdése a szocializmus évtizedei alatt.

Viszonylag kevés utat, utcát, teret neveztek el a bányászathoz kapcsolódó szakszavakról, ugyanakkor Tatabányán is kialakult az ún. névbokrok rendszere, vagyis az a jelenség, hogy egy-egy kisebb negyed közterületeit azonos fogalmi hálóba sorolható entitásokról nevezik el (növények, honfoglalás, 1848/1849 stb.).

A kötet előszavát a kiadó intézmény igazgatója, Ravasz Éva írta és ő volt a kiadvány szerkesztője is. A szerkesztéssel kapcsolatban mindenképpen érdemes megjegyezni, hogy a kötetben nem található térképmelléklet. Az irodalomjegyzékben szerepel a térképek jegyzéke is, ezek közül legalább az 1927-es helyszínrajzot és egy újabbat mindenképpen jó lett volna közölni, hiszen a szócikkekben ugyan megtalálható az adott utca elhelyezkedésének meghatározása, de ez nem pótolhatja a vizuális megjelenítést. Főleg azon használók számára könnyítette volna meg ez a segédlet a tájékozódást, akik kevésbé ismerik a várost, és bizonytalan fogalmaik vannak a mai Tatabányát alkotó négy egykori falu elhelyezkedéséről.

A Tatabánya lakótelepei és utcanevei fontos helytörténeti munka nemcsak Komárom-Esztergom megye településeinek könyvtáraiban, hanem hasznos módszertani segítséget is jelenthet mindazon helytörténészeknek, akik saját településük utcaneveinek összegyűjtésére vállalkoznak.

[Tapolcainé Sáray Szabó Éva: Tatabánya lakótelepei és utcanevei. Tatabánya, Tatabánya Megyei Jogú Város Levéltára, 2010. 210 p. /Tatabányai Levéltári Füzetek; 12./]

Pogány György